

COMUNS URBANS

PATRIMONI CIUTADÀ

Marc conceptual i propostes de línies d'acció

Febrer 2017

El nou govern de la ciutat de Barcelona aposta per l'impuls d'un programa de desenvolupament dels comuns urbans. Una aposta que passa pel reconeixement de l'existència d'un Patrimoni Ciutadà a través del qual es pot donar suport, impulsar i consolidar processos d'acció comunitària i explorar nous models de governança sota principis d'autonomia i sostenibilitat, i que facilita la proposta de polítiques públiques que parteixin de les demandes territorials i de les organitzacions socials.

El context de proliferació de pràctiques comunitàries diverses ha empès al llarg dels darrers anys a l'Ajuntament de Barcelona a prendre posicionament i desenvolupar normatives i accions envers a aquestes pràctiques, essent les principals iniciatives municipals existents: **Gestió Cívica, Pla Buits i convenis de cessió d'ús d'espais municipals (Pla Locals i altres accions).**

Actualment es veu necessari avaluar aquestes iniciatives concretes i **aprofundir en la definició i construcció de noves formes d'institucionalitat que abordin de forma més integral la relació entre institució i comuns urbans**, permetent o fomentant una gestió més democràtica, efectiva i transparent d'aquests darrers.

L'objectiu és generar una proposta de marc conceptual i normatiu que defineixi **com la institució ha d'acompanyar aquestes pràctiques comunitàries**, així com definir quin ha de ser el retorn d'aquestes pràctiques i sota quins criteris de transparència, equitat i democràcia.

ÍNDEX

1. Introducció	4
2. Definició. Què entenem per comuns urbans?	9
3. Experiències internacionals	22
4. Comuns Urbans: tipus de béns, ús i gestió	26
5. Gestió Cívica	31
6. Pla Buits	44
7. Cessió de locals (Pla Locals i altres models de cessió)	52
8. Altres iniciatives	55
9. Reptes per al foment de l'autogestió en recursos i espais públics	56
10. Un nou marc per un Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitàries	64
11. Proposta Pla de Treball	70
12. Annex: Quadre de propostes i reptes	74
13. Bibliografia	84

Crèdits del document

Títol	Comuns urbans - Patrimoni Ciutadà. Marc conceptual i propostes de línies d'acció
Versió	3.0 (document de treball)
Data	30/12/16
Autoria	Ajuntament de Barcelona – Regidoria de Participació i Districtes – Direcció de Democràcia Activa
Resum	Aquest document té la vocació de crear un espai de debat i reflexió, un lloc des del qual començar a desenvolupar un marc analític i propositiu entorn els comuns urbans. Per a reflexionar i concretar els elements conceptuals, tècnics i polítics que aquest repte planteja, hem fet servir diferents estratègies. D'una banda, la font principal, centrada en l'anàlisi d'experiències de pràctiques comunitàries, de polítiques i programes desenvolupats a la ciutat de Barcelona. D'altra banda, i com a via per a reforçar i contrastar el que hem trobat a la nostra ciutat, l'anàlisi d'experiències rellevants a d'altres contextos com Nàpols, Bologna i Madrid.
Paraules clau	Comuns urbans, autogestió, gestió público-comunitària, ús cívic.
Com citar	Citar aquesta versió 3.0 com "Comuns urbans - Patrimoni Ciutadà. Marc conceptual i propostes de línies d'acció" (Castro, Fresnillo y Moreno; 2016)
Copyleft	Ajuntament de Barcelona i persones autores del text, sota llicència Creative Commons BY-SA (Reconeixement Compartir Igual) Internacional (v.4.0) i GFDL (Licència de Documentación Libre de GNU) <i>CC BY-SA: Creative Commons Reconocimiento Compartir Igual 4.0 Internacional</i>

Usted es libre de copiar y redistribuir el material en cualquier medio o formato, remezclar, transformar y crear a partir del material, para cualquier finalidad, incluso comercial. El licenciador no puede revocar estas libertades mientras cumpla con los términos de la licencia. Bajo las siguientes condiciones: a) Reconocimiento: debe reconocer adecuadamente la autoría, proporcionar un enlace a la licencia e indicar si se han realizado cambios. Puede hacerlo de cualquier manera razonable, pero no de una manera que sugiera que tiene el apoyo del licenciador o lo recibe por el uso que hace; b) compartir igual: si remezcla, transforma o crea a partir del material, deberá difundir sus contribuciones bajo la misma licencia que el original. No hay restricciones adicionales, no puede aplicar términos legales o medidas tecnológicas que legalmente restrinjan realizar aquello que la licencia permite. Puede encontrar las licencias completas en los siguientes enlaces: https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.es_ES

GFDL: Licencia de Documentación Libre de GNU

Se concede permiso para copiar, distribuir y/o modificar este documento bajo los términos de la licencia de documentación libre GNU, versión 1.3 o cualquier otra versión posterior publicada por la Free Software Foundation; sin secciones invariantes ni textos de cubierta delantera, tampoco textos de contraportada. Una copia de la licencia se puede encontrar en <http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>

1. INTRODUCCIÓ

1.1 Marc conceptual i polític: context i oportunitats

El nou govern de la ciutat de Barcelona aposta per accionar un programa de desenvolupament dels comuns urbans, una aposta que passa per la voluntat de "*donar suport, impulsar i consolidar projectes d'acció comunitària —economies i gestió de comuns urbans— explorant nous models de governança sota principis d'autonomia i sostenibilitat i proposant polítiques públiques que parteixin de les demandes territorials i de les organitzacions socials*" (Proposta PAM 2015-2019).

El context de **proliferació de pràctiques comunitàries** diverses al llarg dels darrers anys ha empès a l'Ajuntament de Barcelona a prendre posicionament i desenvolupar normatives i accions envers a aquestes formes d'autogovern i ús col·lectiu de recursos. Fins ara, **les principals iniciatives municipals existents són: Gestió Cívica, Pla Buits** o la **cessió temporal d'espais i béns immobles municipals** (a través del Pla Locals o a partir de convenis de cessió resolt cas a cas).

Actualment és necessari avaluar aquestes iniciatives i **aprofundir en la definició i construcció d'un nou marc i de noves formes d'institucionalitat que abordin de manera més integral la relació entre institució i comuns urbans**, permetent o fomentant una gestió més democràtica, efectiva i transparent. Un nou marc normatiu que sigui capaç de suportar una lògica d'intervenció que permeti superar la forma tradicional de gestionar allò públic per part de l'administració i que permeti i reconegui fórmules de col·laboració entre la institució i les pràctiques socials. Un marc que faci del Patrimoni públic un recurs susceptible de ser gestionat per les comunitats locals en benefici col·lectiu. Un nou marc que suposi un reconeixement explícit de la institucionalitat que representen pràctiques comunitàries de gestió de recursos, i que vagi més enllà de solucions temporals i la contingència actual del "cas a cas".

El fet de proposar un marc normatiu general no implica no tenir en consideració la singularitat de cada cas en l'univers d'experiències de gestió comunitària, el que requereix una mirada específica en cada ocasió i context. Per tant, l'aproximació singular "cas a cas" no planteja un problema, en cas que aquesta aproximació es faci des d'un marc normatiu i institucional general, que permeti abordar aquests casos no des de la contingència sinó des d'una perspectiva comuna i consensuada.

Es tracta per tant de transitar cap a un reconeixement "de iure" d'una realitat que ja existeix "de facto", de passar del fet al dret. A Barcelona existeixen i continuen proliferant projectes d'autogestió o gestió comunitària en espais i recursos municipals o privats, ja sigui en forma d'ocupacions il·legals o en diferents modalitats de convenis de cessió. D'aquesta forma aquests recursos, públics o privats, es converteixen en **patrimoni ciutadà** al ser gestionats i utilitzats per grups de ciutadans auto-organitzats, en benefici de la comunitat local, segons lògiques de cooperació i no comercials o competitives, i sense ànim de lucre. Aquests espais poden acabar sent percebuts per la ciutadania com a ambients de desenvolupament cívic-ciutadà.

L'Ajuntament de Barcelona ha afrontat aquesta realitat amb la posada en marxa de polítiques de promoció de la participació de la ciutadania en la gestió i l'ús dels espais i recursos públics, però existeix una demanda ciutadana per anar més enllà, pel desenvolupament de noves normatives o la cessió de nous espais. Des dels propis col·lectius ciutadans encarregats de la gestió de certs equipaments, es parla des de fa anys de "gestió comunitària" (en contraposició a la "gestió cívica") reclamant noves fórmules que donin major reconeixement i marges d'autonomia. Alhora, diferents col·lectius i entitats continuen reivindicant la cessió de nous espais en formes d'autogestió, gestió cívica o comunitària com són l'edifici Segle XX a la Barceloneta; Recuperem l'Arnau al Poble Sec, el col·lectiu "Guinardó vol espais" que demanda un local social i autogestionat, o el Casal Popular 3LLiris per citar-ne alguns.

Amb aquest anàlisi es vol generar una proposta de marc conceptual i normatiu, amb recomanacions d'acció concreta, i espais de treball per **consensuar com la institució ha d'acompanyar aquestes pràctiques comunitàries**, així com definir quin ha de ser el retorn d'aquestes pràctiques i sota quins criteris de transparència, equitat i democràcia.

L'objecte d'aquesta proposta és en última instància el desenvolupament de les eines i espais de treball que permetin l'elaboració d'un **pla de treball per al desenvolupament territorial dels comuns urbans** orientat a:

- Construir un marc per pensar i estructurar línies d'acció que permetin reconèixer, posar en valor i promoure els comuns urbans a la ciutat des de l'Ajuntament de Barcelona, desenvolupant una proposta concreta d'estructuració d'aquest marc al voltant del concepte de Patrimoni Ciutadà.
- Es tracta d'incentivar, acompanyar i recolzar processos d'experimentació en recursos de titularitat pública i utilitats col·lectives, sempre i quan es garanteixi un govern públic, participat i obert.
- Consolidar un marc legal i regulatori que permeti i incentivi projectes d'ús i gestió comunitària, que anomenarem Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitària, i que es coneix com a comuns urbans. Un marc que a més reconegui la naturalesa autogestionària d'aquests projectes, protegeixi el seu valor i permeti el seu ple desenvolupament. D'aquest reconeixement explícit s'extreu la necessitat que des de l'ajuntament s'aportin recursos i infraestructures públiques a l'ús comú autogestionat segons l'agenda de la societat organitzada que o bé ja ocupa i gestiona espais o en reclama activament la cessió.
- Identificar algunes coordenades per un possible discurs jurídic sobre els comuns i caminar cap al reconeixement formal de la categoria dels béns comuns.
- Reglamentar les nocions sobre autogestió, comunitats i democràcia directa en la gestió de recursos que figuren en la Carta de Barcelona i en les normes de participació.

El resultat d'aquest procés hauria de veure's reflectit a dos nivells:

- **Millora de les polítiques públiques existents**, centrat en tres àmbits concrets (tot i que no de forma exclusiva):
 - Cessió de patrimoni públic (Pla Locals i altres formes de cessió)
 - Pla Buits
 - Gestió Cívica
- **Generació de noves formes de relació institució-comunitat** a través del reconeixement de pràctiques de gestió comunitària o autogestió que pugui derivar en la creació d'una nova política de designació de certs espais com **Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitària a Barcelona**.

1.2 Argumentari: perquè fomentar la gestió comunitària dels comuns urbans des de l'Ajuntament de Barcelona?

La demanda per disposar d'espais i recursos gestionats de forma participativa des de la comunitat a la ciutat de Barcelona ha anat en augment. Tot i que l'administració local no sempre ha trobat una solució immediata i satisfactòria per a totes les parts, si que s'han anat articulant respostes, fórmules i polítiques per a fer front a aquesta demanda creixent. En aquest sentit han funcionat polítiques concretes com el foment de la Gestió Cívica d'equipaments públics, el Pla Buits i la cessió d'espais a través del Pla Locals (tot i que no sempre de forma explícita en aquest marc formalment establert), com en la resposta de casos puntuals, discutits i sovint resolts cas a cas, l'administració ja està trobant fórmules per a resoldre bona part de les diferents demandes i casuístiques que es van donant.

En aquest sentit, perquè buscar noves fórmules? Cal realment un nou impuls o un acompanyament diferent per a fomentar la gestió participativa dels bens comuns urbans des de l'Ajuntament de Barcelona? Perquè és interessant donar un reconeixement jurídic a formes d'autogovern? És necessari realment dedicar esforços a desenvolupar accions institucionals que millorin, fomentin i donin suport a aquestes pràctiques d'autogovern? Cal construir una nova institucionalitat al voltant de la gestió participada dels béns comuns? Estem problematitzant el que és en realitat una gestió correcta d'aquesta demanda social?

Alguns dels arguments a favor de plantejar-se aquest impuls, acompanyament o suport serien:

1. La millora de la **qualitat de les polítiques públiques**, transitant d'una política que ha prioritzat el conveniar allò públic amb ens privats (sovint amb ànim de lucre - a través d'externalitzacions, partenariats públic-privats i privatitzacions) a una política que **congenii allò públic amb les comunitats** d'una territorialitat concreta (experimentant formes de gestió públic-comunitàries i d'autogestió comunitària). Aquesta millora es concretaria també en un trànsit des dels principis d'eficiència econòmica (cobrir necessitats sense pèrdues econòmiques) cap als principis d'**eficiència social** (cobrir necessitats expressades des de la

comunitat).

2. Actualment l'administració pública codifica activitats comunitàries com si fossin activitats privades, assignant-les sovint un valor de canvi, i **la norma no està preparada per codificar el valor d'ús dels processos comunitaris**. Una nova mirada a aquestes pràctiques comunitàries ens permet posar en valor, en front a la dicotomia públic-privat, allò col·lectiu. En aquest sentit els espais autogestionats **produeixen un important retorn social** que legitima aquesta forma de gestió de recursos de titularitat pública i obre la porta a concedir la disponibilitat d'un bé de propietat municipal sota condicions diferents a les del mercat, tenint en consideració les peculiars finalitats socials perseguides. Enfront del principi general de rendibilitat dels bens públics i de visions exclusivament economicistes del patrimoni públic, es tracta de posar en valor altres qüestions d'interès públic. **En front l'ús mercantil**, es tracta de **posar en valor l'ús cívic i comunitari**. Davant de formes privatives que busquen l'obtenció de beneficis, aquests sistemes d'autogovern i autorregulació estan inspirats a la llibertat d'accés i de participació. Tots aquests elements, legitimen aquestes formes de autogestió en recursos públics.

3. La millora de la **qualitat democràtica**, fomentant **laboratoris ciutadans**, oferint eines i capacitació a les comunitats que puguin derivar en un **apoderament** de les mateixes. El trànsit cap a la ciutat democràtica passa necessàriament per comunitats més conscients, participants i corresponsabilitzades. La gestió ciutadana o l'autogestió són mecanismes d'implicació i corresponsabilitat que **suposen fer un pas més**, amb més o menys intensitat, **en la participació activa de la ciutadania** i/o dels agents socials i econòmics organitzats (entitats del Tercer Sector, plataformes cíviques, moviments socials, associacions de comerciants, etc.). En una política del comú un/una no té la expectativa de rebre un servei sinó de participar en la gestió d'aquest bé.

4. **Les formes de gestió cívica no esgoten la pluralitat de formes d'autogovern**. Si bé la gestió cívica ha volgut donar resposta a aquesta necessitat de millora de la qualitat democràtica en la gestió dels recursos públics a partir de la participació de la ciutadania en la mateixa, anant més enllà del que ho han fet altres ciutats del nostre entorn o de mida similar, cal reconèixer que les formes de gestió cívica no esgoten la pluralitat de formes d'autogovern, i que entre les pròpies entitats que gestionen espais de Gestió Cívica hi ha

hagut demandes i crítiques que cal escoltar.

5. L'autogestió pot ser una estratègia no només d'apoderament sinó també **una via per gestionar millor allò que és de tothom**. Tot i que és habitual entre els economistes i polítics considerar els béns comuns com un règim fallit de gestió – l'anomenada "tragèdia dels comuns" – és de fet un sistema altament eficaç per satisfer les necessitats de les persones. Així, es presenten com a factors d'agregació capaços de generar capital social (sociabilitat de base, creació de xarxes, fer efectiu l'autotutela de drets, promoure comportaments de ciutadania activa) produir capital cultural (serveis, coneixements, formació, dinamització del territori, etc.) i capital simbòlic (corresponsabilitat i sentit de pertinença, legitimitat, identitat pròpia, apropiació de l'entorn etc.). Recerques recents entorn dels anomenats "Comuns verds urbans" com poden ser els horts comunitaris demostren que aquests generen apoderament de la comunitat, integració social, valors democràtics, beneficis per a la salut, diversitat cultural, alhora que exerceixen un paper important en la transformació de les ciutats cap a entorns més social i ecològicament benignes (Colding i Barthel, 2013). En contrast amb les zones verdes públiques de les ciutats (com parcs i jardins), els comuns verds urbans ofereixen un conjunt major de drets de propietat per als ciutadans (a més a més d'accés, permeten també la gestió, aprofitament i fins i tot el dret a excloure¹). Molts comuns tenen potencial per reduir els costos d'administració dels espais, equipaments i terres públiques a causa que es basen en la gestió de voluntaris i l'interès dels participants².

1 No obstant això, quan drets a la terra a les zones verdes públiques s'ofereixen a certs col·lectius, significa que l'exclusió de les persones podria ser inevitable, en el reconeixement que els drets per incloure també impliquen el dret a excloure (Webster, 2007). Això és especialment important en situacions on la congestió és alta. Per tant, pot ser èticament maldestre pels responsables de les polítiques urbanes justificar els "Comuns verds urbans" en terres públiques, especialment en parts de la ciutat que tenen dèficits d'espais verds.

2 Tot i que aquest argument pot afavorir pràctiques de retirada del Estat ("Estat Mínim", "big society") i que es produeixi un desentendre's per part de l'administració de la seva responsabilitat en la cura de la cosa d'allò públic, o per emascarar la retallada de pressupostos públics. És important, per tant, garantir la provisió de suport i finançament públic a la autogestió col·laborativa, i tenir ben present que es tracta d'un instrument complementari de les polítiques públiques, i no substitutori.

6. **Una nova forma de fer i ser institució pública.** Des de la ciutadania, creixen les demandes i el desig d'introduir formes de participació directa dels ciutadans i dels treballadors en el control de la gestió d'actius i serveis públics. A nivell de serveis bàsics, el discurs planteja (re)-municipalitzar construint una gestió pública i participativa (de l'aigua o l'energia, per exemple) com a forma de recuperar un bé comú i garantir-ne l'accés universal de tothom. En certs recursos, el que pot fer la ciutadania es controlar o tenir un paper actiu a partir de diferents mecanismes participatius. En altres recursos (equipaments, espais públics, locals) es poden generar i afavorir mecanismes de democràcia directa. En aquest sentit, no es tracta d'entendre la gestió cívica-ciutadana-comunitària o l'autogovern com a substitutiu de o confrontat a la gestió pública, sinó com impuls de pràctiques ciutadanes allà on existeixin. Parlem doncs de la reinvençió del model de gestió dels serveis, recursos i béns comuns, de forma que la provisió de serveis per part de l'administració pública es complementi perfectament amb l'acció d'aquestes comunitats. El resultat final és la creació de nous tipus d'institucions polítiques i socials, una nova forma de fer i ser institució pública.

7. **Es complementa perfectament l'acció d'aquestes comunitats** que estan creant nous tipus d'institucions polítiques i socials **amb la tasca de l'estat** que pretén proporcionar serveis universals.

8. **La necessitat d'ordenar i sistematitzar de forma més transparent la cessió dels recursos i espais públics** (veure punt sobre Pla Locals). Actualment, el que et permet la normativa és la cessió temporal a través d'un conveni o negociació sempre i quan es justifiqui (al no ser concurrència) per l'interès general de l'operació. Una practica social molt estesa (la cessió de locals públics a privats) que està actualment fora dels criteris mínims de transparència, control públic i de processos democràtics. Aquesta cessió hauria de respondre a uns criteris explícits i compartits, que no depenguin del color de qui governa, i que puguin ser contrastats per la ciutadania en tot moment.

9. Tot i que des de l'administració hi ha hagut diferents iniciatives de regularització, reconeixement o impuls, **les comunitats segueixen reclamant a l'administració més espais per l'autogestió.** Tot i els esforços de sistematitzar la resposta a aquesta demanda d'espais a través de polítiques com la gestió cívica o el pla locals, la resposta de l'administració acaba

fent sovint una aproximació, a les demandes cas a cas, el que, i amb poques referències i sistematització, suposa una ineficiència i un cert dèficit democràtic (en termes de transparència i igualtat d'oportunitats) des del punt de vista del dia a dia de la gestió pública. Dotar-se d'un marc que no només abordi les casuístiques que s'encabeixen actualment en el marc de la gestió cívica o el pla locals, podria permetre una resposta ordenada i transparent, oferir certa garantia d'equitat en l'accés a la gestió dels recursos públics i **passar d'una practica de facto a una practica de iure**, sent conscients però que aquest marc ni pot ni pretén esgotar la pluralitat de formes d'autogovern existents a la ciutat.

En l'actualitat, l'Ajuntament de Barcelona disposa de béns (patrimoni i espai públic) sovint no utilitzats, utilitzats parcialment (en horaris, dies o èpoques determinats) o poc utilitzats i/o que es troben en un estat d'abandonament, depreciació o ús no idoni i que, per tant, podrien ser valoritzats i utilitzats responenent a necessitats o usos definits per la col·lectivitat, establint regles, procediments i responsabilitats. Es tracta d'oferir valor social a tants recursos ociosos a les ciutats, **convertir recursos públics que s'han convertit** en una llosa patrimonial pels gestors públics, i en **un passiu en termes de valor social en actius públics per al bé comú**.

2. Definició – Què entenem per comuns urbans?

Actualment a Barcelona (i altres ciutats arreu) proliferen els grups de ciutadans que s'associen i cooperen per tal d'agregar interessos comuns al marge (o en col·laboració) amb els poders públics per tal de donar resposta a problemes col·lectius des de la pròpia acció (és a dir des de l'autogestió) i trobar alternatives en àmbits com l'espai públic, els equipaments culturals, l'habitatge, la mobilitat, l'alimentació, oci o consum entre d'altres. Alternatives a la forma habitual en que o bé l'estat o bé el mercat proveeix aquests recursos. Pràctiques socials que, protagonitzades per comunitats ciutadanes actives, tracten de dissenyar vincles que no passen fonamentalment per la mercantilització o l'intercanvi monetari ni per les normes derivades de la burocràcia pública.

Ho veiem per exemple en la proliferació de projectes de base ciutadana relacionats amb l'economia col·laborativa, com bancs de temps, horts urbans, cooperatives d'habitatge o grups de criança compartida. En els diferents models per a administrar de forma col·lectiva l'espai públic, les infraestructures comunitàries i la gestió d'esdeveniments culturals i socials i vies alternatives per a garantir l'accés a subministres (energia i aigua). O en la presència de projectes d'autogestió o gestió comunitària en equipaments municipals o privats, sigui en forma d'ocupacions il·legals o en diferents modalitats de convenis de cessió, que estan sent utilitzats actualment per grups de ciutadans a benefici de la comunitat local segons lògiques de cooperació i d'una manera no comercial i que són percebuts per la ciutadania com a ambients de desenvolupament cívico-ciudadà.

En els darrers anys, hem vist també l'aparició i el desenvolupament de moltes noves iniciatives en la provisió de cures i l'atenció proporcionades pels ciutadans, sovint en forma de cooperatives. També han sorgit iniciatives ciutadanes en matèria d'educació, salut. Tenint en compte que tant les solucions des del govern com del mercat no cobreixen les expectatives o necessitats de part de la població, observem com iniciatives ciutadanes assumeixen la iniciativa i donen solucions a esferes pròpies del sector públic.

D'alguna forma, aquestes iniciatives ciutadanes sorgeixen com a resposta a una necessitat que els propis ciutadans detecten (necessitats que altres actors, com poden ser les institucions o bé no responen o bé triguen a respondre) i per tant responen, de forma adaptada, als seus interessos. Agruparem tots aquests fenòmens sota el terme de comuns urbans.

Per béns comuns ens referim a una relació social: comunitats organitzades entorn de recursos compartits segons formes democràtiques de governança.

Per tant, no estem parlant d'un tipus de bé econòmic (públic, privat, comú o de club) o d'un recurs concret (l'espai públic, l'aigua o l'espai radioelèctric; etc.), sinó a **institucions d'acció col·lectiva formades per una tríada** composta per:

- **l'existència d'un recurs** que ens pertany a tots i totes o que es considera fonamental i que per tant, ha de preservar-se de l'imperatiu del benefici econòmic.
- **una comunitat activa** al voltant de la qual es desenvolupa i que participa en la gestió d'aquest bé;
- **i un conjunt de normes** per administrar-lo que descriuen la seva forma de govern i que es caracteritzen per la universalitat en l'accés, la democràcia en la gestió i la sostenibilitat en el seu ús.

2.1 Els comuns com a paradigma emergent

En els últims anys ha aflorat una abundant literatura que insisteix en el paper crucial que les **institucions d'acció col·lectiva** o institucions d'autogovern tenen **en el govern de certs recursos que són posseïts o utilitzats col·lectivament per comunitats**. Formes de gestió que no estan directament lligades a la llei del valor mercantil però tampoc a les formes burocràtiques dels béns públics estatals i que vindrien a qüestionar un binomi públic / privat en crisi i als seus actors principals (estat, empreses, individus), per donar un renovat protagonisme a les diferents col·lectivitats. És el que es coneix com els béns comuns.

Encara que el terme ha estat associat normalment a èpoques passades, la vella noció de béns comuns referida a l'aprofitament en règim comunal de certs recursos naturals ha experimentat un ressorgit interès en els últims temps, passant a ser un dels conceptes més utilitzats en els últims anys a l'hora d'establir propostes alternatives de la vida en comú.

L'augment gradual de l'expressió bé comú - convertit en una mena de lema - segueix sent positiva, ja que indica un canvi cultural. Alhora, el frenesí semàntic - comú, procomú, col·laboratiu, comunitari, cooperatiu, gestió ciutadana, autogestió – és simptomàtic d'una situació de mutació important en les nostres societats i ha servit com a aixopluc d'una multitud de moviments reivindicatius.

Però una mica de claredat en aquest àmbit sembla necessari, i més si l'objectiu últim és la construcció d'una certa personalitat jurídica dels bens comuns. Per això, és important avançar en la seva categorització i desenvolupar un llenguatge tècnic destinat a garantir la claredat de les classificacions amb les que treballem.

No existeix una definició única i definitiva del concepte de béns comuns, no obstant això aquests es poden veure com dons de la naturalesa o béns que es consideren fonamentals i que han de preservar-se de la lògica del benefici, produïts, conservats i compartits entre usuaris agrupats en una "comunitat", la grandària de la qual i naturalesa poden variar.

Mes enllà de la definició dels comuns com a institucions que gestionen col·lectivament un recurs, molt en la línia del treball de la premi Nobel Elinor Ostrom³, altres van mes enllà i els consideren un nou paradigma d'organització i una nova forma d'entendre el que és col·lectiu sense forçosament caure sota la lògica institucional-pública. Per autors com Laval i Dardot, els comuns son una manera de descriure no només una pràctica de comunalitat (cooperatives, espais administrats conjuntament i béns produïts col·laborativament, etc.), sinó, un nou paradigma basat en la inclusió, participació i ús social i ecològic dels recursos, "una lògica de pensament i acció que es defineix per anteposar la participació a la representació i el dret d'ús al de propietat" ..."el comú és per a nosaltres un principi, el principi polític de la construcció d'institució. Aquest principi té dues dimensions: d'una banda, la democràcia radical. D'altra banda, el dret d'ús que preval

3 Des del punt de vista acadèmic, l'interès sobre els comuns ha crescut enormement a partir dels treballs de Elinor Ostrom (1990) guardonats amb el premi nobel d'economia en 2009. En els seus treballs demostra com determinats recursos naturals poden ser gestionats eficaçment per una comunitat local sense haver de recórrer a la seva privatització o bé al control governamental. Així, aquesta autora constata empíricament com l'explotació compartida d'un recurs no té perquè acabar en una sobre-explotació del mateix. Garret Hardin va batejar aquest procés amb "la tragèdia dels comuns", en el seu conegut article en la revista Science, a partir de l'anàlisi de la degradació dels terrenys de pasturatge comunals en l'Europa medieval.

sobre el dret de propietat” (Entrevista a Laval & Dardot⁴).

Amb l'ús del terme “comuns” ens referim no a un bé o recurs concret (el programari, l'aigua, el coneixement, l'espai públic...etc.), sinó a **una tríada** formada per: l'existència d'un **recurs**, una **comunitat activa** al voltant del qual es desenvolupa i un **conjunt de normes** per administrar-lo que descriuen la seva forma de gestió. No hi ha bé comú fins que una determinada comunitat decideix que ho sigui i es dota d'un sistema de governança per gestionar-ho. “El que realment m'interessa de Green Guerrilla no és el jardí, els tomàquets o les patates, sinó veure a 25 o 30 persones treballant juntes; els jardins comunitaris com a centres socials, d'acció, o simplement de reunió, dins del veïnat” (Steve Frillman. Director executiu de Green Guerrilla). Per bens comuns ens referim, per tant, a una relació social: comunitats organitzades entorn dels recursos compartits en base a formes democràtiques de governança[3].

[3] D'alguna manera, deixem fora o fem una distinció amb altres possibles formes del comú. En molts aspectes, les comunitats tancades (*gated communities*), espais exclusius i excloents representen una forma legal dels béns comuns, però que òbviament no són les situacions a les que volem posar-hi llum aquí. Volem garantir el reconeixement legal a bens que es conceben com a comú en un conflicte o en un projecte de bases d'un model diferent de societat.

2.2 El comunal a l'Estat Espanyol

És important recalcar que no és un règim ni tant nou ni tan poc usual, i que a Espanya, encara sobreviuen estructures de propietat comunal. De fet, Espanya, és el país europeu amb més àrees sota governança comunal, bàsicament estem parlant d'àrees naturals com pastures, boscos, muntanyes o el mateix litoral, conservades i explotades sota règim comunal per comunitats locals a partir de confraries de pescadors, juntes de vall, les muntanyes veïnals o erms, societats de caça, Hacenderas o Facenderas, juntes veïnals (anteriorment consells) i un llarg etcètera.

4 Entrevista a Laval & Dardot en <http://revistaalexia.es/comunes-bastardos-una-conversacion-entre-christian-laval-pierre-dardot-y-el-campo-de-la-cebada/>

A nivell administratiu, existeixen les anomenades entitats Locals Menors (ELM), estructures amb personalitat i capacitat jurídica pròpia de menor entitat i població que un municipi i que en l'argot administratiu es coneixen amb el nom de EATIM. En l'actualitat, existeixen més de 3000 i corresponen amb els annexos, parròquies, llogarets o pedanies reconeguts per l'Estatut Municipal de 1924. S'encarreguen de gestionar, per exemple, l'aprofitament de les sorts de llenya o l'ús ramader de les muntanyes, així com de tenir a punt els serveis comuns. Són, en definitiva, els qui gestionen els comunals "rurals" i tenen un paper clau per a la gestió, supervivència i sostenibilitat tant de certs grups socials (que els requereixen com a mitjà de reproducció) així com en el sosteniment de territoris i paisatges desfavorits i la conservació del món rural. Tal com ressalta Francisco Insulsa Wagner sobre les Entitats Locals Menors (ELM) "l'experiència europea ens diu que les tasques de repoblació, conservació de les muntanyes i la rendibilitat de molts aprofitaments forestals estan vinculats a espais territorials com aquests".

En l'actualitat, s'observa una doble tendència. D'una banda, existeixen intents de reforçar i recuperar aquesta eina d'autogovern. Vegeu per exemple, l'informe de Ecologistes en Acció⁵ o la Declaració de Valdeavellano de Tera per promoure l'estudi, la defensa i el reconeixement dels usos comunals. Per un altre, existeix una força reactiva arran de la Llei de racionalització i sostenibilitat de l'Administració Local, coneguda com a Llei Montoro que pretén eliminar bona part de les entitats locals menors.

2.3 Ciutat i comuns urbans

És important recalcar que no és un règim tant nou, sinó que ja fa temps que existeix per a l'àmbit mediambiental. En els entorns rurals fa anys que es ve practicant el que es coneix com "la custòdia del territori", una estratègia per a la conservació del patrimoni natural i el paisatge a través d'acords voluntaris entre propietaris de terrenys (públics o privats) i entitats ciutadanes. En les nostres ciutats, tot i que menys regularitzat, existeixen experiències similars de "custòdia urbana⁶" en solars buits, espais verds o edificis de valor històric o social, que es formalitzen

5 http://www.ecologistasenaccion.org/img/pdf/informe_jornadas_rurales.pdf

6 Consisteix a aconseguir signar acords de gestió de petits espais urbans perquè els veïns puguin realitzar activitats que considerin necessàries (després d'un procés de participació), amb les úniques condicions que siguin activitats toves i reversibles envers aquest espai i per un temps determinat. Els espais objectius seran espais degradats, infrautilitzats o estancats en aturades immobiliàries.

mitjançant acords o convenis de col·laboració. Alhora, existeix un nombre de recursos d'ús comú a les ciutats que estan sent gestionats col·laborativament per grups d'usuaris heterogenis que dissenyen normes i regles per col·laborar, treballar junts, assignar recursos compartits i obtenir beneficis conjunts del recurs dins una estructura de governança col·laborativa.

Alguns exemples inclouen els horts urbans, les patrulles de seguretat o les cooperatives d'habitatge (Castro y Martí, 2015). Cadascuna d'aquestes institucions impliquen diversos actors que interactuen i col·laboren per gestionar actius crucials per a la comunitat - cuidar de parcs i jardins, obrir espai en desús, gestionar la seguretat del veïnat, o accedir a l'habitatge, etc. — i també per produir béns socialment productius per la vida de les comunitats urbanes. Alhora, en àmbits com la producció i distribució cooperativa o la gestió de serveis, d'espais i equipaments públics i comunitaris, observem la proliferació de pràctiques socials que, protagonitzades per comunitats ciutadanes activades, tracten de dissenyar vincles que no passen fonamentalment pels preus o per les normes derivades de la burocràcia estatal, sinó pels valors de les comunitats reals que s'obstinen a resoldre col·lectivament els seus problemes i organitzar els seus recursos.

Però, perquè parlem de bens comuns? Quin sentit té recuperar al segle XXI el concepte del comú i quin paper pot jugar en les nostres ciutats?

En el pla social, s'observa un creixement de les practiques col·lectives que busquen donar respostes a problemes comuns i que no estan centralitzades per l'administració pública. En molts casos són pràctiques que ja existien però que actualment adquireixen una nova visibilitat, que són potenciades per l'ús de noves tecnologies o que simplement s'expandeixen en augmentar les necessitats socials com a conseqüència de la crisi econòmica. Això ho observem sobre tot a nivell urbà.

Durant els anys del creixement sense límits, en l'edat d'or de la bombolla a Espanya, la producció de la ciutat ha estat una tasca gairebé exclusiva del poder públic i de l'economia privada. Però, en els últims temps s'han multiplicat les experiències de gestió i d'ús col·lectiu exercits sobre els espais en desús del cycle immobiliari (tant de propietat pública com privada) com a resposta a una escassetat de determinades instal·lacions o mala qualitat de subministrament produïda per

part de l'estat i el mercat. Nombroses iniciatives ciutadanes i de grups veïnals estan sent els protagonistes d'una reapropiació i posada en ús d'espais residuals i abandonats en totes les ciutats d'Espanya. Una ocupació ciutadana dels "buits" urbans - tant físics com de poder - que han deixat el sector públic i el privat[6]. Horts urbans, espais públics autogestionats, equipaments de barri han estat, en aquesta fase, un camp d'experimentació d'una nova autogestió urbana, que connecten amb tradicions històriques i han heretat pràctiques del antagonisme històric (cooperativisme, moviment veïnal, ocupació, circuits d'art independents, etc.) construint noves pràctiques de treball en xarxa i col·laboració. Una situació que reclama un replantejament dels criteris de separació de funcions amb les quals la modernitat urbana hauria construït les seves institucions.

En el pla polític, posar els comuns al costat dels bens públics i privats significa pensar i aspirar a la realització de formes i institucions de democràcia participativa que superin les polítiques de privatització actuals, però no tornant a la gestió pública tradicional de caràcter vertical, burocràtic i paternalista dels recursos. Davant la creixent desconfiança sobre la deriva que ha pres l'espai públic formal (abstracte, burocràtic, estatal, sense rendicions de comptes suficients amb la ciutadania) i sobre els seus gestors (els polítics i tècnics sotmesos més o menys voluntàriament als mandats dels grans poders econòmics i mercantils), ha fet aparèixer el debat sobre formes comunals, cooperatives i des de les comunitats concretes que s'oposen sense embuts a la lògica individualista, mercantil i financera dominant. Es tractaria de plantejar la forma comunitat (és a dir, l'autoorganització i les iniciatives d'intercanvi que constitueixen les xarxes urbanes, podent donar com resultat una gestió rica i més democràtica) enfront del tipus de gestió sostinguda per la forma-Estat i, també, per la forma-Empresa (amb els seus indicadors de productivitat).

Tot i que encara insuficient, podríem dir que a la ciutat de Barcelona no partim de zero en el que fa referència a la promoció pública de l'autogovern. L'Ajuntament de Barcelona ha desenvolupat una sèrie de polítiques públiques i normatives que tenen com objectiu afavorir practiques d'autogovern i facilitar processos de creació de comunitats partint de la idea d'enfortiment autònom de la societat. El foment de l'associacionisme, el suport a l'acció comunitària o la recent promoció del cooperativisme i l'economia social i solidaria serien algunes de les formes utilitzades per tal de fomentar, des de les institucions públiques, l'autoorganització de la ciutadania com a vehicle per millorar les seves pròpies capacitats per abordar necessitats col·lectives.

Alhora, s'han posat recursos públics bàsics en el marc d'aquesta estratègia facilitadora. Parlem per un costat de serveis públics bàsics de proximitat molt vinculats al territori (centres de salut, serveis socials, el sistema escola.,etc) que son utilitzats com a potenciadors de processos comunitaris. Una de les principals iniciatives en aquest marc serien els Plans Comunitaris. Per l'altre, certs recursos públics o de propietat pública urbans (sòl, espai públic, locals, equipaments, etc.) estan sent utilitzats per afavorir, a partir d'una cessió de l'ús temporal, processos de autogestió comunitària oberts i democràtics. Una gestió comunitària (però amb ajuda pública) d'espais. Essent les principals iniciatives municipals existents: Gestió Cívica, Pla Locals i Pla Buits.

De totes maneres, les formes de democràcia municipal han anat deixant poc marge a la ciutadana per exercir un govern directe d'allò comú. Hi ha hagut una manca de reconeixement públic de la capacitat de gestió d'espais i processos urbans per part de la ciutadania organitzada als barris. Un bon exemple d'això el trobem en la trajectòria dels centres cívics com a equipaments de proximitat.

En el pla jurídic i institucional, posar els comuns al costat dels bens públics i privats vol dir no només superar la perspectiva "propietària" com a paradigma bàsic del dret privat, sinó també la sobirania de l'Estat com un filtre necessari en la gestió i gaudir dels recursos per part de la comunitat.

Ara bé, atès que la dicotomia públic / privat segueix sent l'estructura fonamental del dret i la legislació vigent, el reconeixement legal dels béns comuns pot ser un moment estratègic per a la seva superació. En aquest sentit, és necessari desenvolupar un treball teòric en l'àmbit jurídic i del dret orientat a definir un marc, que per una banda desarticuli els drets de propietat per obrir-lo al dret del comú i de les col·lectivitats i per altre, imagini solucions innovadores al funcionament de lo públic cap a la lògica del comú.

És possible començar a pensar en institucions jurídiques concretes en les què el terreny del comú, pugui ser articulats? Podríem pensar en un bé o recurs, o fins i tot una producció social, que no estigués regida per un règim jurídic públic o privat?

Experiències com promoure les iniciatives autònomes dels ciutadans per a la realització d'activitats d'interès general o l'intent de construir una personalitat jurídica per a béns comuns (tal i com s'està donant a Itàlia per exemple) responen a la necessitat de donar legitimitat a les reivindicacions dels qui lluiten, identificant les condicions de reconeixement i els instruments de protecció i tutela jurídica dels comuns.

2.4. Béns comuns i polítiques públiques

Es bens comuns obren el debat sobre la relació entre les esferes públic-estatals, privat-mercantils i comú-comunitàries i suposen un desafiament i un canvi en la manera que venien operant les institucions públiques.

La cerca d'altres formes d'institucionalitat pública (noves formes de gestió en el sí de la institució així com noves formes institucionals) basades en el diàleg amb iniciatives i projectes de base ciutadana amb una clara vocació d'autogestió genera tot un camp d'experimentació. Termes com ara la coproducció, la governança participativa o la innovació social són cada vegada mes utilitzats per definir, una nova forma d'institucionalitat que passa per acceptar el seu caràcter híbrid (entre organitzacions socials-institucions), obert i experimental i el valor que això té com a terreny fèrtil per ampliar l'abast de la democràcia en un procés de reinveniçó de la governança urbana.

Des de certes perspectives, es considera que la cultura de la cooperació i de la autogestió, es pot entendre com una forma de pràctica política des de la base "a través de la qual la forma de l'estat modern pot ser oposada i transcendida, apuntant a altres formes de democràcia i d'assemblatge col·lectiu que superin la forma en què el poder estatal (liberal) assimila la participació política en clau de delegació" (Raquel Gutierrez).

Des d'altres perspectives, es considera que, tot i que no cal menystenir el potencial transformador de l'exercici directe del poder popular i de les alternatives organitzatives autònomes de caràcter comunitari, el debat actual (degut a qüestions com les seves dimensions) no permeten parlar d'una societat que s'organitzi al marge de les institucions, sinó de veure com aquestes practiques actuals dels comuns es relacionen amb allò públic però transcendint-ho.

Els comuns, des d'aquesta perspectiva, contindrien el germen d'una nova forma d'entendre el paper d'allò públic en el marc d'un procés de radicalització democràtica. Des de fa temps s'estan transformant les relacions entre l'Administració pública i la ciutadania, així com el paper que té cadascun dels actors en matèria de gestió de serveis.

Radicalitzar la democràcia exigeix no només forçar una obertura de les instàncies de decisió en les administracions d'allò públic sinó també una cessió de sobirania d'allò públic cap a formes d'autoorganització social. Pressuposa el reconeixement del terreny del comú: l'emergència de nous espais de participació i gestió de la vida compartida que desborden la forma Estat i que suposen una cessió de sobirania d'allò públic cap a formes noves o tradicionals d'autoorganització social.

Els comuns son innovació social. Pràctiques de base ciutadana que comporten la creació o sosteniment de vincles comunitaris i suposen una experimentació de formes de gestió col·lectiva i democràtica de recursos, prefiguren noves formes de govern. Innovació social en tots els àmbits, però sobretot innovació política per inventar formes de govern o co-govern dels recursos comuns.

Estem per tant en un procés de transformació tant de les institucions públiques com de les organitzacions socials. Es tractaria, d'una comunalització d'allò públic per un costat, i una institucionalització de lo social per l'altre (cita). És a dir, Desplegar estratègies de democratització i comunalització d'allò públic i d'articulació i institucionalització d'allò social.

La cerca d'altres formes d'institucionalitat pública (noves formes de gestió en el sí de l'institució així com noves formes institucionals) basades en el diàleg amb iniciatives i projectes de base ciutadana amb una clara vocació d'autogestió genera tot un camp d'experimentació. Una nova forma d'institucionalitat que passa per acceptar el seu caràcter híbrid (entre organitzacions socials-institucions), obert i experimental⁷ i el valor que això té com a terrè feèrtil per ampliar l'abast de la democràcia en un procés de reinvenió de la governança urbana.

7 Alguns han anomenat amb els conceptes de "nova institucionalitat", "institucions del comú" o "institucions anòmales".

Per tant, no només innovació social, sinó també innovació política.

Aquesta nova institucionalitat travessa dos moments:

- (a) reconèixer la capacitat ciutadana per gestionar el seu propi entramat institucional.
- (b) actualitzar les relacions entre la institució pública i l'entramat social des de la seva mútua retroalimentació.

Des de fa dècades les ciutats estan experimentant amb formes de col·laboració públic-privades com a via per integrar en el funcionament del sector públic algunes de les suposades "bondats" del mercat, com per exemple l'eficiència enfront de la burocràcia. Enfront d'aquesta lògica, sorgeix una nova fórmula: la col·laboració públic-comunitària, que posa l'accent en altres elements més allà de l'eficiència, com són la democràcia i la creació de comunitats. D'alguna manera, encaixaria en la teoria de el Partner State (Estat Soci) de Michel Bauwens. En les fissures de l'eufemisme neoliberal de la col·laboració "público-privada", l'Estat soci posa la governança dels seus espais a la disposició de la societat acompanyant i generant vincles entre els projectes de base ciutadana i els contextos institucionals. Els ciutadans ja no són considerats com usuaris i simples receptors de l'Estat, sinó que són reconeguts com a actors clau en el tractament i gestió directa dels béns comuns. Davant d'un Estat associat al capital que abandona les polítiques de *welfare* (Estat social de benestar) i intenta organitzar directament la societat directament a partir del mercat i les finances, l'alternativa es planteja un Estat que facilita, que acompanya, que promou.

Els governs realitzen a tot tipus de coses per ajudar als mercats a funcionar bé. Construeix infraestructura, paga per tribunals, proporciona proteccions legals, promou el comerç i dóna subsidis, entre altres beneficis. Per què no oferir un suport similar per ajudar a que els comuns funcionin bé?

Els governs podrien proporcionar finançament, incentius i subvencions per als comuns. També, per exemple, mitjançant l'assignació de béns públics i propietats de l'Estat per a usos comuns i col·lectius gràcies a projectes que facin que les institucions i els comuns treballin junts. Aquest és un camí que podria ser el començament d'una transformació general del paper de l'estat i de les autoritats locals (convertides en un estat Soci). És a dir, les autoritats públiques creen la infraestructura i el medi ambient i el suport adequat perquè els ciutadans puguin produir valor del que tota la societat es beneficia.

Estaríem per tant davant la construcció d'allò "públic no estatal", que remet a la creació d'una institucionalitat nova capaç d'articular nou concepte d'interès públic/general, de caràcter més plural i descentrat. Un tipus d'instància que involucra formes d'intervenció col·lectiva i participació social sota lògiques que es distingeixen de les quals tradicionalment van guiar als òrgans de gestió pública i suposa retirar l'Estat i els agents socials privilegiats del monopoli exclusiu de la definició de l'agenda social.

Altres autors, com Joan Subirats parlen de la democràcia del comú (Subirats, 2014) des de la qual s'entén que s'han de poder garantir els serveis públics i l'esfera pública sense que aquests espais siguin entesos com a sinònim de l'acció dels organismes públic-estats. D'alguna forma, seria la mateixa perspectiva dels que defensen a Barcelona el regim de la "gestió comunitària" (CITA) Des d'aquesta proposta es parteix del pressupost que els equipament i serveis són béns comuns de la població, no recursos de l'administració. És a dir, cal entendre que un centre de joves no és un equipament de l'ajuntament, sinó que és l'equipament d'un barri. Per tant, és dret i responsabilitat de la societat el fet de prendre part de la gestió d'aquells recursos i serveis que li afecten en la seva quotidianitat.

2.5 Re-imaginant la política pública per empoderar als comuns

Malgrat la potència d'aquestes pràctiques col·lectives i de base ciutadana, la cooperació social requereix de certes condicions per al seu desenvolupament. És aquí on entra el paper de l'Estat-soci que acompanya a la població organitzada i fa de facilitador de processos bottom-up, per tal que el es coneix com "poder constituent" pugui portar endavant els passos necessaris per transformar la societat.

En aquest sentit, una de les majors complexitats a la qual s'enfronta al model de gestió dels comuns és la pròpia definició i construcció de comunitats. Tal i com recorden els companys de l'Observatorio Metropolitano de Madrid "es requereix passar d'un llarg procés d'individualització i fracturació social a un nou que situï en primer terme la necessitat de (re)generar vincles socials basats en l'afecte, el respecte a la diversitat, el suport mutu, la coresponsabilitat, l'autonomia personal i col·lectiva, però sobretot, en una profunda i radical aplicació de models de participació i gestió democràtica" (Éxodo 114 may.-jun. 2012, Observatorio Metropolitano de Madrid).

Óscar Rebollo, director d'acció comunitària, plantejava per exemple que "hi ha més experiències de gestió cívica que capacitat cívica de gestionar", fent referència que abans de plantejar-se l'impuls de l'autogestió cal també tant avaluar més profundament les experiències existents com dotar d'eines i capacitats que puguin facilitar l'organització comunitària i l'autogestió en un futur.

En aquest sentit, i segons les demandes entorn la gestió comunitària vehiculades a través del PAM, destaquem, per un costat, la necessitat de que l'Estat acompanyi a partir de "facilitar a les entitats del territori formació específica que els permeti esdevenir els agents politico-socials dels espais culturals del districte i per a la gestió publico-comunitària dels equipaments públics". Alhora, en consonància amb la reivindicació històrica, es demana que en la concurrència es "millorin els criteris de valoració dels concursos de gestió".

En aquest sentit, podem resumir el paper d'allò públic per fer proliferar els comuns urbans en els següents requisits:

- es requereix el reconeixement públic del seu valor social (del valor social de la cooperació) i les seves accions que complementen les polítiques públiques.

Un dels problemes, agreujats per la recent aprovació de la Llei Montoro, és que existeix una falta de reconeixement per part de les administracions públiques. A les ciutats, ens topem amb el mateix problema. Existeix una falta de reconeixement per part de les administracions públiques

- El subjecte "comunitari" ha de ser reconegut com un veritable actor polític i social amb capacitat d'acció i influència més enllà de l'acció de govern.
- Requereix marcs legals que promouen la propietat col·lectiva i la gestió col·lectiva de béns i serveis;
- D'aquest reconeixement explícit s'extreu la necessitat que des dels ajuntaments s'aportin recursos i infraestructures públiques a l'ús comú autogestionat i que es faciliti i promogui l'existència de comunitats i de cooperació social creant un ecosistema que permeti i faciliti el seu progrés.

En suma, es tracta de crear un marc normatiu que incentivi aquestes iniciatives, reconegui la seva naturalesa, protegeixi el seu valor i permeti el seu ple desenvolupament. Que l'acció comunitària

estigui assegurada públicament, transparent i democràticament tant en relació amb el reconeixement del valor social de la cooperació com amb la seva integració en els marcs legals i polítics a nivell municipal.

Alhora de pensar en formes de organització que puguin servir als interessos de les pròpies comunitats i ser, al mateix temps, reconegudes per l'estat, i trobem dos elements o desafiaments clau.

Per un costat, la superació de la rigidesa (intrínseca) de la norma. Per l'altre, reconèixer la sobirania del poble per elaborar les seves pròpies formes i pràctiques de govern de certs recursos per tal de satisfer les seves necessitats. És tractaria de desenvolupar, partint dels pròpies pràctiques (democràtiques d'apropiació i de gestió dels "béns comuns"), el dret a autogestió ciutadana a partir d'una mediació pública. Això suposa l'articulació d'una legislació que ve «des de a baix» a partir del reconeixement de la pròpia capacitat de autoregulació i normativitat social, sempre a partir de formes de govern coherents amb principis universals de democràcia i els drets humans. Per resumir: les decisions no han de estar sotmeses a la transcendència dels lleis generals i al govern estatal, sinó als normes produïdes en la singularitat i complexitat de la gestió comunitària, sense perdre la seva responsabilitat i funció pública.

En aquest sentit, es important dotar-se de un marc regulador ampli perquè tinguin cabuda múltiples casuístiques. Els legisladors han de ser cautelosos sobre les possibles conseqüències d'una formalització molt estricta de les formes de autogovern i de l'enfocament "de baix a dalt" que els comuns representen. Mes que una visió top-down, els legisladors han de facilitar els mitjans per ajudar i assistir a aquestes iniciatives autònomes impulsades per iniciatives ciutadanes; en un clar reconeixement que, en definitiva, són els propis participants els que tenen els mitjans per portar endavant aquests projectes.

No seria tant posar l'accent en la llei com l'instrument màgic de coacció externa, sinó entendre la llei com una eina per habilitar una practica social (de comunalització) regida per un conjunt de normes i pràctiques socials vives i auto-organitzades. El desafiament, per tant, és com adaptar la llei formal i la regulació per autoritzar nous tipus de processos locals de presa de decisions

localment empoderats. Es tractaria de mantenir un "equilibri entre el reconeixement públic i l'autonomia dels pràctiques comunitàries" (Fernández & Miró, 2016). El cas de Nàpols, un bon referent en aquest sentit, ens mostra que es tracta no tant de regular els projectes o els espais, sinó regular els mecanismes pel quals aquestes experiències poden accedir a certs recursos públics.

Alhora, s'ha de respectar la diferència. S'ha de diferenciar les experiències ciutadanes en relació als equipaments públics, als espais públics i en l'acció comunitària segons els seu grau d'autonomia respecte a les institucions públiques. Fins i tot els espais més autònoms acaben interaccionant (a través del conflicte i/o la cooperació) amb l'institucionalitat municipal. Aquest fet requereix que s'hagin de desplegar diferents estratègies públiques específiques en cada cas ja siguin de mediació, de regulació, de subvenció, de cessió d'espais, de formació, de creació de xarxa o la diferent combinació d'elles.

2.6. Requisits per al govern i la gestió dels béns comuns

Per tal que un recurs públic, com ara un equipament municipal, esdevingui un bé comú a través de la gestió col·lectiva, cal garantir una sèrie d'aspectes, que parteixen dels valors ètics universals de cooperació i responsabilitat que han empès la societat a reivindicar la gestió dels recursos públics. En aquest sentit, no es poden idealitzar els espais gestionats per formes alternatives a la gestió pública; han d'existir indicadors i mecanismes que garanteixin en tots els casos el servei i l'accés públic i democràtic. Practicar l'autogovern en la gestió d'un espai de titularitat pública emmarcat sota la categoria de "béns comuns" implica la necessitat de definir una sèrie de criteris o principis rectors, que justifiquin que estem davant de projectes que persegueixen "l'interès general i el bé comú" i no camps privatis i excloents de benefici privatiu de certes comunitats.

Això és important i més tenint en compte que, tal i com plantejan alguns dels entrevistats, proliferen formes de maneig comunitari que en realitat coincideixen no tant en una tipologia de "béns comuns", sinó més aviat de "béns de Club" que estàn sota una apropiació col·lectiva selectiva i exclusiva i que posen en evidència els problemes d'equitat, tant en relació a l'accés als recursos, com a la distribució de beneficis (econòmics o simbòlics).

Elinor Ostrom, guanyadora del Nobel d'economia, va realitzar un important treball empíric on demostrava l'èxit de cents de experiències comunitàries en la gestió col·lectiva de bens comuns sobre la base de la confiança, la reciprocitat, l'accès complet i transparent a la informació i la relació directa entre els participants. Ostrom, definia així un conjunt de mesures i 'principis de disseny' que es troben i repeteixen en diferents institucions autogestionades de base comunitària i que, més enllà de la forma mercantil, els permetia gestionar amb èxit certs recursos comuns. Partint d'aquestes premisses, des de l'Observatorio Metropolitano de Madrid defineixen els quatre atributs constitutius dels bens comuns:

- **La universalitat** (accés obert)
- **La inalienabilitat** (no poden ser alienats o venuts a tercers. Per la seva pròpia naturalesa el seu valor és el valor d'ús)
- **La sostenibilitat** (s'ha de garantir les condicions de reproducció del propi bé)
- **Democràcia** (la comunitat governa establint les condicions democràtiques de la seva gestió).

Aquests principis generals (que definim com a marc referencial per a la proposta, desenvolupada a continuació, de criteris o requisits per al govern, l'ús i la gestió dels béns comuns), constitueixen un conjunt d'atributs fonamentals que el govern del comú ha de respectar tenen una traducció "situada" a partir del treball i experiències concretes en l'àmbit de l'economia social i solidària⁸. En base a als principis recollits a la declaració de la Xarxa d'Economia Solidària (XES)⁹ o de la Xarxa Red de 'Economía Alternativa y Solidaria (REAS)¹⁰ o als principis de la Gestió Comunitària proposats per Font, Ojeda y Urbà, (2015), entre d'altres, definim una sèrie de **criteris o requisits** per al govern, l'ús i la gestió dels béns comuns o **Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitària**:

8 Segons la Carta de Principis de l'Economia Social, promoguda per la Conferència Europea Permanent de Cooperatives, Mutualitats, Associacions i Fundacions (CEP-CMAF) es aquests principis són: • Primacia de la persona i de l'objecte social sobre el capital • Adhesió voluntària i oberta. • Control democràtic per part dels seus membres. • Conjunció dels interessos dels membres usuaris i de l'interès general. • Defensa i aplicació dels principis de solidaritat i responsabilitat. • Autonomia de gestió i independència respecte dels poders públics • Destí de la majoria dels excedents a la consecució d'objectius a favor del desenvolupament sostenible, de l'interès del servei dels mateixos i de l'interès general.

9 Veure <http://www.xes.cat/docpdf/xs0005.pdf>

10 Veure http://www.economiasolidaria.org/files/CARTA_ECONOMIA_SOLIDARIA_REAS.pdf

1. **Projecte d'interès general (o territorial):** el projecte ha d'evidenciar la finalitat de naturalesa pública així com verificar la utilitat social perseguida.
2. **Retorn social:** No hi ha només un objectiu de satisfacció interna dels seus usuaris/es sinó que hi ha una intencionalitat de treballar en objectius que millorin les condicions de vida més enllà dels membres del propi grup i un retorn o impacte social, cultural i ambiental a l'entorn.
3. **Accessibilitat, universalitat i lliure adscripció:** Cal garantir l'accessibilitat de la comunitat als serveis i recursos que la pròpia comunitat ofereixi en el marc d'un recurs públic amb gestió comunitària o autogestió, així com la permeabilitat a la incorporació de qualsevol membre de la comunitat en les estructures de gestió i presa de decisions. En aquest sentit, és important la utilització de l'espai com a espais oberts a tota la ciutadania i no només pels socis o membres de les entitats. L'adscripció a l'espai i els seus espais de governança és lliure i oberta a tothom, concebuda com un dret i no com una obligació per als membres de la comunitat.
4. **Democràcia directa i autodeterminació:** cosa que passa per la permeabilitat i la incorporació de qualsevol membre de la comunitat en les estructures de gestió i presa de decisions.
5. **Transparència en la gestió econòmica i en la presa de decisions:** Cal garantir la transparència i l'accés a la informació de tothom sobre els detalls de la gestió econòmica i de la presa de decisions. Cal accessibilitat a la informació econòmica i de governabilitat (acords presos en els òrgans de gestió i govern) del projecte, i que aquesta sigui consultable i avaluable per qualsevol persona.
6. **Rendició de comptes i comunicació.** Cal que l'espai es doti de mecanismes de seguiment i control per part de la comunitat, així com de fluïdesa de la comunicació i de traspàs eficient de la informació.
7. **Vincles territorials:** és clau l'arrelament territorial que qualsevol entitat i projecte de gestió comunitària ha de mantenir amb l'entorn. Entitats representatives, que treballin

en xarxa amb d'altres entitats i avalades pel territori/sector (la voluntat de portar endavant projectes amb vocació de servei al barri).

8. **No lucre:** És imprescindible la inexistència de voluntat de lucre del projecte (les entitats hauran d'estar inscrites en el Registre Municipal d'Entitats Ciutadanes com entitats sense ànim de lucre), a nivell individual o col·lectiu. Fomentar per tant la reversió en els propis projectes i el retorn a la comunitat de tot tipus de bé generat (patrimonial, cultural, econòmic, etc.). Tot i això, cal considerar experiències d'economies cooperatives, comunitàries o autoocupació com a compatibles en espais de gestió comunitària o autogestió pel bé comú. El no ànim de lucre no vol dir que no hi hagi activitat econòmica amb uns principis d'economia cooperativa, social i solidària.
9. Asegurar que a l'espai, en el seu ús, gestió i governança, es compleixen unes **condicions bàsiques** de dignitat laboral (no precarietat), equitat de gènere, no discriminació (per raó de gènere, raça, orientació sexual, religió, edat, etc...), sostenibilitat ambiental, seguretat, i qualitat de l'espai.

Aquests principis es proposen com a marc per a regular el mecanisme per accedir als recursos públics segons una lògica de coresponsabilitat social, participació ciutadana i retorn territorial. No es tracta d'una eina per regular-ne les experiències. En aquest sentit, la seva definició hauria de ser vista com un moment de reflexió col·lectiva, que ha de generar cert consens i ser vist com quelcom possible i abarcable.

Partint d'aquest previ, els principis proposats (i posteriorment desenvolupats en una bateria d'indicadors concrets i consensuats entre institució i experiències) es plantegen com una proposta definitòria dels comuns urbans, cap a la que hauria de permetre tendir la promoció del Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitària. És a dir, no es tracta de plantejar un seguit de criteris excloents i rígids, amb un estricte control per part de l'administració, de forma que aquelles experiències ciutadanes i comunitàries que no compleixin quedin fora de la possibilitat de gestionar allò públic. Ara bé, si que es planteja com un marc al que, de forma consensuada, haurien de tendir aquelles experiències que es vulguin situar sota el marc del Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitària.

D'altra banda, i dins d'aquesta lògica de coresponsabilitat social, no es tracta de què l'Ajuntament o una entitat externa assumís de forma individual el paper de garant o de controlador, sinó generar un sistema de repartició de responsabilitats (coordinat per un òrgan de composició mixta) que anés encaminat a fomentar **formes de autocontrol i autoavaluació transparents**, en els que les dades i els resultats siguin accessibles, comprovables i analitzables per la comunitat i l'administració pública.

En paral·lel a la proposta de formes d'autocontrol i avaluació, coordinat des d'aquest espai mixte, es tractaria de incorporar en els processos d'avaluació per part de l'administració, models d'avaluació socials i qualitius que incloguin criteris de responsabilitat social, interès del bé comú, retorn social, governabilitat horitzontal, democràcia interna, equitat, arrelament territorial i altres, a més dels criteris d'eficiència i eficàcia. En aquest sentir, cal contraposar els mètodes d'avaluació propis del mercat o de l'administració clàssica (quantitatius, en clau de beneficis o indicadors d'assistència), a sistemes d'indicadors qualitius d'avaluació que ens parlin més del grau d'incidència social i del compliment d'aquests criteris o requisits del bé comú.

Per adequar els mètodes d'avaluació a la proposta de criteris de govern, ús i gestió del Patrimoni Ciutadà caldria elaborar metodologies pròpies que permetin avaluar els esforços i el retorn, i desenvolupar balanç social en clau de bé comú i reciprocitat¹¹.

11 La definició d'aquests indicadors i nous mètodes d'avaluació poden partir dels principis i valors de l'Aliança Cooperativa Internacional (ACI) (Economia Social i Solidària) o d'iniciatives metodològiques d'autoavaluació com el Balanç social de la Xarxa d'Economia Social i Solidària (XES)

3. Experiències internacionals

Existeixen molts exemples internacionals de com activistes i juristes estan intentant desenvolupar innovacions que intentin assegurar nous reconeixements legals i donar suport o protecció per a diverses classes de béns comuns a través de lleis, sentències judicials, polítiques públiques, ordenances municipals, o "hackeos" al dret i als cos normatiu existents.

Sense ànims de ser exhaustius, unes pinzellades d'alguns exemples que poden servir de referent. Començant per lo més proper i recent. L'Ajuntament de Madrid, esta començant a pensar en una categoria d'ús urbanístic del comú, que serveixi per reconèixer els usos col·lectius en documents com PGU o Planes urbanístics. Alhora, està en discussió i elaboració una normativa per cedir espais i recursos públics a iniciatives (fundacions, associacions, organitzacions i espais veïnals i ciutadans o fins i tot de empreses privades...) preocupades per l'interès general i el bé comú. Es tractaria de posar els recursos públics a disposició de la gent. Amb aquest marc es vol recollir i sistematitzar una practica social molt estesa (la cessió de locals públics a privats) que està actualment fora dels criteris mínims de transparència, control públic i de processos democràtics. En el cas de Madrid, s'ha decidit no fer-ho a partir de la lliure concurrència com a forma de gestionar la distribució d'un bé escàs, com són els espais públics (la competència com una manera de gestionar típica de l'economia de mercat) sinó que es considera que s'han d'administrar aquests recursos des de la lògica de la cooperació.

A Anglaterra, s'ha desenvolupat la llei de "Actius de valor comunitari"; una eina jurídica per la qual una comunitat local pot fer valer l'interès jurídic d'un pub, d'una biblioteca, d'un centre comunitari, d'un equip esportiu o d'altres recursos que els ciutadans consideren un "actiu de valor per la comunitat". La llei dona un grau de protecció legal a edificis, terrenys o empreses i facilita que els ciutadans tractin de comprar-los. Pot ser molt difícil per la comunitat recaptar els fons necessaris, però l'aplicació de la llei, no obstant això, ha resultat en que més de 100 Pubs han estat declarats béns de valor comunitari i moltes altres instal·lacions s'han salva't de desaparèixer. (Bollier, 1X;)

Un dels més importants experiments en el desenvolupament de ordenances municipals específiques que reconeixin els comuns urbans és la "regulació de Bolonya per a la cura i regeneració dels comuns urbans". Aquest projecte, que s'està implementant des de ja fa més d'un any, està tractant de refer el govern local i transformar el procés burocràtic estàndard convidant als ciutadans i barris a que proposin les seves pròpies idees sobre els comuns, i després treballar amb el govern per fer-los reals. En altres paraules, el municipi funciona com un activador donant als ciutadans autonomia individual i col·lectiva. Tot i que la seva inspiració política té un caràcter bastant moderat allunyat d'altres pràctiques o idees d'autogovern més radicals, podem reconèixer la seva capacitat de canviar la noció de governança del territori urbà. segons aquesta 'commons sharing regulations' els ciutadans poden cuidar l'espai urbà tal com jardins o edificis buits a partir d'entrar en un acord compartit amb l'ajuntament. La promulgació de tals reglaments reconeix l'existència d'una relació més horitzontal entre ciutadans i autoritat administrativa. La ciutat té ara més de 90 "pactes de cooperació" amb grups de ciutadans auto-nominats, emmarcats en tres àrees – "vivint junts, créixer junts i fer junts" ("living together, growing together and making together.").

Els exemples inclouen des d'un veí convertint-se en un administrador o vigilant designat de certs espais públics o jardins; pares i mares que gestionen un jardí d'infants local; o veïns creant "carrers socials" que fomenten la socialització. Originalment desenvolupat pel laboratori per la governança dels comuns (LabGov; Professor Christian Iaione) i per Labsus (Laboratory for Subsidiarity; Professor Gregorio Sorra) el Reglament de Bolonya ara vol ser emulat per desenes de ciutats italianes (co-mantova, co-palermo, co-battaglia...).

Una altra enginyosa estratègia legal utilitzada pels comuns ha estat el desenvolupament d'un nou doctrina legal garantint l'accés als béns comuns com un dret humà fonamental. Aquesta idea va tenir els seus orígens amb el professor Stefano Rodotà de Roma, un destacat jurista i polític. La Comissió de Rodotà va produir la primera definició legal dels béns comuns com a béns per ser administrats en interès de futures generacions. Els Commons van ser definits com a "béns que brinden un servei públic (Utilities) essencial per a la satisfacció dels drets fonamentals de la persona", i l'accés a tals béns estaria garantit sense importar si el títol formal de propietat era públic o privat; en tots els casos l'actiu ha d'estar protegit en el "interès de les generacions futures". Aquesta iniciativa no va tenir èxit, però va inspirar un moviment cultural per defensar els comuns com un dret fonamental, més visible en una campanya contra la privatització italianes de

sistemes d'aigua i en l'ocupació del Teatre Valle de Roma quan el govern de la ciutat van amenaçar amb vendre'l als inversors.

A nivell Europeu, també hi han hagut intents. L'any 2013, Ugo Mattei, acadèmic de la Universitat de Torino i un nombre important d'organitzacions van organitzar una iniciativa legislativa Popular en la Unió Europea per fer una Carta Europea dels béns comuns. La iniciativa buscava establir, davant l'onada de privatitzacions que s'estaven produint arreu d'Europa, l'estatus jurídic i la protecció dels béns comuns de la Unió Europea. Un intent més recent d'introduir el paradigma dels comuns en les estructures de la Unió es pot veure en la European Parliamentary Intergroup on Common Goods and Public Services. És un dels 28 Intergrupos del Parlament que no tenen poders de presa de decisions oficial però sovint poden tenir impacte en futures regulacions i estimular debats. Tal com ho defineix la Intercomissió. "Els comuns són una forma diferent de gestionar el que avui anomenem com serveis públics, com l'aigua, la cultura o el coneixement".

3.1 Normativa sobre béns comuns de Nàpols

Des de l'any 2011 l'Ajuntament de Nàpols ha aprovat una sèrie de mesures administratives per regular, promoure i institucionalitzar els béns comuns en l'àmbit urbà.

Des de l'any 2011 l'Ajuntament de Nàpols ha aprovat una sèrie de mesures administratives per regular, promoure i institucionalitzar els béns comuns en l'àmbit urbà. Un procés encaminat a reconèixer jurídicament espais d'autogovern i implementar models de gestió ciutadana de béns del patrimoni immobiliari de l'Ajuntament, percebuts per la comunitat com a "béns comuns" susceptibles de fruïció col·lectiva.

Un procés encaminat a reconèixer jurídicament espais d'autogovern i implementar models de gestió ciutadana de béns del patrimoni immobiliari de l'Ajuntament, percebuts per la comunitat com a "béns comuns" susceptibles de fruïció col·lectiva. Ras i curt, podríem dir que es tracta d'una política que permet "legalitzar" ocupacions il·legals de propietats del municipi, especialment d'aquelles que s'han convertit en centres socials de gestió ciutadana, a partir de reconèixer formes d'autoorganització cívica. Així, béns públics poden ser assimilats a la categoria dels béns

comuns de forma eventual en reconeixement del seu valor per a l'ús cívic i col·lectiu, afavorint que la col·lectivitat pugui emprendre activitats, exercir drets, desenvolupar ciutadania, construir autoregulació, etc.

La resolució, que pren la forma d'acte administratiu, introdueix la categoria jurídica de "béns comuns", que són descrits sobre la base de tres idees.

- I. Béns comuns com a "utilitats funcionals a l'exercici dels drets fonamentals així com al lliure desenvolupament de la persona (...);
- II. Béns comuns quan béns pertanyents a la comunitat i a la societat, més enllà de la distinció entre públic i privat i propietat i gestió (...) béns amb forts lligams socials, intergeneracionalment solidaris i amb profundes arrels locals";
- III. Finalment es tracta de béns gestionats a través d'un govern públic participat" (...)

Destacar com en aquesta definició es reconeix que el que constitueix els béns comuns no és un recurs concret sinó una triada formada per: l'existència d'un recurs, una comunitat activa al voltant del qual és desenvolupa i un conjunt de normes que descriuen la seva forma de gestió. És a dir, no solament parlem de recursos importants per a la vida urbana (actius tangibles i intangibles de pertinença col·lectiva que la regulació els qualifica de "béns de titularitat col·lectiva) sinó també de la imbricació d'aquests recursos amb una comunitat activa de referència (oberta i determinada a través de l'ús) i d'un específic règim de gestió i de govern (que es caracteritza per la participació directa dels ciutadans en un procés d'autoregulació compartit, compromès a garantir el gaudir col·lectiu de béns comuns i la seva preservació en benefici de generacions futures).

Aquesta institucionalització dels béns comuns urbans, es concreta en una sèrie de regulacions i pren cos sobre la base d'uns quants casos pràctics que fa anys que estan experimentant amb formes de gestió directa d'espais i equipaments públics. En l'anomenat "Reglament sobre els usos cívics" (Regolamento sugli usi civici) es reconeix l'Ex Asil Filangieri - un teatre Municipal ocupat i un dels "casos pioners" sobre els quals s'ha pensat la normativa - i altres espais socials ocupats com entorns, estructures i espais destinats a ús cívic i comunitari i camps d'experimentació d'una (nova) forma de democràcia directa.

Tot i que el govern va ser acusat de "legalitzar" l'ocupació il·legal d'edificis públics, la resolució no proporciona arrendaments o concessions als moviments socials que ocupen els espais; només es reconeix l'"ús cívic" van fan amb aquests espais. El mecanisme "d'ús cívic" és l'utilitzat per traduir normativament l'autogovern de l'espai. Això, suposa reconèixer legalment i afavorir des de la institució les practiques d'autogovern en la gestió d'espais singulars de titularitat pública a partir de convenis col·lectius específics.

És important destacar que, tot i que el Reglament d'ús de l'espai és una norma d'autogovern oberta a qui estigui interessada a experimentar noves formes de gestió, no es tracta d'un Reglament general i abstracte al qual la comunitat ha d'obeir, normalitzadora, sinó una eina revisable i que reconegui les pràctiques de gestió que s'estan experimentant. Cada espai és diferent i s'observa una gran complexitat en els assajos i formes d'autoorganització i per tant, el tractament requereix i el perfil dels espais varia d'un a un altre.

Estem, per tant davant un model de governança relacional basat en la centralitat de formes de democràcia directa articulades sota el principi de l'autogovern i l'ús col·lectiu, on l'administració actua d'una banda, reconeixent "una nova forma de dret públic que protegeixi i millori els béns de pertinença i d'ús comú, cívic, comunitari i social"; i per un altre recolzant pràctiques de ciutadania activa i processos d'experimentació que garanteixin "un govern públic, participat i compartit, dels serveis públics i dels béns comuns i d'utilitat col·lectiva".

Les tasques de l'Ajuntament en aquest sentit, es concreten en: la redacció dels esborranys de reglament d'ús cívic per a cada cas; la cura i el seguiment dels processos a partir de crear les condicions de diàleg total i eficaç entre les comunitats i la interfície operatiu de l'aparell administratiu; la promoció de sistemes que permetin (en sinergia amb els serveis i departaments competents) les oportunes condicions de seguretat i viabilitat dels espais per a la gestió de la mateixa seguretat com a valor i factor compartit i participat amb la comunitat d'ús col·lectiu; i el que és més important, detectar nous espais susceptibles d'integrar-se a la normativa. En aquest sentit, es tracta de confeccionar una primera llista dels béns de propietat de l'ajuntament no arrendats o de domini públic (per part de l'Observatori Permanent Ciutadà sobre els béns comuns i l'Oficina de la Direcció de Patrimoni dels béns, edificis o terrenys de propietat municipal) que

poden ser identificats com potencialment gestionables" segons els principis per al govern i la gestió dels béns comuns.

Per acompanyar el Reglament s'ha creat un "Observatori permanent ciutadà dels comuns" que estudia, analitza, proposa i controla la gestió i protecció dels béns comuns a la ciutat. L'Observatori compta amb onze membres (experts en qüestions jurídiques, econòmiques, socials o ambientals); set dels quals són nomenats per l'alcalde i quatre són ciutadans seleccionats a través de simples procediments en línia. Alhora, per analitzar les formes de gestió i regulació dels edificis ocupats, hi ha taules de debat públic on els ciutadans tenen poder de decisió conjunta amb l'administració.

En resum: casos com *L'Ex Asilo* actuarien per tant, com laboratoris d'experimentació de noves formes de governança. Per posar un exemple: aquesta visió de l'autogestió pot ser una alternativa a la dotació de fons públics a àmbits com la cultura o els equipaments de proximitat, un suport diferent a les polítiques del passat: respectant l'autonomia i sense imposar cap tipus de direcció política donis de dalt.

4. Comuns urbans: tipus de béns, ús i gestió.

Com hem vist la definició de comuns urbans és àmplia i pot fer referència a un ampli univers de recursos, béns o serveis. A continuació delimitem el marc de l'àmbit del present treball, definit per al cas de la ciutat i l'Ajuntament de Barcelona, amb l'objectiu de poder fer un anàlisi i propostes concretes.

4.1 Tipus de béns

Tot i que la definició de comuns urbans no es delimita a recursos de propietat pública, en aquest treball abordarem únicament aquests, és a dir, **béns (espais o recursos) de titularitat pública**, que poden incloure:

- Solars no urbanitzats sense ús (diferents qualificacions del sòl)
- Verd urbà municipal (parcs, jardins, horts urbans, i altres espais verds)
- Béns immobles / locals (equipats i no equipats, però sense funció / servei assignat)
- Equipaments (centres cívics, casals de barri, fàbriques de creació, equipaments esportius, educatius, de criança i culturals, ateneus de fabricació, patrimoni cultural, arquitectònic o històric, hotels d'entitats, ludoteques, biblioteques ...)
- Altres (conjunt urbanístic, habitatge, ...)

4.2 Cessió d'Ús i Gestió Indirecta

Per a que es doni un ús o una gestió d'aquests recursos públics per part de col·lectius ciutadans s'ha de conveniar la seva cessió d'ús o bé la "cessió" de gestió.

- Cessió d'ús: l'Ajuntament cedeix, per un període de temps determinat i vinculat a un ús concret i explícit, un espai de titularitat pública, a una entitat sense ànim de lucre, a través d'un conveni de cessió d'ús signat per ambdues parts, on s'estableixen les condicions de seguiment, liquidació o renovació del conveni, així com altres condicions vinculades a l'ús i manteniment de l'espai.
- Gestió Indirecta: en casos de serveis susceptibles de gestió indirecta (com pot ser el cas de la programació cultural dels centres cívics), l'ajuntament pot "cedir" aquesta

gestió a una entitat sense ànim de lucre a partir d'un conveni de col·laboració, en el que es detallen les condicions de temporalitat i de provisió del servei. Aquesta cessió de la gestió significa que "de facto" l'entitat es fa càrrec de l'ús que es dona a l'espai on es desenvolupa aquest servei (per exemple, un equipament públic), que vindrà determinat pel contingut del conveni.

4.3 Models de gestió

En els casos de Gestió indirecta, existirien diferents **categories o models de gestió** :

1. Gestió indirecta: externalitzada a través d'una concessió per la prestació d'un servei en unes condicions pre-determinades, a empreses que poden tenir ànim de lucre.

2. Gestió participativa:

- **Co-gestió:** sistema mixt que implica la corresponsabilitat entre el veïnat (una associació sense ànim de lucre) i l'administració. El veïnat és alhora usuari i gestor. Els responsables de la gestió són tant l'administració (de forma directa o indirecta) i l'entitat veïnal/comunitària, repartint-se les responsabilitats (i recursos) de forma explícita. Pot ser un primer pas cap a la gestió ciutadana/cívica o la gestió autònoma, plantejat com un procés de capacició.

- **Gestió cívica:** una associació sense ànim de lucre gestiona un equipament, serveis o recursos de titularitat pública, a partir d'un acord (conveni de col·laboració) entre aquesta i l'administració. S'estableix un conveni de col·laboració, que marca les condicions per a mantenir la gestió per part de l'associació passat el termini del conveni, i la interlocució és un espai de traspàs d'informació (no hi ha un control quotidià de l'administració sobre la gestió de l'espai, però sí un seguiment i cal renovar el conveni cada x anys). El model de gestió el marca l'entitat ciutadana, però l'administració marca el tipus de serveis que s'hi han d'oferir. La concessió del conveni pot ser de forma directa (discrecional, generalment a una entitat reconegudament arrelada al territori) o per concurs (concurrència pública). La participació de la ciutadania en la gestió és directa i sense intermediació (sempre i quan l'entitat que és adjudicatària de la gestió així ho faciliti). La Plataforma de Gestió Ciutadana de Barcelona, prefereix parlar de Gestió Ciutadana i no de Gestió Cívica quan es refereix a aquest model.

- **Gestió comunitària:** per la Plataforma de Gestió Ciutadana[1] la gestió comunitària es diferencia de la gestió ciutadana en que la gestió comunitària parteix de la voluntat de la comunitat de gestionar serveis o recursos d'una determinada manera amb uns determinats objectius, procediments i valors, al marge de l'estatus legal de serveis o recursos. Parlem de «gestió comunitària» quan els projectes responen a un interès col·lectiu consensuat i vinculat a les necessitats d'un territori i la seva gent, així com de la seva capacitat de permeabilitat i d'accés de la comunitat al control democràtic dels òrgans de presa de decisió i dels recursos que s'hi gestionen, independentment de si estan cedits per l'administració o recuperats de forma desobedient.

Un concepte, gestió ciutadana, ens ajuda a construir el marc juridico-legal i a definir el pacte entre societat/entitat i administració i l'altre, gestió comunitària, ens emmarca aquest tipus de gestió dins de l'economia social i solidària (estàndards de transparència, cultura local, reconeixement de sabers i ritmes situats, retorn comunitari i relacions sostenibles i de proximitat), amb tota la potència de la transformació social i la proposta política que això comporta.

En els casos en els que no hi ha una "cessió" de la gestió sinó una cessió d'ús d'un espai públic, la gestió esdevé automàticament autònoma, és a dir, l'administració local no intervé en el model de gestió de l'espai i l'entitat n'assumeix totalment la gestió. En alguns dels casos de cessió d'ús d'espais públics a entitats, plataformes o comunitats organitzades, aquestes opten per un model d'autogestió o gestió comunitària, és a dir, que respon a una dinàmica de la comunitat, que pot participar de la governança de l'espai i decidir-ne l'ús i les característiques d'aquesta gestió.

Aquesta categorització de models de gestió pot veure com una gradació del nivell de "cessió" de la gestió des de la institució a la comunitat, que dependrà tant de la voluntat i del grau de capacitat de cada comunitat, com de la voluntat institucional:

Gestió de serveis susceptibles de gestió indirecta	Cessió d'ús d'un espai públic
cogestió > gestió cívica (o ciutadana) > gestió comunitària	Gestió autònoma > Gestió Comunitària

En tot cas **no hi ha un model millor que l'altre**, no hi ha una única forma "bona" de gestió participativa dels espais o recursos públics, diferents models de gestió poden coexistir en un mateix espai i la gestió d'un mateix espai pot evolucionar i sotmetre's a diferents models de gestió durant el temps. En aquest sentit, **és bo que hi hagi una certa diversitat de models per adaptar-se a les diferents casuístiques**. No es pot forçar una gestió ciutadana o comunitària sobre una entitat o comunitat poc cohesionada o sense les capacitats tècnico-polítiques per poder tirar endavant aquesta gestió (es pot facilitar, això sí, la formació i capacitació, i fomentar els espais per a que, en cas que existeixi voluntat per part de la comunitat, aquesta gestió ciutadana, comunitària o autònoma sigui possible). Com tampoc seria positiu limitar la voluntat d'autonomia d'una comunitat que opta per la gestió comunitària en marcs normatius i institucionals massa restrictius en aquest sentit.

Fora de l'àmbit de la gestió participativa d'espais i recursos públics de forma conveniada amb l'administració, trobaríem també experiències d'autogestió de recursos públics al marge d'aquesta administració per part de col·lectius que formen part o es reconeixen com a moviment *okupa*. Deixant de banda l'anàlisi de la funció política, social i cultural que poden exercir aquests espais, especialment pel que fa a fer avançar les experiències d'autogestió ciutadana, aquest treball no aborda aquesta casuística, que al no existir un conveni amb l'administració es troben en una situació jurídica incerta. Ara bé, l'anàlisi i propostes que aquí analitzem poden ser d'utilitat en la circumstància en que es produeixi un marc de negociació amb l'administració, en el cas de tractar-se d'un espai públic o susceptible de convertir-se en públic.

4.4 Relació comunitat - institució

La determinació de qui ha d'assumir la gestió (parcial, ciutadana, comunitària o autònoma) d'un espai o recurs públic es pot realitzar per dues vies:

- **Adjudicació directa:** no hi ha concurrència, per tant és el responsable polític al capdavant de l'administració pública qui decideix, de forma discrecional, qui assumirà la gestió de l'espai o recurs públic. Pot respondre de forma més adequada a reclams ciutadans / veïnals de gestió comunitària d'espais determinats, és a dir, a reconèixer demandes comunitàries existents per dur a terme "projectes que responen a un interès col·lectiu consensuat i vinculat a les

necessitats d'un territori i la seva gent, així com de la seva capacitat de permeabilitat i d'accés de la comunitat al control democràtic dels òrgans de presa de decisió i dels recursos que s'hi gestionen". Discrecional no té perquè voler dir arbitrari, sempre i quan existeixin uns criteris explícits, raonats i raonables que justifiquin l'adjudicació directa.

- **Concurrencia pública:** a partir d'un procediment obert tipus concurs. Totes les entitats que compleixin les condicions establertes en les bases del concurs es poden presentar i ser susceptibles d'assumir la gestió del servei, espai o recurs públic. Es pot donar el cas que els criteris (objectivables) per determinar qui guanya la concessió no capturi aspectes com l'arrelament de l'entitat al territori o el seu caràcter comunitari (cas L'Harmonia de Sant Andreu).

Aquesta relació entre institució i comunitat per formalitzar la gestió participativa d'espais o recursos de titularitat pública es pot fer a partir d'un conveni de col·laboració o un conveni de cessió d'ús:

- **Conveni de col·laboració** (s'utilitza en la gestió cívica – cessió de la gestió en casos de serveis susceptibles de gestió indirecta)
 - o Les administracions públiques compten amb un marge de maniobra ampli per formalitzar convenis de col·laboració per a la cogestió o gestió ciutadana d'equipaments culturals. Flexibilitat a l'hora d'estipular les diferents condicions i pactes que han de recollir. En aquest sentit, poden arribar a concretar les mesures de control i els òrgans de seguiment dels pactes establerts per ambdues parts.
 - o Els convenis estan exclosos de l'àmbit d'aplicació de la TRLCSP (Text Refós de la Llei de Contractes del Sector Públic) encara que es pot recórrer a aquesta norma per resoldre dubtes o llacunes.
 - o Les administracions poden signar convenis de col·laboració amb les persones físiques o jurídiques subjectes al dret privat, sempre que el seu objectiu no estigui comprès en els contractes regulats pel TRLCSP o en normes administratives especials.
 - o En general, els convenis de col·laboració han de contenir, com a mínim, els següents

elements: – definició de l'objecte de col·laboració (exposen uns principis que justifiquen la voluntat de realitzar-ho)– termini de durada del conveni regulador – drets i obligacions d'ambdues parts a assumir durant la vigència del conveni.

o En el cas de les administracions locals, és habitual que la formalització de convenis de col·laboració es reguli per la corresponent Ordenança Municipal de Subvencions.

- **Conveni de cessió d'ús temporal d'un recurs públic (s'utilitza en el pla locals i la cessió d'espais fora d'aquest marc)**

- o Estipulen el compromís per part de l'administració de cedir l'ús d'un espai o equipament de titularitat pública a una entitat o associació privada, concretant la durada de la cessió de l'espai i l'ús que es donarà al mateix, a partir d'un projecte concret que s'adjunta o s'acorda en el marc del conveni.

- o Presenten la mateixa flexibilitat que els convenis de col·laboració. En el cas de les Corporacions Locals, la cessió d'ús de béns patrimonials públiques es regula d'acord al Reglament de Béns de l'Entitats Locals, arts. 92 i 93.

4.4 El projecte

Independentment del model de gestió, és important tenir clar què es gestiona, quin és el tipus de projecte o servei, d'on sorgeix la necessitat ... podem distingir:

Gestió de serveis susceptibles de gestió indirecta (Gestió Cívica)

- **Un servei públic** - centres cívics o altres equipaments on es "cedeix" la gestió d'un servei públic que forma part del catàleg de serveis que ofereix l'ajuntament a la ciutadana

Cessió d'ús d'un espai públic

- **Un projecte comunitari** - propostes sorgides des de la comunitat, fruit de demandes col·lectives, responent a un "interès col·lectiu consensuat i vinculat a les necessitats d'un territori i la seva gent". Que el projecte sigui comunitari, o sigui, nascut i definit des de la ciutadania, no vol dir que la gestió hagi de ser autònoma o comunitària ... pot donar-se la situació que l'administració assumeixi la gestió d'un projecte comunitari o el cedeixi a un tercer (per voluntat política o per manca de capacitat de la comunitat des d'on sorgeix la

proposta). En el cas de la gestió cívica pot succeir que hi hagi una convergència entre el servei que l'ajuntament obre a gestió indirecta i un projecte comunitari (casos com el de l'Ateneu Popular de 9 Barris, la Casa Orlandai o el Casal Pou de la Figuera)¹²

- **Un projecte d'un col·lectiu concret** - projectes particulars d'una entitat o un conjunt d'entitats que requereixen d'un espai o recurs públic per desenvolupar-se, sense ànim de lucre, però responent a interessos particulars - que es poden correspondre amb l'interès general però la proposta no surt d'un procés comunitari (és el cas de bona part de la cessió d'espais públics en el marc del Pla Locals).

La línia que separa un projecte comunitari i un projecte d'un col·lectiu particular és sovint poc clara i pot canviar en el temps. Per exemple, el projecte d'una associació de veïns i veïnes en un moment determinat pot respondre a les necessitats comunitàries però tancar-se amb el temps en respondre a les necessitats del col·lectiu que forma part de l'associació

12 Veure <https://educaciotransformadora.files.wordpress.com/2012/01/presentac3b3-pgc-1.pdf>

5. Gestió Cívica

- La Gestió Cívica és una fórmula de gestió específica d'un equipament de titularitat municipal, d'un servei susceptible de gestió indirecta o d'un projecte d'intervenció acordada entre l'Ajuntament de Barcelona i el teixit associatiu, per la qual una entitat sense ànim de lucre es fa càrrec de la gestió d'un equipament, servei i/o projecte d'interès general.
- Existeixen 36 equipaments i serveis municipals sota Gestió cívica (Novembre de 2015), als que es poden afegir 6 nous equipaments pendents de resolució¹³.
- La Gestió Cívica es basa normativament en l'article 34 de la Carta Municipal (1998) i l'article 12 de les Normes Reguladores de participació ciutadana (2002), i tot i que hi ha experiències des de fa anys (1990s), no es desenvolupa normativament fins a 2013 ([Conceptualització Gestió Cívica](#)) i no és fins a 2015 que s'aprova finalment un model de Bases de la Gestió Cívica d'equipaments, per activitats i serveis municipals. Les experiències anteriors es regulaven a partir del decret 222/1996, de 12 de juny, dels equipaments cívics

La Gestió Cívica és un instrument de participació ciutadana a través del qual s'atribueix a una entitat sense ànim de lucre la gestió d'activitats, equipaments i serveis municipals susceptibles de gestió indirecta. Només els projectes i els serveis municipals que siguin **susceptibles d'una gestió indirecta** i alhora puguin **servir de canal i instrument per facilitar la participació ciutadana** poden ser objecte de gestió cívica.

Segons el model de bases de la gestió cívica aprovats al 2015, la finalitat d'aquest model de gestió ha de ser el foment "d'activitats d'interès públic o social per tal de:

13 Convocatòria oberta per la gestió cívica de sis casals de barri al Districte de Sant Martí
<http://ajuntament.barcelona.cat/santmarti/ca/convocatoria-oberta-la-gestio-civica-de-sis-casals-de-barri-al-districte-de-sant-marti>

- Fomentar la participació del teixit social en la gestió i en la programació de l'equipament.
- Impulsar les transformacions individuals i col·lectives per aconseguir una ciutadania activa i implicada en la gestió del bé comú.
- Millorar la cohesió social de la ciutat.
- Promoure l'associacionisme i les propostes de la ciutadania que potenciïn serveis i activitats d'interès general per a la col·lectivitat i atribuïts a la competència local.
- Fomentar valors socials i culturals i noves formes de participació, com la potenciació de dinàmiques participatives a nivell de sector i territori per impulsar projectes comuns.
- Afavorir la cooperació entre el sector públic i el sector associatiu.
- Possibilitar el creixement cultural quantitatiu i/o qualitatiu de la ciutat i potenciar la creació col·lectiva.
- Fomentar valors del civisme i la convivència.
- Promoure, defensar i garantir els drets de ciutadania”.

La gestió cívica es formalitza en un conveni de col·laboració entre l'entitat adjudicatària i el districte des d'on es gestiona l'equipament. Tot i que el conveni estableix obligacions bilaterals, no participa de la naturalesa jurídica dels contractes del sector públic (no constitueix una modalitat de contractació de la gestió dels serveis públics).

5.1 Desenvolupament normatiu

Tot i estar previst en la Carta Municipal (LLEI 22/1998, de 30 de desembre de 1998, art. 34), en les Normes Reguladores de la Participació Ciutadana (22 de novembre de 2002, art. 12), i venint-se desenvolupant des de fa anys a la ciutat, no és fins a la legislatura anterior (2011-2015) que no es treballa una conceptualització i reglamentació específica d'aquest instrument.

En aquest sentit al novembre de 2013 es publica el document "Conceptualització de la Gestió Cívica", com a informe de govern elaborat per l'aleshores Comissionat de Participació Ciutadana i Associacionisme, arran de l'*acord de la Comissió de Govern CG13/28 PR/5, de 25 de juliol del 2013, referent als criteris a seguir en els supòsits en què s'apliqui la gestió cívica de serveis i*

equipaments de titularitat municipal. Aquest document, que respon en bona part a la demanda de la societat civil (específicament de la Plataforma de Gestió Cívica, pel Consell Municipal d'Associacions de Barcelona), és el que analitza de forma més extensa el què, qui i com s'hauria d'implementar l'instrument de la Gestió Cívica. Podem entendre el document de Conceptualització de la Gestió Cívica com un pas important per procurar i facilitar eines i criteris útils i rigorosos en l'aplicació de la modalitat de gestió cívica. El document respon a l'interès i la voluntat compartida del sector associatiu (Plataforma de Gestió Cívica) i del mateix Ajuntament per procurar la coherència i el rigor necessaris en l'aplicació de la modalitat de gestió cívica. El document determina les característiques dels qui poden ser subjectes de la gestió cívica; els requisits necessaris perquè un equipament, activitat o servei sigui objecte de la gestió cívica; les diferents formes d'adjudicació i el seu procediment; la destinació dels possibles beneficis econòmics; el contingut que han de preveure les bases aplicables; la formalització de la gestió; els aspectes laborals i els econòmics.

A l'abril de 2015 aquest procés de reflexió i sistematització al voltant de la Gestió Cívica s'acaba concretant en l'aprovació del Model de Bases de la Gestió Cívica d'Equipaments, per Activitats i Serveis Municipals de l'Ajuntament de Barcelona (Procediment de Pública Concurrencia).

5.2 Gestió Cívica actualment

Actualment hi ha 35 equipaments municipals sota gestió cívica, que inclouen centres cívics, casals de barri¹⁴, centres comunitaris, equipaments culturals, espais de serveis a entitats, equipaments esportius, fàbriques de creació, casals de joves, aules ambientals i espais de patrimoni històric, cultural o arquitectonic.

Quadre. Llista d'equipaments i serveis sota gestió cívica per tipus d'equipament (classificació pròpia) (Novembre 2015)¹⁵

Centres Cívics	CC Font de la Guatlla CC la Cadena CC el Sortidor CC Cotxeres
----------------	--

14 Casals de Barri: són equipament de proximitat que permeten/fomenten una articulació amb l'entorn (territori i teixit associatiu) i constitueixen una estructura al servei del teixit associatiu del barri.

Centres cívics: són equipaments culturals de proximitat i la seva oferta cultural forma part del catàleg de serveis de l'ajuntament

15 Llista d'equipaments sota Gestió Cívica (Novembre de 2015) <http://eldigital.barcelona.cat/wp-content/uploads/2015/11/llicitat-gestio-c%C3%ADvica.pdf>

	CC El Casinet d'Hostafrachs CC Orlandai
Casals de Barri	CB Pou de la Figuera CB de la Mercè CB Cardener CB Sant Andreu CB La Palmera CB la Pau CB Bac de Roda-Poblenou CB Diagonal Mar CB Besòs CB Verneda La Pau CB Poblenou CB Vila Olímpica CB Antoni Miró Peris CB Font d'en Fargues
Centres Comunitaris	Casa Barceloneta 1761 Centre Comunitari Porta Sóller
Eq. Culturals	Centre L'artesa La Violeta La Farinera
Serveis Entitats	Torre Jussana La Fontana CRAJ
Eq. Esportius	Poliesportiu Valldaura
Fàbriques creació	Ateneu Popular de Nou Barris La central del circ
Casals de Joves	Casal de Joves de Prosperitat Casal de Joves de Roquetes
Patrimoni històric/cultural/	Refugi de la Plaça del Diamant i finca San Salvador

arquitectònic	Centre d'Interpretació dels Tres Tombs de Sant Andreu de Palomar
Aules Ambientals	Aula mediambiental Bosc Turull

Per territoris, la distribució és força irregular.

Quadre. Llista d'equipaments i serveis sota gestió cívica per districte (Novembre 2015)

Districte	Equipaments
Ciutat Vella	1. Casal de Barri Pou de la Figuera 2. Casa de la Barceloneta de 1761
Sants Montjuic	1. Centre Cívic Font de la Guatlla 2. Centre Cívic la Cadena 3. Centre Cívic el Sortidor 4. Centre Cívic Cotxeres 5. Centre Cívic El Casinet d'Hostafrachs
Les Corts	1. Casal de barri de la Mercè
Sarrià – Sant Gervasi	1. Centre Cívic Orlandai
Gràcia	1. Centre Cultural l'Artesà 2. Equipament la Violeta 3. Casal de Barri Cardener 4. Refugi de la Plaça del Diamant i finca San Salvador 5. Aula mediambiental Bosc Turull 6. Espai Jove La Fontana
Horta - Guinardó	1. Casal Font d'en Fargues
Nou Barris	1. Ateneu Popular de Nou Barris 2. Casal de Joves de Prosperitat 3. Casal de Joves de Roquetes 4. Centre Comunitari Porta Sóller 5. Poliesportiu Valldaura
Sant Andreu	1. Centre d'Interpretació dels Tres Tombs de Sant Andreu de Palomar

	2. Casal de Barri de Sant Andreu (L'Harmonia)
Sant Martí	<ol style="list-style-type: none"> 1. Centre Cultural la Farinera 2. Casal de Barri La Palmera 3. Casal de Barri la Pau 4. Casal de Barri Bac de Roda-Poblenou 5. Casal de Barri Diagonal Mar 6. Casal de Barri Besòs 7. Casal de Barri Verneda La Pau 8. Casal de Barri Poblenou 9. Casal de Barri Vila Olímpica 10. Casal de Barri Antoni Miró Peris
Ciutat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Torre Jussana 2. CRAJ Centre de Recursos i Assessorament per a Joves 3. La Central del Circ Fàbrica de Creació

5.3 Evolució

Bona part dels equipaments socio-culturals de titularitat pública a la ciutat de Barcelona són resultat de la pressió veïnal sobre l'Ajuntament (Alabart Vilà et al. 2008). Molts dels centres cívics oberts a inicis dels 80, com Cotxeres de Sants o Golferichs, van ser fruit de demandes ciutadanes. No obstant això, en uns inicis la seva configuració i el seu règim de gestió no respon totalment als principis i reivindicacions que van guiar les demandes veïnals, que més enllà de la dotació d'equipaments demandaven poder de decisió i gestió sobre els recursos públics. Una de les principals demandes en l'àmbit socio-cultural del moviment veïnal en els anys setanta va ser la conservació del patrimoni arquitectònic local (un bé que els veïns consideraven com a propi) i la creació, en aquests espais recuperats, d'Ateneus Populars. És a dir, la proposta era dotar la ciutat amb equipaments socio-culturals sota un règim de gestió comunitària, amb suport públic, que prenién com a model els "Ateneus Populars, Obrers i Llibertaris (...), organismes de gestió autònoma del proletariat urbà per la formació i la divulgació científica i artístic-cultural (...) desenvolupats al llarg del segle XIX i principis del XX" (Sánchez Belando, 2015).

Enfront d'aquesta demanda d'espais d'autogestió ciutadana, la resposta del govern local va ser principalment la creació de Centres Cívics, una versió "institucionalitzada" i amb "una participació fortament normativizada". Fins i tot en "casos en què la gestió comunitària és consolidada, com l'Ateneu Popular de Nou Barris, s'imposà el model de la gestió institucional" (Informe sobre economia social i solidària a Barcelona, 2016) que no va estar exempta de crítiques. "La inauguració al 1982 del primer Centre Cívic de l'actual xarxa de 51 equipaments, amb prou feines va poder celebrar-se a causa de les xiulades i la protesta del moviment veïnal durant l'acte" (Miralles, 1993). Tot i això, alguns d'aquests equipaments van acabar dotant-se de models de gestió comunitària i pervivint fins l'actualitat. N'és exemple l'Ateneu Popular de Nou Barris, emblema de la perseverança del moviment veïnal per fer reeixir aquest model (Sánchez Belando, 2015).

En una primera etapa, els centres cívics pateixen un procés d'institucionalització, partint d'espais travessats pel mandat de donar resposta a les mancances als barris. Aquesta institucionalització dels es veu com una forma de desactivar el conflicte social. Tal i com planteja Bonet: "De la mateixa manera que les propostes de participació ciutadana per irrupció que aparegueren per reivindicar un servei o per frenar una operació urbanística, aquestes seran substituïdes per una participació on es l'ajuntament qui convoca a les entitats; la creació de serveis autogestionats per part de les organitzacions veïnals serà substituïda per la promoció de les entitats del tercer sector, afavorint l'externalització dels serveis públics i utilitzant-les per frenar la contestació social" (Bonet, 2012)

En un segon moment la institucionalització passa per un procés de professionalització i privatització, de forma que de la gestió directa municipal dels equipaments es passa a la seva externalització a empreses de serveis (Sánchez Belando, 2015). Tal i com veiem en el gràfic, el 1998, de 38 Centres Cívics existents, el 8% era de gestió empresarial, el 79% de gestió municipal directa, el 8% gestió compartida o cogestió i tan sols el 5% de gestió cívica. El 2014, sobre 51 equipaments, el 63% són de gestió empresarial, el 22% son de gestió directa, i la resta alguna variant de la cogestió o gestió cívica¹⁶.

16 Sánchez Belando (2015) a partir de dades elaborades a partir de l'informe "Situació actual dels Centris Cívics" (febrer 1998), Ajuntament de Barcelona i de informació aportada per la Direcció de Cultura de Proximitat, Institut de Cultura de Barcelona.

Finalment, de ser espais per donar respostes socials i culturals als barris, per part de les pròpies comunitats, es passa a una especialització en l'àmbit cultural com a mecanisme clau de l'urbanisme emprenedor. S'ha de considerar que en un primer moment, els Centres Cívics es gestionaven des de l'àrea de Participació ciutadana i al 2012 l'Ajuntament emfatitza el gir cultural d'aquests equipaments passant-ne la gestió al ICUB i als Districtes.

La xarxa de centres cívics ha anat creixent fins al mig centenar d'equipaments actuals, i s'ha acompanyat pel creixement d'altres equipaments de proximitat, com els casals juvenils, les biblioteques, i posteriorment els casals de barri, que en alguns casos també s'han acabat dotant de models de Gestió Cívica.

Aquest procés d'institucionalització i creixement de la xarxa d'equipaments de proximitat, s'ha donat en paral·lel a la proliferació d'equipaments que han adoptat com a model la gestió cívica. Des de que al 1994 es va donar un primer acord per a la cogestió de les Cotxeres de Sants amb el Secretariat de Sants, Hostafrancs i la Bordeta, s'han desenvolupat més d'una quarantena d'acords de gestió col·laborativa d'aquests equipaments, tot i no haver-se desenvolupat fins a finals de l'anterior mandat el marc normatiu que establís específicament fórmules de gestió col·laborativa, cogestió o cessió de la gestió.

En aquest sentit, l'any 2009 divuit entitats responsables de la gestió d'equipaments de proximitat en diverses formes de cogestió i gestió cívica formen la "Plataforma de Gestió Ciutadana de Barcelona" (PGCB) amb l'objectiu de "denunciar la manca de marc normatiu d'aquest tipus de gestió, prevista per la Carta Municipal, i la necessitat d'endegar un procés de negociació amb l'Ajuntament de Barcelona per a impulsar-lo, i que garanteixi un model unificat i més estable d'aquest tipus de gestió" (PGCB, 2012: 2).

Una de les demandes d'aquesta plataforma és precisament el desenvolupament del marc normatiu a nivell de regulació de licitacions i adjudicacions municipals en processos de gestió cívica (PEGC, 2012). S'ha de tenir en compte que els requisits tècnics i econòmics que es requerien a les empreses de serveis que es presentaven a optar per la gestió d'un equipament (en

processos d'externalització) deixaven en desavantatge al sector associatiu, amb menys recursos enfront de les empreses (Sánchez Belando 2010). El desenvolupament normatiu de la gestió cívica responia per tant a la necessitat d'una regulació específica que reconegués i posés en valor el valor afegit de la gestió ciutadana en front la gestió empresarial d'equipaments de proximitat.

El resultat d'aquest procés negociador va desembocar finalment en l'aprovació al març de 2015 del model de Bases de la Gestió Cívica d'Equipaments, per activitats i serveis municipals de l'Ajuntament de Barcelona (BOPB, 23 d'abril 2015).

En paral·lel, la pròpia pràctica del teixit associatiu i comunitari comença a desbordar l'encaix de la institucionalitzat de la gestió cívica. Davant la "ferma voluntat de fer evolucionar el concepte cívic", es comença a utilitzar, per part de la Plataforma, la noció de gestió ciutadana per tal de reforçar el component d'implicació ciutadana i reivindicar la gestió a càrrec del veïnat. Així doncs, en els darrers anys, el debat i impuls de la gestió comunitària torna a situar-se en l'agenda de les organitzacions socials, que identifiquen la crisi com una oportunitat per "anar un pas més allà de la gestió cívica" i concretar les demandes històriques de gestió comunitària de recursos considerats comuns. En aquest debat s'introdueixen qüestions com l'autogestió, l'autonomia i la governança des de la pròpia comunitat "partint que els equipaments i serveis són béns comuns de la població, no pas recursos de l'administració" (Ojeda y Urbano 2016).

En aquest sentit estan treballant amb un Model de bases per a la gestió comunitària, que detallen en una sèrie de requeriments que han de complir, tant l'Ajuntament com les entitats. D'una banda, es demanda que l'Administració "faci un reconeixement polític i econòmic de la realitat social comunitària, com a subjecte polític i econòmic amb poder de decisió i gestió sobre els recursos públics" (Ojeda y Urbano 2016).

En aquest sentit, la reivindicació per a una gestió comunitària dels equipaments i recursos públics que dona naixement als centres cívics a la ciutat, no queda esgotada amb la proposta de Gestió Cívica. Així, les reivindicacions cap a la provisió d'equipaments i serveis públics, entorn al consum col·lectiu tal com les va definir Castells, continuen estant presents en moltes de les mobilitzacions urbanes actuals. Però aquestes reivindicacions no es queden en la provisió de l'equipament o servei per part de l'administració, sinó que en reclama la cogestió o autogestió. En el cas de Can Batlló, per exemple, s'assenyala la importància de no diferenciar el moment de la demanda [de

l'espai] i l'elaboració del disseny, construcció i gestió, elements cabdals per a mantenir el múscul comunitari" (Entrevista F. Aguiló de Can Batlló).

El 23 d'octubre de 2016 es presentava a més la Xarxa d'Espais Comunitaris (XEC¹⁷) en el marc de la Fira d'Economia Social i Solidària, un espai que s'autodefineix com "una xarxa amb capacitat d'intercanviar coneixements i recursos en diferents àmbits, des de la gestió al finançament, passant pel foment del cooperativisme o el treball en cultura". Reuneix espais que, en conveni amb les institucions o de forma completament autònoma, en espais de titularitat pública, de lloguer o en okupació, comparteixen "una sèrie d'objectius, valors i models d'organització, comuns a l'Economia Social i Solidària (ESS); unes formes de fer que sumin i vagin configurant espais que escapin al control del mercat i les seves polítiques, per reforçar-ne les alternatives". Aquest és un espai d'àmbit català però que reuneix diferents experiències que es desenvolupen a la ciutat de Barcelona, i que aporta una visió sobre la gestió comunitària que necessàriament s'ha de tenir en compte en un anàlisi sobre la política de gestió cívica de l'Ajuntament de Barcelona.

5.4 Característiques, problemàtiques i reptes

Qui fa què? -

- **Districtes:** a partir d'un procés de descentralització, els districtes són els que s'encarreguen de la gestió dels equipaments de proximitat, i per tant els qui decideixen si un recurs o equipament s'obre a gestió cívica i en quines condicions (p ex. concurrència o designació directa). El Districte és també el responsable de vehicular el possible suport econòmic als projectes. "És el districte el que decideix què, qui i com" (Tona). Finalment és el districte qui signa els convenis per la gestió cívica i qui en fa seguiment.

Més enllà de la gestió des del territori els diferents equipaments de proximitat sota gestió cívica són coordinats, amb altres equipaments del mateix tipus o àmbit, per l'àrea de l'administració de l'ajuntament corresponent.

- **ICUB - Direcció Cultura de Proximitat:** tutela de projectes de la xarxa de centres cívics (no només de gestió cívica) i ofereix serveis de formació, assessorament, implantació tecnològica, i imatge conjunta (pàgines web dels centres cívics seguint un mateix model).

17 Veure <http://xec.cat>

L'ICUB pot aportar també recursos, a través de la convocatòria ordinària de subvencions, al projecte cultural de les entitats que es fan càrrec de la gestió cívica. Des de l'ICUB es coordinen també les fàbriques de creació i altres equipaments culturals.

- **Participació - Acció Comunitària:** articulació dels casals de barri (no només de gestió cívica). Entre els seus objectius està la creació d'una xarxa de casals de barri coordinada a nivell de ciutat, la visibilització dels projectes i la vinculació amb processos d'acció comunitària en el territori.

- **Altres àrees:** en el cas dels casals de joves, qui s'encarrega de l'articulació és el Departament de Joventut, que forma part de la Regidoria de Cicle de Vida, Feminismes i LGTBI de l'[Àrea de Drets Socials](#); o en el cas de l'equipament poliesportiu Valldaura aquest depèn del Institut Municipal d'Esports.

En aquest sentit, no existeix una coordinació ni seguiment únics dels espais sota gestió cívica a la ciutat de Barcelona, sinó que aquesta està descentralitzada territorial i sectorialment.

Durant l'anterior legislatura les negociacions amb la Plataforma per la Gestió Ciutadana de Barcelona, i el desenvolupament del marc normatiu (amb l'aprovació del document de Conceptualització de la Gestió Cívica i el Model de Bases de la Gestió Cívica) es van centralitzar des del Comissionat de Participació.

Com es defineix l'objecte de la gestió cívica en vers a la gestió comunitària?

- Mentre la gestió cívica s'ha plantejat fins ara com una forma de "cessió" de la gestió d'un servei, equipament o activitat municipal, prèviament definit des de l'Ajuntament, a entitats de la societat civil, el concepte de gestió ciutadana o gestió comunitària, tal i com la contemplem diferents agents socials, parteix de la definició des del territori .

Tal i com reconeix la Rosa March, ex-directora de Cultura Comunitària i de Proximitat de l'ICUB (Aj. BCN), la iniciativa de la gestió cívica pretén concertar la provisió d'un seguit de serveis amb entitats de la societat civil, només en els casos en que existeixi capacitat de gestió per part d'aquesta. De fet en el cas dels centres cívics els serveis que s'hi ofereixen formen part del catàleg de serveis de l'ajuntament.

El propi document de Conceptualització de la Gestió Cívica estableix que l'objectiu és "el foment de la participació de la ciutadania i/o associacions en iniciatives d'interès públic, entre elles el propi objecte de gestió". En definitiva, **la definició de l'objecte de la gestió cívica correspon a l'ajuntament** (tot i que les entitats puguin definir el com d'aquesta gestió i la concreció del servei en activitats concretes).

· **La gestió comunitària, tal i com la planteja la Plataforma de Gestió Ciutadana, partiria tanmateix de la definició comunitària de l'objecte de la gestió.** "Els projectes responen a un interès col·lectiu consensuat i vinculat a les necessitats d'un territori i la seva gent, així com de la seva capacitat de permeabilitat i d'accés de la comunitat al control democràtic dels òrgans de presa de decisió i dels recursos que s'hi gestionen, independentment de si estan cedits per l'administració o recuperats de forma desobedient".

D'una entrevista amb Xavier Urbano, membre de l'Ateneu popular de 9 barris (2015) n'extraïem:

"Intentem diferenciar entre la gestió ciutadana, que és el concepte del pacte amb l'administració [per la cessió d'un espai o recurs] de la gestió comunitària, que està vinculada a una forma de funcionar". Establir aquest pacte amb l'administració i accedir a gestionar un equipament o recurs públic en el marc de la gestió cívica o ciutadana, no vol dir compartir un seguit de valors o forma de funcionament (autogestió, democràcia interna, equitat, ...). "A la vegada hi ha espais amb qui es comparteix aquesta forma de fer i valors, però que no tenen cap relació amb l'administració o que hi mantenen una relació absolutament diferent"

Com s'ha esmentat, la xarxa pública d'espais "cívic", socials, esportius i culturals de la ciutat de Barcelona es construeix absorbint per part de l'administració algunes estructures autònomes que s'havien creat, des d'espais autogestionats. Però el model es trasllada també a espais creats des de l'administració, on no existeix aquest teixit o demanda comunitària. Això pot generar espais aparentment amb gestió cívica on no es respon a les necessitats o no es correspon amb les dinàmiques del territori.

Tal i com s'estableix en la pròpia conceptualització de la gestió cívica, aquesta *"no és un instrument per cedir locals per al desenvolupament d'activitats privades de les entitats sense ànim de lucre. Aquesta finalitat s'aconsegueix a través de les figures jurídiques que preveu la normativa reguladora del patrimoni de les administracions públiques". La gestió cívica hauria de respondre a l'interès general.*

Quan és òptim optar per un model de gestió cívica/ciutadana?

- Hi ha un cert consens en que el model de gestió cívica no ha de perquè ser el millor en totes les circumstàncies. En la mesura que existeixi teixit social, i aquest compti amb les capacitats necessàries i l'arrelament suficient al territori, la gestió cívica/ciutadana pot ser l'opció òptima per la gestió d'un recurs o equipament públic. Però en cas que aquestes capacitats no existeixin es poden donar situacions contraproductes (que el teixit que ha optat a la gestió cívica es trobi superat o col·lapsat per les tasques de gestió i abandoni el treball més comunitari, de relació amb el territori o de creació cultural).
- Oscar Rebollo (director acció comunitària, Aj. BCN) creu que cal un anàlisi/avaluació més en profunditat del que ha significat la gestió cívica en els darrers anys, plantejant la hipòtesi de que hi ha actualment "més experiència de gestió cívica que capacitat cívica real de gestionar". **La gestió cívica no hauria de plantejar-se doncs quan no existeixen les capacitats sense aportar eines prèviament.**
- En aquest sentit existeixen experiències mixtes de co-gestió públic-comunitària (Torre Jussana) o privat-comunitària sobre la taula (segons l'ICUB a la futura Vila Urània es plantejava la possibilitat que una empresa de serveis assumeixi la gestió mentre l'associació de veïns participa dels òrgans de decisió).

Qui pot accedir?

- Poden ser subjectes de la gestió cívica les entitats, associacions i organitzacions sense ànim de lucre **arrelades en el territori**. Aquest arrelament implica l'existència de relacions de representativitat, proximitat i col·laboració entre l'entitat i altres organitzacions i la seva participació en dinàmiques comunitàries. Però a l'hora de formalitzar la "candidatura" les entitats simplement han de reunir els requisits necessaris per poder ser beneficiàries de subvencions i han de presentar una trajectòria prou acreditada de la seva actuació en l'àmbit associatiu.

- **L'absència d'ànim de lucre** és un element fonamental: *"Les entitats gestores, han de tenir caràcter no lucratiu, és a dir no poden rebre cap benefici per la gestió. Els superàvits que es puguin produir s'han de reinvertir necessàriament en el projecte gestionat, que té, així, una altra forma de finançament"*. Aquesta manca de benefici per la gestió no s'ha de confondre amb la possibilitat de realitzar activitat econòmica, que generi llocs de treball, i que serveixi per al sosteniment del projecte i la seva autonomia i independència econòmica respecte als recursos de l'administració. Aquesta activitat econòmica està subjecte, però, a disposar de les llicències d'activitats que corresponguin.
- Les **comunitats, plataformes o grups socials que no estiguin formalment constituïts en entitat jurídica** sense ànim de lucre no poden ser susceptibles de gestió cívica. Això exclou a grups d'entitats, que acaben formant una entitat de segon nivell o atorgant a una de les entitats que forma part de la plataforma el caràcter d'interlocutor formal per les gestions amb l'Ajuntament. Aquest factor exclou la possibilitat de reconèixer formes d'estructures informals comunitàries amb una organització horitzontal i assembleària, ja que les entitats sense ànim de lucre s'han de dotar d'una estructura formal verticalitzada amb un seguit de d'espais (junta) i càrrecs (presidència, secretaria, tresoreria) pre-determinats per la normativa.

Rol de l'ajuntament en el marc de la gestió cívica

- Clàudia Manyà, del Comissionat d'economia social i solidària, plantejava de forma molt gràfica que el rol de l'administració en tant que recolzant formes de gestió col·lectiva, pot ser el de "**carreta, regadora o caixa d'eines**". És a dir, pot impulsar, com qui fa córrer una carreta, pot donar suport com qui rega on la comunitat ja ha posat la llavor, o pot simplement aportar eines per a que la comunitat les utilitzi segons les necessitats.

"Cada barri està en moments diferents. Nosaltres parlem de oferir tres eines des de l'administració segons la necessitat de cada territori: Carreta, regadora o caixa d'eines". En els barris on hi ha poc moviment comunitari, Carreta, doncs s'ha de treballar la terra. En territoris on existeixen ja grups motors amb certa força, regadora, per tal de regar les iniciatives existents i ajudar a que creixin. Per últim, existeixen espais i territoris molt autònoms. No cal trepitjar la iniciativa de la gent. Només oferir una caixa d'eines dependent de la seva específica demanda.

- Davant d'experiències que no avancen o fins i tot desapareixen, per no tenir capacitat o eines, l'administració pot aportar aquesta formació, assessorament, processos d'empoderament, acompanyament en els processos tant comunitaris com formals/burocràtics/jurídics.

Participació / Acció Comunitària en el marc de la gestió ciutadana

- És important, tal i com reconeix Tona Calvo, del departament d'acció comunitària, l'articulació dels equipaments de proximitat (siguin o no casals de barri) amb els processos d'acció comunitària promoguts o recolzats des de l'Ajuntament. Els processos d'acció comunitària són un element clau per poder vincular els projectes/processos sota el paraigües de la gestió ciutadana a les necessitats i demandes del territori, així com per apoderar les comunitats i capacitar-les de cara a poder assumir la gestió d'espais i recursos públics si així ho reclamen.

Suport econòmic/Autogestió econòmica

- En bona part dels projectes de gestió ciutadana una part del finançament l'assumeix l'ajuntament a través de subvencions, tant de funcionament ordinari com de projecte. Aquestes subvencions poden venir directament del districte a través de convenis o de convocatòria de subvencions, o bé de les àrees per a subvencionar projectes concrets (cultura, esports, memòria històrica, educació ...).
- La convocatòria de gestió cívica per un equipament, servei o activitat implica l'atorgament d'una subvenció de partida per al funcionament ordinari a nom de l'entitat designada. Aquesta subvenció es fixa en el conveni en funció de l'estudi econòmic que acompanya el procés d'atorgament de la gestió cívica, i podrà cobrir despeses com:
 - Nòmina i Seguretat Social del personal de la persona jurídica incorporat a la gestió.
 - Lloguers: arrendament de béns immobles i béns mobles.
 - Subministraments: aigua, electricitat, gas i combustibles.
 - Comunicacions: telèfon, correu, missatgeria.
 - Material fungible d'oficina: paper, impresos, fotocòpies i altre material d'oficina.
 - Assegurances. - Serveis realitzats per tercers com, per exemple, neteja, seguretat o

auditoria del projecte. - Despeses de manteniment o reparació.

- Tributs, quan siguin abonats directament per la persona física o jurídica beneficiària.

Totes les despeses han de ser degudament justificades i han d'estar directament lligades a la realització del projecte a subvencionar i en cap cas es destinaran al finançament de l'entitat gestora. A més es consideren despeses no subvencionables els impostos indirectes susceptibles de recuperació o compensació (fonamentalment IVA) ni impostos sobre la renda (IRPF) o les sancions.

- En alguns espais, com l'Ateneu Popular de 9 Barris, on opten per un model més autogestionat, tenen cura per a que l'administració pública no assumeixi més del 50% de les despeses del projecte (provinents de diferents administracions). Aquesta és una estratègia per salvaguardar l'autonomia i independència del projecte, tot i que no sempre és possible arribar a aquests nivells d'autofinançament.

- De fet, per accedir a la gestió cívica l'entitat ha de demostrar la viabilitat econòmica del projecte, i per tant l'atorgament estarà subjecte a demostrar que es tindran ingressos vinculats a la provisió dels serveis propis del projecte. Aquesta viabilitat econòmica fora de la via de subvencions depèn fonamentalment de la possibilitat de disposar d'una via d'ingressos a través d'oferir serveis (que poden ser les pròpies activitats del servei sota gestió cívica - cursos, tallers, lloguers de sales, ...-) o d'activitat econòmica, fonamentalment restauració (servei de bar). Per a poder desenvolupar aquesta activitat econòmica un dels principals obstacles acostuma a ser el d'obtenció de llicències d'activitat.

- En l'anàlisi de la viabilitat econòmica per part de l'administració dels projectes i espais sota gestió cívica es tenen en compte tan sols les dinàmiques monetàries, però no s'acostuma a comptabilitzar o reconèixer part de la feina que es fa des del voluntariat i la militància. La possibilitat de donar-li a aquesta feina voluntària una dimensió econòmica és una opció per visibilitzar aquesta contribució de la comunitat a la viabilitat del projecte. Tot i que en alguns casos es veu com la monetarització de serveis que estan fora del mercat i que per tant és entrar en una lògica que li és aliena.

Concurrència o adjudicació directa

· La gestió cívica es pot atorgar a través adjudicació directa (discrecionalitat) o a partir de concurrència pública (concurs públic). La normativa estableix que a priori s'ha de donar un procés de concurrència pública, amb l'excepció dels casos "en que per raó de la naturalesa del projecte o de l'equipament a gestionar la gestió cívica només es pugui encarregar a una entitat". El document de conceptualització de la gestió cívica estableix que "La determinació dels supòsits d'adjudicació directa en què no cal promoure la concurrència té, evidentment, un caràcter casuístic, la qual cosa impedeix una total objectivació prèvia", però n'estableix dos, de casuístiques en les que aquesta opció és possible:

- o Quan després d'haver-se fet una convocatòria pública no s'hagi presentat cap entitat o les entitats presentades no hagin presentat un projecte de gestió adequat a les finalitats prèviament definides per l'Ajuntament.
- o Quan per raons de caràcter tècnic o social només es pugui formular l'encàrrec de gestió a una sola entitat. En concret, aquesta circumstància es produirà, per exemple, quan només una única entitat tingui un objecte social que s'adeqüi a les finalitats que motiven i justifiquen la gestió cívica d'un concret equipament.

Aquesta porta oberta a l'adjudicació directa (assignació discrecional, que no arbitrària, ja que ha d'estar justificada "per la naturalesa del projecte o de l'equipament") respon en bona mesura al fet que en molts casos la demanda de gestió des de la ciutadania és prèvia a la voluntat de l'ajuntament d'obrir un recurs determinat a gestió cívica. És a dir, casos en que previ a la gestió cívica s'ha significat ja l'entitat o comunitat que la reclama, i per tant té lògica que sigui aquesta entitat o comunitat des d'on sorgeix la demanda, generalment vinculada territorialment o sectorial al projecte, la que sigui la dipositària de la capacitat de gestió.

· Entre la concurrència i l'adjudicació directa, cap de les dues opcions té perquè ser la més adequada en tots els casos i dependrà de cada equipament i cada territori quan resulta més adequat utilitzar una o l'altra.

· La concurrència es presenta com un procediment més democràtic, obert i transparent, però a la vegada més feixuc i on sovint no es contempen factors no quantitius i difícilment objectivables (com l'arrelament al territori o l'origen de la demanda de passar un equipament a gestió cívica).

· La possibilitat de "perdre" un espai gestionat amb gestió cívica al final del conveni, per

obrir-se aquest a nova concurrència, pot ser una motivació per a una més eficient gestió o rendiment de comptes.

- Un dels reptes de la gestió cívica és precisament aclarir en quines circumstàncies i sota quins criteris és més adequada una opció o l'altra. En el cas de la designació directa, establir eines per minimitzar al màxim l'arbitrarietat, consensuant uns criteris i procediments mínims a complir per qualsevol entitat que hi vulgui optar. La transparència, participació i claredat en els procediments i els espais de decisió, pot minimitzar aquesta arbitrarietat. Una opció podria ser que la decisió depengués no de l'administració (o no només d'aquesta) sinó d'una taula o espai comunitari on participessin entitats o veïns/es de la ciutat i/o territori. Una altra opció és establir uns criteris i mecanismes més clars d'avaluació i seguiment dels projectes per definir la seva continuïtat (buscant l'equilibri entre el control del compliment de l'interès general, assegurar marcs democràtics i execució sota els criteris acordats i l'autonomia i flexibilitat dels processos).

- La definició de criteris i indicadors d'avaluació, de compromisos de democràcia, equitat, transparència, entre d'altres, i d'espais de seguiment independents (terceres parts, comissions mixtes, espais legítimats territorialment, que trenquen amb el criteri d'afinitat) pot contribuir a eliminar l'arbitrarietat dels processos de designació directa, però també a valorar aspectes menys quantitius i monetaris en els processos de concurrència pública, seguiment i renovació de convenis de gestió cívica.

Indicadors i avaluació

- Relacionat amb l'anterior, existeix un ampli marge de millora en els processos de seguiment i avaluació dels projectes sota gestió cívica. La introducció d'indicadors i mecanismes d'avaluació i autoavaluació basats en criteris no quantitius, curtplicistes (un any), ni econòmics, sinó en valors i principis, en perspectives a llarg termini, en plantejaments territorials i de proximitat, pot suposar un salt endavant que algunes entitats demanden.

- En aquest sentit tant a l'hora de fer la proposta com d'avaluar-la (anual o en la periodicitat que correspongui), es important posar de rellevància no només el que s'ha fet (projecte) sinó com s'ha fet (democràcia, equitat, transparència, inclusió,) i qui l'ha fet (participació, estructura organitzativa de l'entitat o entitats).

- Plantejaments com el del Balanç Social de la XES o d'altres similars poden constituir un bon referent en aquest sentit. (veure apartat 2.6 d'aquest document)

Imatge corporativa

- Els espais sota gestió cívica han d'adoptar la senyalètica i imatge corporativa de l'Ajuntament de Barcelona. Es produeix una tensió entre la necessitat de reconèixer la gestió cívica com a política pública de l'ajuntament (i els equipaments com a equipaments públics de la ciutat) i la voluntat dels espais gestionats per la ciutadania de disposar d'una identitat pròpia, sovint distanciant-se de la de l'ajuntament per evidenciar la independència envers a aquest.

Processos institucionals relacionats:

- o [Pla de Casals de Barri](#)
- o [Pla d'Equipaments 2005-2015](#)
- o [Pla Suport Associacions](#)

Societat Civil

- o [Plataforma d'entitats per la Gestió Cívica](#)

[Xarxa d'Espais Comunitaris \(XEC\)](#)

6 Pla Buits¹⁸

- El pla BUIITS (Buits Urbans amb Implicació Territorial i Social) té l'objectiu d'impulsar la implicació ciutadana en la concepció i la gestió d'espais que no s'utilitzen, a fi de dinamitzar-los, fer-ne un ús comunitari i evitar-ne la degradació.
- Es cristal·litza en la cessió d'ús temporal (3 la primera edició ara prorrogats a un any més, i 4 anys la segona edició) a entitats sense ànim de lucre de solars de titularitat municipal sense previsió de construcció a curt termini, per a que aquestes hi desenvolupin activitats temporals.
- 16 solars municipals - En la primera edició es van identificar 19 possibles solars, dels quals es van acabar cedint 12 i actualment segueixen actius 11. En la segona edició es van identificar 11 solars, dels quals es van acabar ofertant 11 i se n'han concedit 5.

18 A partir de l'entrevista amb Laia Torres i Ferran Reñé, l'anàlisi d'entrevistes anteriors (Miquel Reñé, 2015 i Roger Pujol, 2015), de la documentació normativa del Pla BUIITS (Mesura de Govern i Bases de les convocatòries), de la pàgina web <http://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/ca/pla-buits> i de l'anàlisi "Valoración de la primera edición del Pla BUIITS" de Fernando Aguado (gener de 2016)

- Dels projectes de la primera edició n'hi ha 11 en funcionament en situació de pròrroga (precarí per un any addicional als 3 contemplats inicialment). Els 5 de l'edició de 2015 inicien el procés enguany per un termini de 4 anys¹⁹. La realització d'una 3a edició està pendent de la revisió complerta del projecte.

L'Ajuntament de Barcelona ha promogut **polítiques de cogestió i cura d'espais públics, primer amb una perspectiva d'atenció social a determinats col·lectius que posteriorment s'han anat ampliant cap a la dinamització d'espais en desús.**

En aquest àmbit cal destacar la xarxa d'horts urbans per a gent gran i persones amb discapacitats que l'Ajuntament de Barcelona va iniciar l'any 1997 (veure punt 8 d'aquest document) i el més recentment, el març 2012, el programa d'espais BUIITS (Buits Urbans d'Implicació Territorial i Social) que s'emmarca en fer front al problema d'espais en desús: "Aquests forats en el teixit sovint concentren pràctiques incíviques, usos no desitjats i, a vegades, situacions greus d'exclusió social" per donar-hi una solució, "el Pla BUIITS pretén afavorir la implicació de la societat civil en la definició, instal·lació i gestió d'aquests espais buits per retornar-los a la ciutat. Aquesta vocació participativa se sustenta en el principi de corresponsabilitat, a través del qual es garantirà la implicació i la relació continua entre els agents públics i privats sense ànim de lucre que hi participin". (Mesura de Govern Buits Urbans, 2012)

A partir de l'esclat de la crisi immobiliària i a paralització de la construcció, que va afectar també a la construcció d'equipaments públics (per les retallades en la inversió i la manca de finançament), l'ajuntament de Barcelona decideix posar en marxa aquest pla amb l'objectiu de dotar d'activitat, de vida, espais buits i abandonats, en procés de deteriorament. A l'objectiu de regeneració de l'espai urbà, s'hi uneix l'objectiu d'induir dinamisme social a l'entorn, així com d'oferir un recurs a les entitats socials i els seus projectes: espais per desenvolupar-hi activitats. El Pla BUIITS pretén que en un seguit de solars repartits per diferents districtes de la ciutat, sense ús en el present i sense plans d'urbanització a curt termini, s'hi puguin desenvolupar activitats d'interès públic, de caràcter temporal. El projecte inclou la recuperació i l'adequació dels espais a partir d'una inversió inicial de l'ajuntament (generalment no molt elevada i en instal·lacions

¹⁹ http://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/sites/default/files/CalendariPlaBUIITS_2aEdicio.pdf

fàcilment desmuntables) i de la potenciació dels mateixos a través de la participació ciutadana, afavorint així la implicació de la societat civil en la regeneració i dinamització del teixit urbà. "BUITS permet donar a aquests espais una utilitat provisional que ajuda a recuperar, adequar i potenciar aquests zones com a punts de convivència del barri"²⁰.

Mitjançant un concurs, una comissió d'avaluació —formada per representants d'entitats i de grups polítics municipals— decideix quins dels projectes presentats poden fer ús temporal d'un dels solars posats a disposició. Per poder accedir cal està constituït com a entitat sense ànim de lucre, i preferiblement tenir vinculació amb el territori (tot i que aquest darrer no és un criteri exclouent).

"Les activitats i usos de cadascun dels espais tenen consideració d'interès públic o d'utilitat social, caràcter temporal i llurs instal·lacions són fàcilment desmuntables. Es tracta d'activitats d'àmbit educatiu, esportiu, lúdic o recreatiu, cultural o artístic, ambiental o paisatgístic, social o comunitari, o anàlegs. Una Comissió d'Avaluació s'encarrega de valorar les propostes que els projectes tinguin implicació en l'entorn, siguin econòmicament autosuficients, incloguin criteris de sostenibilitat ambiental, siguin creatius i innovadors i tinguin un gran impacte i rendiment social"²¹.

6.1 Característiques, problemàtiques i reptes del Pla BUIITS

Qui fa què?

- El Pla BUIITS es gestiona des de l'àrea de participació dins de la gerència d'ecologia urbana. Des d'aquesta àrea es coordina amb els districtes tant per la definició dels espais que s'han de posar a disposició del Pla BUIITS com en la relació amb les entitats gestores dels espais un cop assignats.
- Mentre que la proposta del Pla BUIITS sorgeix i es coordina des d'Ecologia Urbana / Hàbitat Urbà, circumstància que el dota de fortalesa internament en l'estructura de l'ajuntament, aquesta coordinació es podria realitzar també des de l'àrea de Participació o Acció Comunitària, sempre en coordinació amb ecologia Urbana / Urbanisme. En tot cas sembla clau que existeixi una centralització a nivell ciutat de la coordinació i gestió del Pla

20 <http://smartcity.bcn.cat/ca/pla-buits.html>

21 <http://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/ca/pla-buits>

BUIITS, un referent o finestra única interna on es puguin adreçar els districtes, que són els òrgans funcionals que veritablement poden fer seguiment de l'execució dels projectes. Aquesta àrea que centralitza és qui ha de vetllar pels valors consensuats que han de regir el desenvolupament dels projectes i per resoldre aquelles qüestions que superin les competències o l'abast del districte.

- La relació de les entitats ha de ser amb el districte, que és qui té capacitat de resoldre les necessitats que es puguin anar trobant en el procés. I és el districte qui acudeix a aquesta unitat central (Ecologia Urbana o Participació/Acció Comunitària) per qüestions de coordinació o gestió global del Pla.

Quins espais?

- En la primera edició es va realitzar un cens (incomplert però molt ampli) de solars buits als diferents districtes (realitzat des dels propis districtes), entre els que des d'ecologia urbana, juntament amb els districtes, es van triar els susceptibles de ser posats a disposició de les entitats per a gestió ciutadana. La segona edició la tria, a partir de la disponibilitat d'espais, la va fer ecologia urbana amb la visió de l'experiència prèvia.
- Per a Miquel Reñé, tècnic de participació a ecologia urbana, coordinador del Pla BUIITS, la selecció dels espais no s'ha de fer només tenint en compte les condicions internes dels mateixos, sinó també segons la seva relació amb l'entorn, el context i la demanda existent en cada territori. Per això és clau la implicació del districte en la tria.
- Tots els solars escollits són públics, fet que permet agilitar els tràmits de cessió i poder oferir tots els espais al mateix temps. En un primer moment estava previst la possibilitat d municipalitar els tràmits de cessió i poder oferir els espais no s'ha de fer i temporal (requereix de processos municipalitar els tràmits de cessió i poder oferir els espais no s'ha de fer i temporal) i temporal (requereix de processos municipalitar els tràmits de cessió i poder oferir els espais no s'ha de fer i temporal) i temporal (requereix de processos municipalitar els tràmits de cessió i poder oferir els espais no s'ha de fer i temporal).
- En la primera edició es van identificar 19 possibles solars, dels quals es van acabar cedint

12 i actualment segueixen actius 11. En la segona edició es van identificar 11 solars, dels quals es van acabar ofertant 11 i se n'han concedit 5 (4 no es va presentar cap proposta, 1 no es va donar a l'entitat guanyadora degut a les males condicions de l'espai i 1 entitat va renunciar a l'adjudicació). Alguns dels solars proposats han quedat deserts al no presentar-se cap proposta que s'adeqüés a l'espai (o al no presentar-se cap proposta en absolut), o al renunciar l'entitat que havia presentat inicialment projecte, un cop atorgada la participació al Pla BUIITS, a executar-hi el projecte per raons de viabilitat tècnica, econòmica o social.

- De cara a futures edicions, es planteja la possibilitat de renovar el cens d'espais buits, a través d'un procés de recopilació d'informació per part del propi ajuntament i la creació d'una base de dades d'espais de titularitat municipal sense ús (en aquest cas solars), que fos accessible i oberta (proposta recollida en l'anàlisi de Fernando Aguado sobre el Pla BUIITS (Aguado, 2016).
- Aquesta proposta del cens obert es podria completar amb un procés de mapeig participatiu d'espais buits amb la ciutadania, de forma que es completés el cens realitzat per l'administració, a la vegada que es pogués identificar amb els veïns i veïnes o les entitats del teixit veïnal necessitats o propostes d'usos concrets en espais determinats.

Concurs o procés permanent obert

- Les dues edicions del Pla BUIITS realitzades fins ara s'han assignat els projectes als solars mitjançant concurs públic. Les entitats que complissin els requisits (estar legalment constituïdes i no tenir ànim de lucre) podien presentar un projecte concret per a un espai determinat entre els oferts pel pla.
- Un cop resolt el concurs, a partir de la valoració realitzada per una comissió d'avaluació i uns criteris prèviament establerts a les bases, es subscriu amb l'entitat un contracte de cessió d'ús temporal (en cas de béns patrimonials de titularitat municipal) o es tramita una llicència d'ocupació temporal a favor de l'entitat (en cas de béns de domini públic).
- Els criteris (2a edició) per la valoració dels projectes han estat la implicació, tant del projecte com de l'entitat, en l'entorn, l'autosuficiència del projecte, la sostenibilitat

ambiental, l'impacte i rendiment social i la creativitat, innovació i qualitat formal²². No es valora per tant l'entitat, sinó el projecte (no el qui – del que només s'acaba valorant si està jurídicament formalitzada – sinó el què).

- En front a aquest procés, seria interessant valorar altres opcions diferents a les del concurs. Mentre que el concurs per l'assignació d'un grup de solars un cop cada x anys es valora positivament per les persones que han gestionat les dues primeres edicions del Pla BUIITS (Laia Torres, directora, i Miquel Reñé, tècnic de Participació a Ecologia Urbana), ja que ha permès fer àmplia difusió de la iniciativa en un primer moment, aquests mateixos afirmen que l'estratègia del concurs és finita, ja que permet poca flexibilitat per aprofitar oportunitats o respondre a necessitats que sorgeixen de forma temporal en moments que sovint no coincideixen amb el moment del concurs en bloc. "L'univers d'entitats disposades o que tinguin interès en aquesta dinàmica és finit, i desapropiar les oportunitats que poden sorgir entre dues convocatòries no ho facilita".
- En aquest sentit, si s'optés per la creació d'un cens obert d'espais disponibles, i per processos de mapeig participatiu d'espais buits, aquests processos podrien facilitar un sistema més flexible a nivell temporal, on les propostes sorgissin des de la ciutadania / entitats en funció de les seves necessitats i del coneixement de la disponibilitat dels espais, i no tant d'una campanya concreta en un moment determinat. Aquesta possibilitat hauria d'anar acompanyada d'un esforç per a donar a conèixer el cens d'espais buits a les entitats (que es podria fer a partir de mapejos participatius dels barris / districtes, així com d'elements de difusió com podria ser un catàleg de serveis i recursos de l'ajuntament per a les entitats).

22 <https://bop.diba.cat/scripts/ftpisa.aspx?fnew?bop2015&04/022015011084.pdf&1>

Criteris de valoració

- Com s'ha esmentat, els criteris de valoració sobre el projecte (no sobre l'entitat) són la implicació en l'entorn, l'autosuficència del projecte, la sostenibilitat ambiental, l'impacte i rendiment social i la creativitat, innovació i qualitat formal.
- En un procés de revisió dels criteris es podria incidir més en valorar les dinàmiques socials que es volen generar, en els efectes positius que es volen generar a nivell de territori i ciutat, més enllà de l'impacte immediat de les activitats organitzades. En aquest sentit, fins i tot els projectes més assistencials, es poden dotar de metodologies i voluntats comunitàries, de forma que l'impacte del projecte vagi molt més enllà de les persones directament implicades o beneficiàries del projecte.
- Una altra qüestió que seria important valorar són les condicions d'obertura de l'espai, en tant que espai públic, reconeixent-ne la dimensió d'ús públic del mateix. Òbviament el tipus d'activitat i públic al que està dirigida, significarà limitacions en aquest sentit, però seria interessant valorar que malgrat pugui haver-hi un ús privatiu en moments concret, la proposta no privatitzi completament l'ús i gestió de l'espai. Es tracta de ressaltar la condició de públic de l'espai, i de promoure la consciència de que aquell espai és de tothom i no de l'entitat que el gestiona.
- Aquesta obertura de l'espai pot donar-se a diferents nivells:
 - o En tant que facilitar l'ús de tota la ciutadania (dels serveis o activitats – delimitat per les característiques dels mateixos)
 - o Obrir en moments determinats el gaudi de l'espai en si a tota la ciutadania (el pas o ús lliure de l'espai sense dependre de que s'hi desenvolupin activitats)
 - o Obrir la possibilitat de proposar-hi activitats concretes, a través de propostes als òrgans de gestió o decisió.
 - o Obrir la governança i gestió de l'espai, facilitant l'accés als òrgans de decisió.
- Aquesta obertura de l'espai, i fins on ha d'arribar, s'haurà de definir si és criteri en el procés de valoració dels projectes (o del seu seguiment), o una simple orientació cap a bones pràctiques. En aquesta qüestió cal tenir en compte la pulsio entre la voluntat política de promoure models d'autogestió i democràcia radical del govern municipal i la realitat de moltes de les entitats que responen a les convocatòries del Pla BUIITS, que possiblement no poden a tendre a segons quins criteris de democràcia interna i

accessibilitat a tots els nivells.

- És clau la transparència i la rendició de comptes en la gestió i model de governança de l'espai, per tal de facilitar l'accés fins allà on sigui possible en cada moment a la ciutadania en general.
- § La qüestió de l'autosuficiència del projecte, des d'una perspectiva econòmica, acaba sent clau.

Autogestió, independència econòmica i suport públic

- Per l'adequació dels espais, l'Ajuntament assumeix la despesa associada a les tasques d'adequació dels terrenys i d'instal·lació de serveis que siguin necessàries per a la posada en funcionament dels projectes abans de fer efectiva la cessió dels terrenys. També assumeix els costos dels subministraments que es generen en els terrenys on es desenvolupa l'ús o l'activitat, condicionats al bon ús d'aquests recursos (en una primera edició es va negociar una rebaixa en el cost dels suminstres d'aigua i electricitat, però en la segona edició s'ha assumit el cost dels mateixos, amb criteris de bon ús, ampliant-ho a tots els projectes).
- Així mateix, les entitats gestores de Pla BUIITS poden accedir a la convocatòria ordinària de subvencions de l'ajuntament per a obtenir finançament per al desenvolupament dels seus projectes.
- Tot i que la sostenibilitat i autosuficiència econòmica dels projectes era un pre-requisit, les experiències entrevistades per a la investigació de Fernando Aguado apunten com una de les dificultats a la manca de recursos per al manteniment i les formes de finançament dels projectes.
- En aquest sentit hi ha una contradicció entre la promoció de dinàmiques d'autogestió per part de la ciutadania i el teixit associatiu i que aquest hagi de ser dependent de les aportacions de recursos des de l'administració. Des de molts sectors de l'administració es veu que com més aportació de l'ajuntament més control per part d'aquest. Com més independència econòmica, més independència d'acció i gestió.
 - Aquest procés cap a l'autogestió i la independència econòmica no sempre pot ser assumit per part del teixit associatiu i els moviments socials. Però lluny d'una

situació de blanc o negre (autogestionat o dependent) es poden plantejar situacions transitòries, en les que el suport de l'ajuntament es va reduint a mesura que les entitats /moviments van guanyant capacitats i independència econòmica. Des d'un inici pot haver-hi demanda de coresponsabilitat (els recursos s'aporten tant des de l'entitat/moviment com des de l'administració local – es pot fer facilitant esquemes de *matchfunding* o capital llavor), i transitar cap a un percentatge cada cop més ampli d'autosuficiència econòmica per part del projecte o l'entitat/moviment.

- Igual que en el cas de la Gestió Cívica, una de les vies per obtenir autofinançament és l'organització d'activitats que reportin ingressos (àpats populars, venda de begudes en esdeveniments festius o similars, venda de material artesanal ...). Però les entitats es troben que si han de realitzar aquestes activitats de forma legal les condicions (en termes de llicències d'activitats, permisos i taxes a pagar) són sovint inassolibles.
- En aquest sentit l'alternativa a haver d'invertir més recursos públics per a iniciatives com el Pla BUIITS passa per flexibilitzar la normativa per facilitar l'autogestió des d'un punt de vista d'independència econòmica.
- En el cas de les llicències d'activitat, així com en el cas d'obres existeix l'assabentat que serveis per a accions de petita dimensió, en el cas de llicència d'activitat no existeix la lògica de l'assabentat, i les entitats s'han d'adaptar als mateixos criteris que es demana a un privat amb ànim de lucre que vol fer ús de l'espai públic. En el cas del Pla BUIITS s'intenta respondre a la situació amb una llicència multiusos que permet fer activitats diferents, però deixa moltes casuístiques fora. Davant d'això l'administració sovint fa la vista gorda o facilita permisos per activitats extraordinàries a través dels districtes.
- En el mateix sentit, les llicències a parcs i jardins (per exemple, per establir-hi guinguetes) i els permisos d'ús a zones verdes, estan plantejats des de la perspectiva del negoci, i no de la participació o l'acció social (encara que aquesta pugui tenir una dimensió econòmica, però no un ànim de lucre).
- No existeix en la gestió de llicències la distinció entre ànim de lucre i no ànim de lucre. Seria interessant estudiar la possibilitat de llicències d'activitats econòmiques per entitats o activitats sense ànim de lucre.

Responsabilitat vs obertura

- Relacionat amb els dos temes anteriors, l'ajuntament es troba amb la pulsó entre promoure espais oberts i accessibles (eliminar la tanca/porta) i l'augment de risc a mesura que augmenta l'obertura de l'espai. En aquest sentit una preocupació és en qui recau la responsabilitat del que passa en l'espai. Mentre que a priori la responsabilitat és de l'entitat, existeix una concepció generalitzada que l'ajuntament actuarà com a subsidiari en cas de conflicte o accident.
- En aquest sentit seria interessant estudiar la possibilitat d'assegurances de responsabilitat civil compartides entre ajuntament i entitat per a compartir la coresponsabilitat sobre l'espai de forma explícita i legal.

Tipologia d'entitats i tipologia de projectes

- La tipologia d'entitats i projectes en el cas del Pla BUIITS és diversa, des d'associacions de veïns que avalen moviments socials amb projectes de caire comunitari fins a entitats de caire més assistencialista amb projectes a priori d'assistència pura (en la 2a edició hi ha hagut més presència d'entitats socials que d'associacions de veïns/moviments socials). Tot i això, és necessari trobar valor no només en aquells espais on hi ha una dimensió comunitària (els que sorgeixen de moviments socials o d'entitats assistencialistes amb voluntat de teixir xarxes amb la comunitat i fomentar dinàmiques comunitàries) i no mirar amb condescendència aquelles experiències que, des de l'assistencialisme, estan cobrint necessitats bàsiques.
- És important que el projecte vetlli per la pluralitat d'agents i de necessitats, de forma que els programes que s'incloquin en el Pla puguin abastar necessitats molt diferents, i s'afavoreixi així la perdurabilitat dels programes.
- Les propostes específiques que fan les entitats diverses han d'estar a més adaptades als territoris, responant a les entitats existents en cada context. Mentre a uns barris pot ser molt més adequat la promoció d'horts urbans per treballar amb col·lectius determinats o

oberts a tota la comunitat (horts comunitaris), en altres barris la proposta esportiva o cultural pot ser molt més adequada.

- El Pla BUIITS no pot respondre només a una lògica d'unir oferta (espais disponibles) i demanda (entitats que hi volen accedir), sinó que també pot haver-hi una estratègia (des de districte) de forma que es promogui que agents que a priori no farien la demanda hi puguin accedir.
- Finalment, la dimensió comunitària dels projectes (siguin del tipus o àmbit que siguin) poden convertir l'experiència temporal en una escola d'aprenentatge, en una experiència de democràcia i treball amb el territori. En aquest sentit es interessant mirar els projectes més enllà de la temporalitat del projecte, i valorar com aquests projectes temporals es poden vincular amb dinàmiques o propostes de futur amb o de la comunitat.

Quin ha de ser el rol de l'ajuntament?

- L'administració, igual que en altres processos de promoció de l'autogestió ciutadana, ha de transitar des de la pulsio paternalista i controladora d'allò que es fa en l'espai públic, a una actitud facilitadora, d'acompanyament i informació, tot donant suport als processos (deixar fer sense abandonar). El suport pot ser en forma de capacitació, recursos (humans, tècnics, materials o econòmics), accés a serveis municipals (neteja, poda, taxes de recollida de residus ...), llicències i permisos, mediació o facilitació amb l'estructura del propi ajuntament.
- Acompanyar vol dir entendre que el que proposa la ciutadania és possible, però que dialogar amb aquesta sobre dins de quins límits/recomanacions és possible.
- Per a poder assumir aquesta distància cal clarificar aquests rols i responsabilitats de forma explícita des de l'inici del procés. Deixar molt clar fins on arribarà l'ajuntament, quina responsabilitat recau en cadascú ... a la vegada que existeixin figures i dinàmiques que permetin fer franquejables aquestes barreres en moments determinats.

- Miquel Reñé "No treballo per l'Ajuntament, el meu client és la ciutadania i per això em paga l'Ajuntament"

Vinculació amb altres àmbits

- Una de les demandes de les entitats ha estat la falta d'espais coberts. La coordinació del Pla BUIITS amb la cessió de locals municipals hauria de facilitar respondre a aquesta demanda.
- Una possibilitat, plantejada des de Parcs i Jardins en la recerca de Fernando Aguado és la possibilitat d'ampliar les actuacions a altres espais de verd urbà com podrien ser els solars per la biodiversitat, cobertes verdes o jardins verticals (façanes)

Necessària reinvençió

- El Pla BUIITS, referent a nivell internacional de gestió ciutadana de l'espai públic, està en un moment clau per al seu futur. "Si no es fa res, està mort" afirma amb contundència el tècnic que l'ha coordinat, Miquel Reñé.
- És necessari per tant dotar el procés d'un anàlisi de possibilitats sobre com evolucionar, recollint els aprenentatges generals i l'anàlisi cas a cas de les diferents experiències, així com enmarcant aquesta evolució en un marc genèric de gestió dels comuns urbans com el que planteja el present treball .

Processos relacionats:

- [Xarxa Horts Urbans Barcelona](#)
[Pla del Verd i de la Biodiversitat \(Resum\)](#) (Abril 2013)

7 Cessió de locals (Pla Locals i altres models de cessió)

- L'Ajuntament de Barcelona té una part del patrimoni municipal, immobles i locals de titularitat pública que està sent utilitzat per entitats sense ànim de lucre, en règim de cessió d'ús. Associacions i fundacions sense ànim de lucre han signat al llarg dels anys convenis de cessió d'ús amb l'Ajuntament, a través dels districtes o àrees del mateix, per poder utilitzar locals que, tot i ser de propietat municipal, estaven buits. No existeix a la ciutat un cens de quants i quins locals estan cedits ni de si totes les cessions estan formalitzades a través de convenis o de si aquests convenis estan en vigor. No hi ha una sistematització de coordinació o seguiment d'aquests convenis de cessió d'ús.
- Al 2012 es decreta una [Mesura de govern](#) per posar en marxa un "Pla Locals", una estratègia dirigida a ordenar el procediment de cessió dels espais de titularitat municipal a les entitats i /o associacions sense ànim de lucre de Barcelona. Entre 2013 i 2015 es van rebre 161 sol·licituds, formalitzant 45 cessions (26 renovacions i 19 noves cessions), havent-hi actualment més d'un centenar de sol·licituds pendents de resposta.
- Malgrat existir un procediment aprovat des de 2012 la discrecionalitat (per part tant de districtes com d'àrees de l'ajuntament) ha continuat.

Des de les polítiques de foment associatiu, l'any del 2012 l'Ajuntament aprova el Pla Locals, amb l'objectiu d'intentar satisfer la demanda d'espais per part del ric teixit associatiu de la ciutat, ja de per si crònica, a partir de mobilitzar espais municipals en desús i gestionar millor els espais disponibles. Abans d'aquesta mesura, però també a posteriori, la gestió dels espais buits es fa de forma discrecional des dels districtes i àrees, en coordinació amb Patrimoni, a través de convenis de cessió d'ús d'espais de titularitat pública en favor d'entitats sense ànim de lucre.

Un cop aprovada la mesura de govern del Pla Locals el procediment establert definia que la gestió del Pla requeia en Participació, en coordinació amb Patrimoni i els Districtes o Àrees. Les demandes d'espais generalment arriben pels districtes, però no únicament. Segons la mesura de govern la gestió de demandes havia de recaure sobre Torre Jussana, però aquest servei no tenia constància d'aquest fet quan es va contactar amb ells per la realització d'aquest treball (tot i que el Pla l'elabora la Directora de Torre Jussana).

Segons la persona que des de Participació estava encarregada de revisar l'estat del Pla Locals, "els projectes entren per tot arreu, i en realitat surten també per tot arreu". El procediment fixava que les demandes s'havien de dur, des de participació/Torre Jussana i àrees a districtes, i d'aquí, amb un dictàmen inicial, a una Taula de Seguiment del Pla Locals, que havia de definir quines assignacions es feien, segons el dictàmen o recomanacions de Patrimoni. Districtes fixaven les prioritats en la llista d'entitats, i Patrimoni determinava quins locals. L'assignació es feia, a priori, seguint uns criteris tècnics. Les darreres informacions disponibles són que aquesta taula no es reuneix des de febrer de 2015.

Entre 2013, quan es posa en marxa el Pla, i 2015 (data de la darrera reunió de la Taula de Seguiment) es van rebre 161 sol·licituds, però la capacitat d'oferta de locals per part de Patrimoni ha estat de 6 locals a l'any (es formalitzen 45 cessions, però la majoria són renovacions de convenis, i tan sols 19 són noves cessions - incorporacions de nous locals). La demanda és per tant molt superior a la capacitat de gestionar l'oferta.

No existeix un cens a la ciutat dels espais que queden buits, ni dels que actualment estan cedits sota aquesta modalitat (conveni de cessió d'ús) i es sospita que existeixen espais de titularitat pública essent utilitzats per entitats sense existir un conveni vigent de cessió. No es fa un seguiment sistemàtic i centralitzat del compliment dels convenis de cessió i no existeixen uns criteris o indicadors homogeneïtzats per a realitzar aquest seguiment. No existeix un model consensuat del conveni de cessió (tot i que molts dels casos revisats per aquest estudi comparteixen el mateix model de conveni). Alguns districtes com Sant Andreu han elaborat recentment un cens, i d'altres, com Gràcia, l'estan elaborant.

Una part dels locals de titularitat pública son realment del Patronat Municipal de l'Habitatge, que els ofereix de fet a un preu superior al de mercat, dificultat o impedit de facto l'accés d'entitats sense ànim de lucre.

Al procés de cessió de locals li manca transparència, coordinació, sistematització de les ofertes i demandes, ordenació de l'existent i rendició de comptes.

7.1 Característiques, problemàtiques i reptes en la Cessió de Locals

Qui pot accedir-hi? Necessitats de les entitats

- Només entitats sense ànim de lucre, incloent-hi fundacions (tot i que el mandat actual es el de no prioritzar fundacions). Es planteja la possibilitat que puguin entrar també cooperatives en l'esquema.
- Les necessitats expressades per les entitats en relació a com hauria de ser aquest local són:
 - Dimensions molt dispars (entre 40 i 2.000 m2)
 - Sense barreres arquitectòniques
 - Connexió a internet i telèfon
 - Zona de càrrega i descàrrega
- Les característiques dels locals municipals disponibles requereixen d'una gran inversió econòmica per reforma i adequació de l'espai (projecte elèctric i aigua, sostres, terreres, distribucions, lavabos,...).
- En alguns casos es promou compartir locals entre diferents entitats, però no sempre hi ha disposició per fer-ho per part de les entitats. Només el 40 % de les entitats manifesta estar disposada a compartir el local amb altres entitats similars.

Finestra única

- § Una forma d'evitar no només la discrecionalitat si no l'arbitrarietat amb que es dóna el procés actualment és a través d'un sistema de finestra única, de forma que totes les demandes es puguin respondre amb els mateixos criteris. Aquesta proposta però pot ser ineficient des del punt de vista de poder absorbir la demanda, però també des del punt de vista de poc coneixement del territori per part d'un ens centralitzat de l'ajuntament.

Patronat Municipal de l'Habitatge

- Es tracta de locals de propietat municipal o lloguer de l'ajuntament a organismes autònoms (**Patronat municipal de l'habitatge**). No tots els locals són de l'Ajuntament, sinó que són també d'entitats com el Patronat, que és una entitat privada amb capital municipal. Els locals li serveixen per generar beneficis en el marc de les operacions

urbanístiques que empren. El Patronat municipal de l'habitatge li cobra pel lloguer dels locals a l'Ajuntament segons preu de mercat (o fins i tot superior). El 2007, Patronat i Ajuntament van negociar un preu del metro quadrat. En aquell moment era més baix que el preu de mercat, però actualment aquest preu de referència del 2007 està desfasat i és molt més alt. Es tracta de baixos d'edificis de promocions públiques, i el lloguer el negocia Patrimoni amb el Patronat.

- S'estudia també la possibilitat d'incorporar espais de titularitat privada en els que es pugui negociar una cessió o sistema de custòdia.

Algunes propostes

- L'àmbit de la cessió d'ús de locals municipals és el que està més desendregat dels àmbits analitzats, el que suposa un repte però també una oportunitat a nivell d'introduir noves dinàmiques, criteris i processos.
- No només es tracta de regularitzar les noves cessions, sinó també ordenar les existents i regularitzar les renovacions de cessió. Cal definir què es fa amb aquelles cessions realitzades fa temps i que ja no aporten valor a la comunitat (mentre que hi ha propostes que si que n'aportarien però que no disposen del recurs espai). En el moment de revisió de conveni es podrien aplicar uns criteris revisats per adaptar-se a les condicions i context actuals. En aquest sentit els criteris podrien seguir la proposta realitzada en aquest mateix document per caracteritzar els Comuns Urbans (veure punt 2.6)
 - **Projecte d'interès general (o territorial)**
 - **Retorn social**
 - **Accessibilitat/universalitat**
 - **Democràcia directa i autodeterminació**
 - **Transparència en la gestió econòmica i en la presa de decisions**
 - **Rendició de comptes i comunicació**
 - **Vincles territorials**
 - **No lucre**
 - **Asegurar les condicions bàsiques** de seguretat, de qualitat de l'espai així com les condicions de contractació interna (evitar la precarietat, la laïcitat, la no discriminació,

la igualtat d'oportunitats, l'equitat de gènere...).

- S'ha de dotar el procés de transparència, rendició de comptes i estabilitat per les entitats i garanties per a l'Ajuntament.
- El procés ha de buscar l'equilibri territorial entre els usos dels diferents barris i les demandes de les entitats (la majoria volen estar al centre de la ciutat, però aquesta política també pot ajudar a dinamitzar territoris determinats a partir de promoure que hi vagin entitats de determinades característiques).
- L'espai de decisió no ha de ser necessàriament una taula política, sinó que pot haver-hi un espai de valoració/validació tècnica i una altra política, que valori també aspectes de context en el territori. En tot cas la decisió ha de recaure principalment en els districtes (establint formes de donar resposta a demandes aterritorials, d'entitats sectorials o d'àmbit de ciutat)
- El procés ha de ser prou àgil com per donar resposta a les necessitats immediates del teixit associatiu de la ciutat, tot respectant els ritmes necessaris per garantir un mínim de condicions de transparència, democràcia i no arbitrarietat.
- Valorar la possibilitat de cedir locals a col·lectius, plataformes i grups no constituïts legalment, però que a nivell de la comunitat o un sector d'acció determinat tenen legitimitat i un recorregut reconegut per l'entorn/territori.

En relació a la demanda d'espais per part de les entitats, més enllà de la cessió d'espais una a una, hi ha tres altres aproximacions possibles:

- a) Neoliberal/Subvencionista.** No considerem el local, sinó ens centrem en subvencions per que les entitats puguin pagar el lloguer. És més equitatiu entre les entitats, la subvenció es renova any a any en canvi quan una entitat entra a un local hi ha moltes dificultats per fer-la fora si no compleix amb el conveni pactat o canvien les circumstàncies.
- b) Intervencionista.** El mercat privat està augmentant els preus i les entitats no poden pagar. Davant d'això fer una política, a través de la compra de locals privats, per intervenir en l'oferta i fer baixar el preu del mercat (i per tant dels preus que es poden oferir a les entitats). És una mesura que només funciona si hi ha un alt percentatge del parc de locals en mans de l'administració pública.
- c) Bateria d'espais:** no cedir o assignar un espai a cada entitat, cas a cas, sinals privats, per intervenir en l'oferta i fer baixar entitats els puguin utilitzar. No es privatitza l'ús de la propietat pública.

8 Altres iniciatives

En l'àmbit dels comuns urbans seria interessant valorar també altres iniciatives de polítiques que està desenvolupant l'ajuntament de Barcelona com poden ser els Horts Urbans i els Patis Oberts.

Horts Urbans: és un programa de participació d'Ecologia Urbana destinat a les persones més grans de 65 anys de la ciutat, amb l'objectiu d'incorporar-los a activitats de millora ambiental a través del conreu d'hortalisses seguint els principis de l'agricultura biològica. Aquest programa es va iniciar l'any 1997. Funció d'educació ambiental, mitjançant la realització d'activitats destinades a les escoles que permeten als nens i les nenes conèixer el món agrari i els principis de l'agricultura biològica, així com una funció social de convivència entre generacions, ja que les activitats educatives que es fan als horts urbans faciliten la relació entre els infants i les persones grans. El programa d'horts urbans a Barcelona es duu a terme en col·laboració amb els districtes i compta amb la col·laboració de la Fundació "la Caixa".

1. [15 horts](#) públics en funcionament
2. Gestió: Ecologia, Urbanisme i Mobilitat / Ecologia Urbana
3. Normativa: [Mesura de Govern cessió Horts a persones amb discapacitat](#)

Més enllà de la política de l'ajuntament entorn als Horts Urbans, a la ciutat existeix una important tradició d'horts urbans autogestionats, en espais públics o privats, en règim de cessió o ocupació. La [Xarxa Horts Comunitaris de Barcelona](#) coordina les diferents iniciatives ([Mapa Horts Urbans i Horts Comunitaris](#)), que actualment es troben també el marc de la dinamització de l'àmbit d'economies comunitàries que ha engegat el comissionat d'economia social i solidària.

Patís escolars Oberts: Els patís escolars de la ciutat s'obren com a espai d'ús públic per a famílies, infants i adolescents fora d'horari escolar, en cap de setmana i en període de vacances escolar. Amb l'objectiu de: Optimitzar l'ús dels centres escolars potenciant la seva vessant educativa i social, fent possible un ús del pati entre els col·lectius i/o activitats que es puguin realitzar sense interferències tot potenciant la seva interrelació; Donar una alternativa de lleure als infants i joves i les seves famílies que s'exerceix de forma autònoma en un context segur i de proximitat. Cada

pati escolar obert compta amb un servei de monitoratge que obre i tanca el pati escolar dins els horaris previstos, vetlla pel bon ús de les instal·lacions i procura establir dinàmiques de relació entre els infants i joves. Als patis escolars oberts es realitzen activitats de dinamització educativa de tipus esportiu, artístic i en família. Aquestes activitats són obertes i gratuïtes al barri²³.

23 http://w110.bcn.cat/portal/site/TempsBarri/ TempsBarrice78.html?lang=ca_ES

9. Reptes per al foment de l'autogestió en recursos i espais públics

1. Patrimoni Ciutadà - Un mateix paraigües amb diferents propostes per diferents realitats

Un dels reptes que enfronta l'Ajuntament de Barcelona al plantejar la necessitat d'un Pla de desenvolupament dels Comuns Urbans és abordar la manca d'un marc comú o paraigües comú que englobi les diferents polítiques i pràctiques sota les que es desenvolupa la gestió participativa de recursos i espais públics. Generar aquest marc comú, amb uns criteris, valors i visió compartits, facilitarà el desenvolupament i les millores al voltant de les polítiques existents i el sorgiment de noves pràctiques. Proposem englobar aquest marc general sota el concepte de **Patrimoni Ciutadà**.

És en el sí d'aquest nou marc general que proposem es generi una **nova institucionalitat que reconegui, doni suport i impulsi projectes i propostes comunitàries que reclamin l'ús i la gestió, a partir d'uns criteris compartits, d'espais i recursos públics**. Aquest nou marc que anomenem "**Patrimoni ciutadà d'ús i gestió comunitària**" està desenvolupat en el punt 10 d'aquest document.

Tot i la necessitat de conceptualitzar aquest marc comú (que s'evidencia en la manca de sistematització i la dispersió de les pràctiques existents) i de creació de noves vies institucionals i normatives dins d'aquest marc, cal posar sobre la taula la necessitat de **mantenir diferents casuístiques i modalitats per a fer front a diferents realitats, així com un anàlisi cas a cas de quina aproximació mereix cada context i situació concreta**. En aquest sentit el pla de desenvolupament haurà de contemplar aquestes diferents realitats, proposar vies de continuïtat i millora de les polítiques existents, i garantir l'existència de diferents graus de participació/autonomia en la gestió d'espais i recursos públics.

L'existència d'un marc normatiu i uns criteris comuns, des d'on desenvolupar diferents polítiques i pràctiques, afavoreix que dins de la necessitat de ser

discrecional, es minimitzi l'arbitrarietat. Aquest marc ajuda a ordenar i sistematitzar les polítiques de l'Ajuntament entorn als comuns urbans/Patrimoni Ciutadà, però serà necessari mantenir el tractament cas a cas, ja que cada demanda ciutadana o cada territori té unes casuístiques específiques.

Per a generar aquest nou marc recomanem desenvolupar un **Pla de Treball a partir d'una mesura de govern** que inclogui el desplegament de les diferents mesures que es recomanen en aquest informe i el complementari informe "Comuns urbans: marc jurídic i propostes normatives".

2. Definir el rol de l'ajuntament en front a l'autogestió comunitària

Un dels principals reptes que ens planteja la proposta repensar aquest marc on es desenvolupa la gestió participativa, és precisament consensuar com ha de ser l'acompanyament o el rol de la institució en front de les pràctiques ciutadanes i comunitàries. Hi ha una certa tensió entre la pulsio comunitària que vol fomentar l'ajuntament i demanda la ciutadania, i la pulsio controladora / monopolista de l'administració front a la "cessió" de la gestió i ús dels recursos públics. Sota la idea de vetllar per l'interès comú es poden donar pràctiques coartadores de la llibertat i limitadores de l'autogestió.

El reclam per part de la ciutadania per al reconeixement i respecte envers a espais d'autogestió, així com de gestió comunitària topa sovint amb una estructura administrativa poc flexible, i que considera aquesta voluntat d'autogestió comunitària com una intromissió que calia regular o limitar, o fins i tot com una privatització d'allò públic.

En aquest sentit és clau **definir per una banda quins rols assumirà la institució (acompanyar, donar suport o impulsar)** i per una altra banda **transitar cap a un canvi de concepció política sobre els comuns urbans no com una "cessió" que fa l'ajuntament a la ciutadania, sinó com un dret de la comunitat, inherent a aquesta, de gestionar allò públic de forma comunitària**. L'ús i la gestió per part de la ciutadania dels recursos i espais públics no s'ha de considerar com una confrontació a la gestió pública, sinó com una nova de fer i ser institució pública. No es tracta doncs d'un procés de substitució de les polítiques públiques, sinó d'una necessària reinvençió del model de gestió dels serveis i béns comuns.

3. Sistematització de les polítiques i pràctiques actuals de gestió participativa

Tot i que el diagnòstic de les polítiques i pràctiques existents realitzat per a aquest treball no ha estat en profunditat, una de les principals conclusions que se'n deriven és la necessitat de posar ordre i sistematitzar les pràctiques que s'han vingut donant a l'Ajuntament de Barcelona al voltant, especialment, de la cessió d'espais i recursos públics (en el marc o no del Pla Locals). És necessari i urgent **disposar d'un cens de recursos i espais cedits a la gestió de la ciutadania sota diferents modalitats** (convenis bilaterals de cessió d'ús, Pla Locals, Gestió Cívica i altres casuístiques), que **especifiqui les condicions en que s'ha realitzat aquesta cessió**. Caldria a més una **avaluació més en profunditat de les experiències de la Gestió Cívica i el Pla Buits**, de cara a valorar com ha d'evolucionar la seva continuïtat en aquest nou marc de Patrimoni Ciutadà.

Cal també una **ordenació dels criteris, procediments i modalitats sota els que es s'han realitzat i es realitzen aquestes cessions**. Si bé en l'àmbit de la Gestió Cívica i el Pla Buits s'ha avançat en el desenvolupament de la normativa, la sistematització i l'existència de protocols comuns, aquest procés no s'ha acabat de donar en l'àmbit del Pla Locals i la cessió d'espais a través de convenis fora dels circuits que marca fins ara el Pla Locals. Seria necessari que les diferents unitats administratives i de govern de l'Ajuntament siguin coneixedores d'aquests criteris, procediments i modalitats.

Reptes i propostes a curt i mig termini

Al llarg del treball realitzat (entrevistes i revisió de documentació) s'han trobat un seguit de reptes que podria afrontar l'Ajuntament de Barcelona a curt i mig termini amb l'objectiu de poder millorar les polítiques i pràctiques existents (la llista a continuació no és exhaustiva):

4. Coordinació i interlocució des de l'Ajuntament

En relació al repte de sistematitzar les pràctiques i sessions existents, seria òptim repensar els espais i dinàmiques de relació i interacció entre ajuntament i els

agents socials. En aquests moments la gestió de les polítiques i pràctiques vinculades a la gestió ciutadana o comunitària està repartida per diferents àrees, regidories i àmbits de govern de l'ajuntament (districtes, participació, icub, urbanisme, esports ...), sense un espai permanent de coordinació. Els moviments socials s'han habituat a que la forma per aconseguir la cessió d'un espai o recurs determinat és a través de la negociació bilateral, generalment amb els representants del districte, establint dinàmiques d'incidència política i de negociació de convenis bilaterals. Aquesta dinàmica no només s'estableix per la negociació inicial, sinó que es desenvolupa en el temps per resoldre conflictes o necessitats concretes. Una dinàmica que no només sobrecarrega unes àrees o persones determinades (generalment a Districtes) sinó que atorga una capacitat d'incidència major a aquells moviments o entitats amb més força per mobilitzar o per generar pressió sobre l'administració (que no sempre vol dir amb més legitimitat).

Des del punt de vista de la interlocució entre l'ajuntament i els agents socials, en molts casos no existeix una claredat sobre quina ha de ser la via per sol·licitar o demandar espais, recursos o informació. Així, seria interessant implementar una política **coordinació des d'un servei concret de l'Ajuntament** que, a més d'ajudar a una interlocució més fluïda i transparent, facilités a superar dinàmiques clientelars. Una oficina tècnica que coordini internament i sigui espai d'entrada de les peticions per part de la comunitat. Aquest espai de coordinació i seguiment ha de **conviure i coordinar-se amb l'administració al territori, els districtes**. El coneixement de la realitat i necessitat del territori i les seves xarxes socials per part de les tècniques i responsables dels districtes és imprescindible per al bon desenvolupament de les pràctiques de cessió d'ús i /o gestió de recursos públics a les comunitats per a l'autogestió. En aquests sentits **els districtes poden actuar com a avant-espai d'entrada de les sol·licituds, i han d'estar inclosos en el procés de decisió, així com en la definició de criteris i metodologies**.

5. Concurrència pública o Adjudicació directa?

Els processos de concurrència pública a través de concursos per designar qui (quina entitat) és la que pot gestionar (principalment en el marc de la gestió cívica o el Pla Buits) un equipament o espai públic, es presenten habitualment com a més democràtics i transparents. Malgrat això hi ha nombrosos casos en els

que la designació d'un recurs o espai públic com a susceptible de gestió participativa sorgeix no de la voluntat de l'administració sinó d'una demanda de la pròpia comunitat, sovint amb una proposta o projecte definit des del territori per a aquell recurs públic. En aquests casos la concurrència pública, tot i semblar més democràtica, no sempre és l'opció més adequada, i factors com l'arrelament al territori o l'existència d'un espai legítim i reconegut per la comunitat, amb un projecte que respon a necessitats definides des d'aquesta, i voluntat manifesta de gestionar des de la ciutadania aquest recurs, justifiquen la designació directa i discrecional de qui ha de ser aquest gestor.

En aquest sentit el repte rau en **definir quins criteris o factors són determinants per triar entre concurrència o adjudicació directa**. La normativa de la Gestió Cívica estableix que a priori s'ha de donar un procés de concurrència pública, amb l'excepció dels casos en que "no s'hagi presentat cap entitat" o en casos en que "per raó de la naturalesa del projecte o de l'equipament a gestionar la gestió cívica només es pugui encarregar a una entitat".

6. Qui defineix quins espais?

El procés d'identificació dels espais i recursos públics que es posen a disposició per cessió d'ús o gestió participativa no pot ser de domini exclusiu de l'administració. Com s'ha vist la gestió comunitària respon sovint a una demanda de la comunitat sobre un espai o recurs determinat. En aquest sentit, tant en el cas de les polítiques existents (Gestió Cívica, Pla Buïts i Cessió de Locals), com en noves pràctiques de cessió d'ús o gestió participativa, és important que per una banda l'ajuntament posi a disposició un **catàleg exhaustiu, actualitzat i obert**, però també que s'obrin vies per a la **proposta ciutadana o el mapeig participatiu dels espais i recursos** que poden ser susceptibles a cessió d'ús o gestió participativa. Aquest catàleg pot partir d'un cens inicial dels espais i recursos que ja estan sota ús o gestió participada per la ciutadania, però ha d'esdevenir un element viu. Per això caldrà **desenvolupar un aplicatiu** que permeti la participació ciutadana en la dinàmica del catàleg.

7. Personalitat jurídica de l'actor social

La normativa existent obliga a que els convenis de cessió o de col·laboració s'estableixin entre l'administració (Ajuntament de Barcelona, àrea o districte) i una entitat jurídica formalment constituïda. Però la realitat de les comunitats és que no sempre existeix aquesta entitat jurídica o una única entitat jurídica. S'hauria d'**explorar les possibilitats institucionals i normatives per poder obrir la naturalesa de l'actor social amb qui l'administració estableix la relació**. Les recomanacions que en aquest sentit es desprenen de l'informe "Comuns Urbans. Marc jurídic i propostes normatives" són:

La nova regulació en la Llei 39/2015, d'1 d'octubre de procediment administratiu comú de les Administracions Públiques, en concret a l'article 3, es reconeix capacitat d'obrar davant l'Administració, explícitament als grup d'afectats, i les entitats sense personalitat jurídica, ara bé, sempre que hi hagi una Llei que així ho declari.

Per tant, caldrà, doncs, primerament un llei que declari la capacitat d'obrar de les entitats sense personalitat jurídica que vulguin actuar, i una vegada es tingui aquesta normativa, en el supòsit de Gestió Cívica, es procedeixi a la modificació de les Bases.

En aquest sentit i tenint en compte que la competència en dret civil correspon exclusivament al Parlament de Catalunya (art. 129 EAC), com li correspon a la Generalitat la regulació i reconeixement de les entitats sense ànim de lucre que actuen al seu territori (art. 118 EAC), es podria articular una proposta de reconeixement de les entitats comunitàries sense personalitat jurídica, a través de reforma de la Llei 4/2008 del Llibre tercer del Codi Civil de Catalunya, relatiu a les persones jurídiques, ja sigui per procediment parlamentari habitual o per iniciativa legislativa popular. que es crei un inventari d'aquestes entitats, Plataformes o moviments socials, i que es tingui acompanyament des de l'Administració.

Amb aquest objectiu, i per tal de poder portar a terme un procés de incidència a nivell parlamentari, l'Ajuntament de Barcelona pot realitzar un inventari/mapeig, de les entitats del seu àmbit territorial que podrien ser incloses en aquesta categoria.

8. Valorem el projecte, els valors o l'entitat/agent social

A l'hora de definir quins actors socials poden ser susceptibles de gestionar un recurs o espai públic determinat, són múltiples criteris i factors els que es poden valorar. En l'actualitat aquests criteris o factors no són explícits o compartits per les diferents polítiques i pràctiques, i per tant seria important consensuar quins requisits, criteris i factors haurien de compartir els agents i projectes susceptibles de gestió participativa de Patrimoni Ciutadà.

Pel que fa al projecte, un repte pot ser el de superar l'actual marc de definició de projectes en funció de criteris quantitius (quantes activitats, quantes persones beneficiaries, quin resultat econòmic) i transitar cap a **propostes basades en valors** (responsabilitat social, interès del bé comú, retorn social, governabilitat horitzontal, democràcia interna, equitat, arrelament territorial) i **criteris qualitius**. En aquest sentit és interessant també estudiar la introducció de la lògica de **l'autoavaluació** a partir de dinàmiques com la que proposa el Balanç Social de la Xarxa d'Economia Social (XES).

Finalment, en molts casos la decisió sobre qui ha de gestionar un espai o recurs públic ve determinada per l'entitat o actor, quin paper juga en la comunitat o quina força té en el procés de reivindicació d'aquest espai. En aquest sentit el repte no és tant considerar el qui, sinó valorar **què representa aquest agent per a la comunitat**. Així, la qüestió de l'arrelament territorial i la legitimitat que la comunitat atorga a un actor social determinat, serien criteris o factors importants a l'hora de valorar qui gestiona un recurs públic.

En definitiva, un repte bàsic és el de definir, no només quins procediments per definir qui gestiona, sinó també **quin ha de ser el retorn d'aquestes pràctiques de gestió ciutadana o autogestió** (a nivell de respondre a l'interès general), i **sota quins criteris de transparència, equitat i democràcia**, entre d'altres.

9. Generar noves formes d'avaluació i nous indicadors

Un dels problemes detectats, es que la norma de l'ajuntament no esta preparada

per codificar el valor d'ús dels processos comunitaris (i si el valor de canvi). L'administració pública codifica activitats comunitàries com si fossin activitats privades. Alhora de avaluar aquests espais, les administracions locals deuen ser conscients que aquestes experiències no es poden regir sota els criteris empresarials de rendibilitat i eficiència econòmica i que. Per altre banda, són capaces de generar externalitats positives (com ara la capacitat de generar vincles de tipus comunitari, o de generar xarxes d'ajuda mútua, l'aprenentatge col·lectiu i els coneixements que es produeixen en comú) que raras vegades són quantificables en termes convencionals i que s'escapen als indicadors d'avaluació habituals. En aquest sentit, una de les recomenacions és la de **crear una nova bateria d'indicadors d'avaluació** en col·laboració amb les pròpies iniciatives segons els principis o requisits dels béns comuns. Aquests indicadors han de permetre valorar fins a quin punt els projectes responen als principis, que prèviament s'hauran de consensuar, que definirien el Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitària, i que com a punt de sortida proposem que siguin els següents:

- 1. Projecte d'interès general (o territorial)**
- 2. Retorn social** (més enllà dels membres del propi grup - retorn o impacte social, cultural i ambiental a l'entorn).
- 3. Accessibilitat, universalitat i lliure adscripció** (tant a nivell d'ús com d'espais de gestió i de decisió).
- 4. Democràcia directa i autodeterminació.**
- 5. Transparència en la gestió econòmica i en la presa de decisions.**
- 6. Rendició de comptes i comunicació.**
- 7. Vincles territorials.**
- 8. No lucre** (compatible amb l'activitat econòmica que tot i produir benefici, aquest no és lucratiu, sinó que es reinverteix en el projecte).

9. Condicions bàsiques (en l'ús, gestió i espais de decisió) de dignitat laboral (no precarietat), equitat de gènere, no discriminació (per raó de gènere, raça, orientació sexual, religió, edat, etc.), sostenibilitat ambiental, seguretat, i qualitat de l'espai.

Aquests principis es consideren orientatius i indicatius de cap a on hauria d'avançar el desenvolupament del Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitària, i per tant no es plantegen com un marc exclouent.

10. Corresponsabilitat

Un dels reptes principals en la construcció d'una nova dinàmica de foment de l'autogestió és el repartiment de responsabilitats entre administració i agents socials.

La possibilitat que, tot i destinar un recurs o espai públic a gestió ciutadana o comunitària, l'ajuntament assumeixi un seguit de responsabilitats (via de subvenció o dotació pressupostària) en relació al manteniment de l'espai, cobertures d'assegurances, aportar recursos per a inversions en millores (deixant la decisió sobre quines millores i com realitzar-les a la comunitat) o per a suministraments, no hauria de restar capacitat o marge de llibertat per a l'autogestió. En la cerca de noves formes de fer i ser institució pública, el repte és trobar fórmules per interrelacionar-se, facilitar i acompanyar els processos autogestionats, donant suport sense restar autonomia.

Quan parlem de recursos o espais públics autogestionats, aquests no deixen de ser espais públics, i per tant l'administració segueix tenint una responsabilitat, compartida amb la comunitat, sobre els mateixos. A aquest nivell, l'administració pot també assumir part de la despesa derivada de la gestió del recurs i espai públic sense restar legitimitat a la proposta de gestió ciutadana o autogestió, ja que s'està contribuint a un procés / projecte que respon a l'interès general. Es poden analitzar propostes en les que el suport econòmic o en recursos materials de l'administració vagi disminuint al llarg del temps, a mesura que es van

enfortint les capacitats per l'autogestió de la comunitat. Veure en l'informe "Comuns Urbans. Marc jurídic i propostes normatives" l'apartat 6.5.3 amb algunes propostes en aquest sentit.

11. Activitat econòmica per afavorir l'autogestió

Tot i l'existència de vies per donar suport material o econòmic a processos de gestió ciutadana o comunitària, aquesta ha de poder ser compatible amb altres vies de sostenibilitat econòmica dels projectes. Facilitar l'activitat econòmica dels agents socials implicats en la gestió ciutadana o comunitària no només facilita la seva sostenibilitat com a projecte, sinó que contribueix a la seva autonomia. Aquesta activitat econòmica, que no cerca el lucre sinó contribuir al projecte (a l'hora que pot generar llocs de treball i dinàmiques d'economia cooperativa, social i solidària), no hauria de ser contemplada amb el mateix prisma amb que s'aborda l'economia de mercat amb ànim de lucre. En aquest sentit cal poder distingir entre el benefici de l'activitat econòmica (que pot revertir en el propi projecte o en la comunitat) i el lucre (benefici que s'extreu del projecte i resta en mans de persones individuals).

Un repte majúscul rau doncs en **cercar noves possibilitats normatives per facilitar aquesta autogestió econòmica** dels espais amb gestió ciutadana o comunitària. En aquest sentit, es podria valorar la possibilitat de **simplificació dels procediments administratius i facilitació de permisos** relacionats amb les activitats necessàries per a l'autofinançament dels projectes (activitats culturals, venda, serveis de bar o cafeteria, etc.). Reproduïm aquí les aportacions sobre aquesta qüestió en "Comuns Urbans. Marc jurídic i propostes normatives":

L'exempció de llicències en base a l'interès comunitari dels projectes no seria una opció, ja que la fonamentació d'aquesta obligació legal implica la protecció d'interessos i drets fonamentals de les persones que són superiors a la simplificació i la gestió administrativa, com per exemple: integritat física i moral, entre molts altres.

En les iniciatives comunitàries, és a dir, en les cessions d'espai habitualment es preveu una clàusula que estableix que haurà de complir la normativa legal i reglamentària aplicable a les activitats que es

desenvoluparan en l'espai cedit i obtenir les autoritzacions preceptives dels organismes públics competents, atès que es cedeix l'espai solament a efectes patrimonials, concretats en l'autorització de l'ús de l'espai de propietat municipal.

En aquest sentit, plantejem com a millora -atès que l'entitat només pot destinar l'espai ocupat a les activitats que li són pròpies- que la cessió podria anar acompanyada de les autoritzacions preceptives, prèvia presentació d'una memòria o projecte. Pel que fa les llicències d'ús puntual (per exemple: botifarrada al carrer) és imprescindible posar en coneixement de l'Administració, - encara que només sigui mitjançant declaració responsable o comunicació- atès que aquesta ha de comprovar que l'activitat no és contrària a dret i que no lesiona interessos públics que l'Administració té el deure de tutelar, a part de que també podria afectar a la pròpia agenda comunitària i així evitar doblaments d'esdeveniments. Un exemple serien les activitats de bar/restauració de les associacions culturals, que es extensible a les entitats sense ànim de lucre en general, tal i com estableix la normativa, i reconeixen Plans d'Usos Municipals. En aquest casos, sempre que es portin a terme en les condicions establertes per l'administració local, tan a nivell d'equipament, com d'activitat i horaris, no es necessària la sol·licitud de una llicència d'activitat del sector de la restauració. Ara bé, és important recordar que poder comptar amb aquesta activitat econòmica s'ha de tractar d'entitats amb personalitat jurídica.

12. Durada dels convenis

Amb l'entrada en vigor el dia 2 d'octubre de 2016 de la Llei 40/2015, de 2 d'octubre de Règim Jurídic del Sector Públic, s'estableix per primera vegada una regulació exhaustiva i comuna dels convenis tant entre administracions, com d'aquestes amb particulars. L'article 49.h)1. de l'esmentada Llei estableix una

vigència màxima de quatre anys per tots els convenis, però que pot ser ampliada normativament.

La interpretació de la Llei 40/2015 que han fet tots els experts és que és aplicable a tots els convenis. Però, tal i com indica la llei, en aquest cas (al contrari del de la personalitat jurídica) si que es pot resoldre amb una norma municipal. Per tant, i amb l'objectiu d'aportar estabilitat als projectes comunitaris, l'elaboració d'una norma municipal de regulació dels Bens Immobles d'ús i gestió comunitària resoldria aquest extrem. Aquest seria el principal argument per fer una proposta de Reglament/Ordenança, on s'establís un mecanisme de discrecionalitat tècnica (criteris i indicadors) a través del qual s'establirien les condicions de durada.

13. Imatge corporativa

Els espais i recursos de titularitat sota gestió participativa han d'adoptar la senyalètica i imatge corporativa de l'Ajuntament de Barcelona. Es produeix una tensió entre la necessitat de reconèixer la gestió cívica com a política pública de l'ajuntament (i els equipaments com a equipaments públics de la ciutat) i la voluntat dels espais gestionats per la ciutadania de disposar d'una identitat pròpia, sovint distanciant-se de la de l'ajuntament per evidenciar la independència envers a aquest.

Aquests reptes es podrien afrontar en un procés revisió del marc de les polítiques i actuacions existents, o abordar-los en un procés de construcció d'un nou marc, el de Patrimoni ciutadà d'ús i gestió comunitàries, com el que proposem a continuació. La proposta que fem aquí és aquesta segona opció, desenvolupada a més en una proposta de pla de treball.

10. Un nou marc per un Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitàries

Aquest document recull la tasca realitzada per un grup de treball que va néixer amb la voluntat de impulsar la gestió col·lectiva i l'aprofitament en règim comunal de certs recursos urbans, traslladant la idea dels comuns, que compta amb trajectòria i grans referents en l'àmbit dels recursos naturals i digitals, a l'àmbit de la nostra ciutat.

Tal i com hem avaluat al llarg del document, a Barcelona fa temps que es venen desenvolupant accions per impulsar formes d'autogovern i de gestió participativa i ús col·lectiu de recursos i espais públics com la Gestió Cívica, el Pla Buits o la cessió temporal d'espais i béns immobles municipals (a través del Pla Locals o a partir de convenis de cessió resolts cas a cas). Iniciatives municipals però, que no esgoten la pluralitat de formes d'autogovern i que deixen fora nombroses experiències que poden acabar trobant vies d'estabilització o reconeixement per part de l'administració a partir de negociacions i l'establiment de convenis bilaterals que es queden molt curts a l'hora de visibilitzar, reconèixer i facilitar les dinàmiques autogestionades. I la millora de les polítiques existents, tot i necessària, tampoc pot arribar a cobrir aquestes realitats.

En aquest sentit, un dels reptes que plantejem és el de **construir un nou marc institucional i normatiu que permeti el desenvolupament dels comuns urbans** a partir d'experiències d'autogestió anclades en uns principis bàsics compartits. Un nou marc que generi noves possibilitats per als espais autogestionats i que es defineixi conjuntament entre la ciutadania i la institució pública (tal i com va succeir el seu dia amb la Gestió Cívica) que pugui donar cobertura i garanties a una forma de gestionar recursos que ja existeix i que, al mateix temps, es pot fomentar més i millorar. Una nova forma de interacció entre institucions públiques (titulars del recurs) i aquelles iniciatives col·lectives (que siguin inclusives, obertes i democràtiques) que no es basi en la cessió d'espais o recursos, sinó en el reconeixement de l'ús i el dret a la gestió comunitaris d'allò públic per part de la ciutadania sense tuteles ni clientelismes, respectant sempre la seva naturalesa ciutadana i autònoma. Una comprensió d'allò públic des d'una perspectiva de

desbordament institucional, que d'alguna forma permeti superar la simplificació binària públic-privat i introdueixi noves institucionalitats. El reconeixement del que anomenem **el Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitària**.

Estaríem parlant de la inauguració d'un escenari nou de vivència democràtica: el que alguns han anomenat "espais públics no estatals"(Hernan Ouviaña); formes d'intervenció col·lectiva i de participació voluntària sota lògiques que es distingeixen de les que tradicionalment van guiar als òrgans de gestió pública. Les lògiques, dinàmiques i regles d'ús i aprofitament d'un bé públic emanen clarament de una decisió estatal, no d'una col·lectivitat amb capacitat d'autodeterminació. En el cas del Patrimoni Ciutadà, tot i la titularitat pública, es tractaria de substituir el principi de representació pel reconeixement de les capacitats col·lectives d'autoregulació social. Reconèixer la capacitat de definir regles col·lectivament "per part de" i "per a" el mateix cos social que es veurà afectat per aquestes regles.

El concepte de Patrimoni -el Patrimoni municipal està recollit en l'inventari que obligatòriament ha de mantenir cada govern local- inclou tant els béns immobles (solars, edificis, locals, habitatges i qualsevol altre actiu), com els béns mobles (obres d'art, fons bibliogràfics, equipament informàtic, entre d'altres), béns comunals o lliures (l'aigua, els camins, la llum solar, l'aire i tots aquells que són d'ús universal) i els béns immaterials (des de la imatge de la ciutat fins a l'espai radioelèctric gestionat per BTV). Amb el qualificatiu de ciutadà volem destacar una concepció d'allò públic que va més enllà d'allò institucional que podríem articular en dos principis:

a) Propietat col·lectiva

Declarar el Patrimoni públic com una sèrie de recursos inalienables i intransferibles (són propietat de tots i totes) que han d'experimentar una gestió democràtica, universal i sostenible. Per l'objecte d'aquest estudi l'acotarem als béns immobles, tot i que podria comprendre també altres categories (béns mobles, comunals o lliures i immaterials).

b) Gestió i ús comunitari (autogovern).

Actualment existeix un ampli espectre de recursos urbans dels quals podrien donar-se drets d'ús i gestió als ciutadans. Béns del patrimoni susceptibles de ser aprofitats per la ciutadania en benefici col·lectiu. L'objectiu no és definir un espai institucional sinó oferir eines, recursos i espais (equipaments de proximitat, espai públic i espai verd i immobles

de titularitat municipal no utilitzats) per la gestió i ús comunitaris segons l'agenda de la societat organitzada. Es tractaria doncs de reconèixer l'ús comunitari de béns immobles de propietat municipal des de l'autogestió sota la base de la democràcia participativa. S'ha de tenir en compte que l'ús és un dret real (dret civil) que confereix al seu titular el dret a utilitzar la cosa i percebre els seus fruits dins dels límits de les seves necessitats. Quan aquestes necessitats són les de la comunitat; és quan parlem de l'ús comunitari.

A dia d'avui, la fórmula jurídic-administrativa més utilitzada per fer efectiva la possibilitat de l'autogestió o gestió comunitària en espais públics és la cessió d'ús de recursos públics (béns immobles). Segons les bases definides en el Reglament del Patrimoni dels ens locals l'Ajuntament de Barcelona, pot cedir gratuïtament "l'ús dels béns patrimonials a entitats privades sense ànim de lucre que els hagin de destinar a fins d'utilitat pública o d'interès social, sempre en benefici d'interessos de caràcter local". L'acord de cessió correspon al ple i s'ha de subscriure un conveni entre les dues parts (obligacions i compromisos de les parts, conseqüències aplicables en el cas d'incompliments, mecanismes de control, vigilància i control de l'execució del conveni, la durada, etc...). A banda de casos puntuals (força freqüents), altres polítiques com el Pla BUIITS, Pla Locals, Horts Urbans o Patis escolars oberts serien alguns dels programes municipals que utilitzen aquesta figura.

També existeix la Gestió Cívica, un model de cessió de la gestió de serveis i equipaments públics a iniciatives ciutadanes i comunitàries que està dissenyada com una fórmula de Participació ciutadana i contemplada en la Carta Municipal de Barcelona i que s'articula a través de dos elements: la cessió de l'espai i la subvenció.

Patrimoni Ciutadà

Espais i recursos públics amb ús i/o gestió participativa

Font: elaboració pròpia

Partint d'aquestes normatives i les experiències que s'hi ha desenvolupat sota el seu paraigües, el concepte Patrimoni ciutadà ens ofereix la possibilitat de treballar respostes a nivell jurídic-administratiu²⁴ que vagin més enllà, aprofundint les possibilitats d'autogestió comunitària en els espais i recursos públics, creant un nou marc.

El concepte **Patrimoni ciutadà** ens ofereix la possibilitat de treballar respostes a nivell jurídic-administratiu. En aquest sentit es proposen tres opcions, combinables entre si:

- Per un costat, es valora **la possibilitat d'alterar la qualificació jurídica** d'un bé immoble de titularitat pública (patrimonial) a **bé comunal**. Correspon al comú dels veïns i veïnes l'aprofitament del bé (règim d'explotació col·lectiva comunal) i l'administració i conservació d'aquests béns correspon a una Junta veïnal, o entitat local menor equivalent, és a dir, la responsabilitat comunal és a través de l'entitat local menor, que és un òrgan que ha de tenir necessàriament caràcter universal. Totes les despeses han de ser cobertes per aquest òrgan i els seus membres, sense poder delegar aquesta responsabilitat en l'administració pública. S'han de presentar comptes anuals per part de l'entitat local menor. Aquesta tipologia reforça el component de inalienabilitat i es correspon millor amb la lògica de les iniciatives comunitàries. Els béns comunals són inalienables, inembargables i imprescriptibles. En aquests

24 Mirar document jurídic per més informació.

moments Barcelona no compta amb Béns comunals, pel que és una opció que requereix un treball addicional i es planteja com una opció a llarg termini que es podria testejar en un cas concret.

Pel que fa a avantatges i inconvenients d'alterar la qualificació jurídica d'un bé immoble en bé comunal, cal dir que els exemples que tenim son del món rural, ja que els Béns comunals urbans no existeixen. La limitació principal seria la universalitat, que és un tret fonamental d'aquesta figura. És per això que caldria analitzar l'habilitació d'òrgans de representació universal que s'haurien de crear a nivell territorial, com a Entitats locals menors (en el món rural Junes veïnals, etc) per poder complir amb aquest requisit. És per això que és poc freqüent fins i tot en el món rural que els immobles es declarin béns comunals. En el cas dels béns intangibles o d'ús comú és molt més habitual (món rural amb la llenya, el bosc, el molí, els "silos" ...; en el mon urbà internet, tv, ràdio, aigua...).

- En segon lloc es planteja la possibilitat de desenvolupar **la llicència demanial**, una llicència d'ús i activitat a un espai públic (local) per l'aprofitament privatiu per part d'una entitat o agrupació per portar a terme els seus fins socials. Per tal d'articular aquesta política es fa una reserva de patrimoni a favor de les entitats. El reconeixement de l'activitat comunitària és automàtica per part de l'Administració, que ha creat aquest instrument precisament per donar suport a les iniciatives comunitàries d'interès públic. La durada és la determinada per les llicències, amb l'avantatge de ser renovable indefinidament, com és el cas de qualsevol autorització administrativa, sempre que es compleixin els requisits que van donar lloc a la concessió. Aquest fet garanteix igualment la reversió de la situació en cas d'incompliments. L'òrgan de seguiment serà el que exerceixi el seguiment i control a l'Ajuntament, per la qual cosa, no es dona el requisit de la participació comunitària en la governabilitat i l'elaboració de les polítiques públiques que els afecten. Algunes de les característiques d'aquesta proposta són:
 - Bé de domini públic: inalienable, inembargable, imprescriptible, afecte a l'ús públic²⁵.

²⁵ S'entén que són afectes a l'ús públic aquells béns destinats a ser utilitzats directament pels particulars, la conservació i la policia dels quals siguin competència de l'ens local, com ara els carrers, places, parcs, fonts, camins i obres públiques d'aprofitament o utilització generals

- El municipi és responsable de la despesa del manteniment (els patrimonials pot ser en funció de si es defineix al conveni).
- Permet co-responsabilitzar del disseny i conservació de l'immoble a la comunitat mitjançant el conveni.
- Reconeixement de l'activitat comunitària.

El procediment passaria per l'aprovació de l'alteració de qualificació jurídica dels bens per part del Ple de l'Ajuntament (majoria absoluta), acreditant l'oportunitat (el perquè es fa), així com fer un reglament que ordeni la llicència (també aprovat pel ple), juntament amb el model de conveni de cessió d'ús dels espais que hauria d'acompanyar la llicència demanial . El reglament ha de definir entitats beneficiàries, termini (per poder superar els 4 anys que limita la llei 40/2015), qui fa el seguiment, criteris i condicions d'ús. L'aprovació de les diferents llicències i autorització de conveni passaria per la Taula de Patrimoni Ciutadà i haurien de ser aprovades per Junta de Govern.

Pel que fa als arguments en pro de la proposta, una llicència com a autorització administrativa no té les limitacions de les cessions d'espais, sobre tot arrel de la novetat comentada en el punt 13 dels reptes (durada dels convenis), ja que la llicència és renovable indefinidament. La llicència suposa un major reconeixement de l'activitat que es porta a terme a l'espai, una de les demandes dels col·lectius i experiències comunitàries. Mitjançant la llicència demanial es declara l'espai afecta a l'ús públic, per tal de donar-li un millor reconeixement.

- Finalment, es planteja la possibilitat de **modificar la qualificació urbanística** i per tant l'ús de determinats espais, amb l'objectiu de crear una nova tipologia d'ús del sòl, que anomenaríem "**d'ús i gestió comunitària**". Es tractaria, mitjançant planejament, crear una nova clau urbanística i delimitar els espais on es volgués implantar aquesta clau. Aquesta opció seria compatible amb altres instruments com la llicència demanial, la cessió d'ús, la gestió cívica i la potencial creació dels béns comuns. Es pot desenvolupar tant sobre béns patrimonials com béns demanials (és diferent a la qualificació del propi bé, sinó que aquí es fa referència a l'ús (qualificació urbanística). Permet un major reconeixement de l'activitat comunitària. Es poden definir quins usos urbanístics serien compatibles o complementaris (i quins incompatibles) amb aquesta nova clau urbanística. Aquesta proposta requereix una modificació del Pla General Metropolità, tot i que també es podria incloure en la redacció del Pla director urbanístic metropolità (PDU), el nou PGM del 76, que s'està redactant actualment. Aquest instrument és una oportunitat per reflexionar sobre el futur de la ciutat metropolitana i en aquest sentit es podria intentar incloure ja aquest nou ús de gestió comunitària aquest nou

PDU (en definitiva el nou PGM del 76). En aquest cas, es seguiria els tràmits de l'aprovació del nou PDU. En cas de modificació del PGM aquesta ha de ser aprovada provisionalment pel Ple de l'Ajuntament, definitivament per part de la Generalitat, amb l'elaboració dels informes que corresponguessin, i de nou aprovada definitivament pel Ple donant compte que s'aprova el text per part de la Generalitat.

A curt termini es planteja la necessitat de treballar en un model de conveni de cessió d'ús que incorpori criteris, indicadors, models d'avaluació i altres qüestions que afavoreixin tant l'autonomia i autogestió de les comunitats, com garanteixin el retorn social dels projectes sota el paraigua de Patrimoni Ciutadà al territori i la ciutadania.

De cara a la constitució d'aquest nou marc normatiu, es plantegen quatre fites centrals, que més endavant desenvolupem en una proposta de Pla de Treball:

- Elaboració d'una Norma (Ordenança) i un Catàleg de Patrimoni ciutadà d'Ús i gestió Comunitària

Una fita clau en la construcció de l'ens de Patrimoni ciutadà d'ús i gestió comunitària hauria de derivar en un reconeixement normatiu per part de l'Ajuntament, en forma de normativa **Patrimoni ciutadà d'Ús i Gestió Comunitària, que podria prendre la forma d'una Ordenança.**

Dins d'aquesta s'haurien d'establir els criteris sobre en quins casos i condicions es considerarà el patrimoni afecte a l'ús comunitari. La normativa és necessària a més per poder superar les limitacions que imposa la Llei 40/2015 respecte a la durada dels convenis, que no poden superar els 4 anys. Aquesta limitació es pot resoldre amb una norma municipal, i per tant l'ordenança o normativa de Patrimoni Ciutadà seria necessària per superar aquesta limitació, i podria fixar les condicions per determinar la durada dels convenis de cessió d'ús.

Aquesta norma hauria de permetre desenvolupar i formalitzar el **Catàleg de Bens Immobles d'Ús i Gestió Comunitària**. Entre els béns inclosos en el catàleg es trobarien béns immobles identificats i seleccionats de l'inventari de béns de la ciutat, que formarien part del cens de Patrimoni Ciutadà. El catàleg hauria de ser totalment accessible a la ciutadania, obrint vies per a la

proposta ciutadana o el mapeig participatiu dels espais, tant per qüestions de transparència, com per tal d'incentivar l'autogestió ciutadana dels espais públics i l'ús comunitari dels mateixos, sent així conscient dels drets patrimonials de la ciutadania.

- Creació d'un Òrgan Municipal de Patrimoni ciutadà d'Ús i Gestió Comunitària

Es proposa treballar l'apoderament de la ciutadania envers els seus béns, incorporant-la en la governabilitat de la proposta de Patrimoni ciutadà d'ús i gestió comunitàries, pel que proposem la creació d'un **Òrgan de Patrimoni ciutadà** que vetllés pels interessos de la comunitat organitzada en relació als seus béns. Un òrgan de caràcter participatiu amb un important component ciutadà, en que es trobin representats tots els interessats, i que pugui exercir d'òrgan de representació en aquest àmbit tant important de la convivència i la gestió municipals.

- Taula de Patrimoni Ciutadà i oficina tècnica

Per tal d'acompanyar de forma adequada la proposta de Patrimoni Ciutadà d'Ús i gestió comunitària, s'hauria de crear un servei o porta d'entrada a través de la qual sol·licitar l'ús o la gestió del patrimoni ciutadà. Des d'aquest servei de l'Ajuntament (oficina tècnica) s'informaria als ciutadans i es centralitzaria tota l'activitat administrativa relacionada amb cada l'expedient. La presa de decisió sobre la cessió d'espais concrets recauria sobre la Taula de Patrimoni Ciutadà, formada per representants de diferents àrees de l'Ajuntament (Participació, Patrimoni, Ecologia Urbana, Gerència d'Economia, Àrea de Cultura de Proximitat – ICUB-) i representants de Districtes. Aquest espai hauria de definir els mecanismes i dinàmiques de coordinació amb els districtes.

L'esquema de l'estructura institucional per al Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitàries proposada seria el següent:

Norma (Ordenança) Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitàries**Òrgan de Patrimoni Ciutadà**

Representació institucional i d'experiències comunitàries

Supervisa i emet dictamen sobre les propostes de la taula en relació a l'assignació d'espais a propostes ciutadanes per l'ús la gestió comunitàries de Patrimoni públic

Taula de Patrimoni CiutadàPatrimoni Participació
Ecologia Urbana
Districtes
Serveis Jurídics

Decideix, en funció d'uns criteris pre-establerts, quina resposta a demandes de gestió comunitària de patrimoni públic sota el marc de Patrimoni Ciutadà

Oficina de Patrimoni Ciutadà

Depèn de Participació (Dir. Democràcia Activa)

Espai únic d'entrada de propostes per part de la ciutadania (amb intermediació de districtes), coordina, sistematitza i dinamitza Patrimoni Ciutadà

Catàleg de Patrimoni Ciutadà

Recull els béns i recursos públics susceptibles d'ús i gestió comunitària. És transparent, obert i amb participació ciutadana en la identificació d'espais

11. Proposta Pla de Treball per desenvolupar el Patrimoni Ciutadà d'Ús i Gestió Comunitàries

A continuació desenvolupem una proposta de Pla de Treball que, en un termini d'un any, hauria de permetre a l'Ajuntament de Barcelona posar en marxa la proposta de Patrimoni Ciutadà d'Ús i Gestió Comunitàries.

1. Decret d'alcaldia i treball amb àrees de l'Ajuntament

- Redactar la proposta de desenvolupament institucional del Patrimoni ciutadà per poder aprovar en forma de decret d'alcaldia.
- Constitució i posada en marxa de la Taula de Patrimoni Ciutadà, i convocatòries mensuals de la mateixa.
- Reunions amb àrees: Trobades de treball entre participació i ecologia urbana, acció comunitària, ICUB, esports, educació/patis oberts ... per definir l'adaptació de les polítiques existents al nou marc de Patrimoni Ciutadà
- Reunió grup de treball interdepartamental: Convocatòria amb el grup de treball per presentar els resultats de la primera fase i el pla de treball de la 2a fase

1. Sistematització de la proposta institucional i de criteris / indicadors

- Proposta estructura institucional: redacció en detall de la proposta d'estructura institucional (rols, composició, responsabilitats, funcionament dels diferents espais previstos) i circuit de les demandes i assignació d'espais a gestió ciutadana.
- Proposta criteris i indicadors: redacció en detall de la proposta de criteris i indicadors d'accés i avaluació, i el sistema de seguiment/avaluació de les cessions.
- Proposta conveni enriquit: Proposta d'ítems a millorar incorporar en un nou model de conveni (amb suport de serveis jurídics)
- Mapa d'actors: identificar i contactar els diferents agents (experiències i expertes) externs a l'Ajuntament amb qui treballar la proposta de Patrimoni Ciutadà

- Reunions amb experiències de gestió comunitària i amb juristes (acadèmics i experts en dret administratiu), per contrastar la proposta de marc conceptual, la proposta institucional i les hipòtesis de treball
- Revisió experiències i casos concrets: analitzar com la proposta d'estructura institucional / criteris-indicadors / conveni / altres formules jurídiques encaixen o no amb polítiques, casos i casuístiques
- Grup de treball de preparació de la proposta: Grup de treball amb participació de persones clau d'experiències comunitàries i expertes jurídiques (2 o 3 reunions) per preparar la proposta a presentar a validació de l'ajuntament i a les jornades.
- Redacció detallada de la proposta i planificació de la implementació: Redacció de la proposta (adaptació polítiques existents + Estructura Institucional + Criteris i Indicadors + Ítems nou model conveni + base hipòtesi / proposta jurídica)
- Proposta de jornada: Definició de continguts i metodologia per una jornada de presentació i treball, i preparació de documentació.

3. Validació de la proposta a la interna de l'ajuntament

- Trobades de validació amb agents rellevants a l'ajuntament: Reunions amb Gerència d'economia, Patrimoni, Serveis Jurídics, Intervenció i Participació / Ecologia Urbana, Cultura i Participació / Regidores, Gerents o Consellers Tècnics Districtes / Altres rellevants

4. Validació Externa - Jornades de presentació i grup de treball (amb representants de l'ajuntament, expertes i experiències)

- Jornada de presentació i treball
- Creació i dinamització d'un grup de treball jurídic i un grup de treball sobre criteris i indicadors per treballar el desenvolupament de les hipòtesis jurídiques i la validació externa de la proposta institucional.

5. Proposta final

- Redacció proposta final: redacció de la proposta definitiva en funció de les aportacions i conclusions dels grups de treball
- Validació de la proposta final: presentació i validació proposta a la interna de l'ajuntament
- Taula de Patrimoni Ciutadà + Gerència d'economia, Patrimoni, Serveis Jurídics, Intervenció i Participació + Regidores, Gerents o Consellers Tècnics Districtes

6. Mesura de govern que concreti el pla de treball i la proposta institucional i jurídic-normativa

- Redacció i tramitació mesura de govern: redacció de la mesura de govern en funció del resultat dels grups de treball i la concreció de propostes

7. Elaboració del marc legal sobre Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitàries i constitució dels espais institucionals (òrgan de patrimoni ciutadà, catàleg, oficina, taula ...)

- Marc legal de Patrimoni Ciutadà
- Constitució de l'Òrgan de Patrimoni Ciutadà
- Posada en marxa del Catàleg de Patrimoni Ciutadà
- Posada en marxa de l'Oficina tècnica de Patrimoni Ciutadà
- Redacció d'un informe final

Proposta de calendari

	Febrer	Març	Abril	Maig	Juny	Juliol	Agost	Setembr	Octubre	Novembre	Desembre
Decret d'alcaldia i treballa amb àrees de l'Ajuntament l'adaptació de les polítiques existents	■	■	■	■							
Sistematització de la proposta institucional i de criteris / indicadors	■	■	■	■							
Validació de la proposta a la interna de l'ajuntament			■	■							
Validació Externa - Jornades de presentació i grups de treballs (ajuntament, expertes i experiències)			■	■	■	■	■				
Proposta final					■	■	■	■			
Mesura de govern que concreti el pla de treball i la proposta institucional i jurídic-normativa								■	■		
Norma (ordenança) sobre Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitàries i constitució dels espais institucionals (òrgan de patrimoni ciutadà, catàleg,								■	■	■	■

13. BIBLIOGRAFIA

- A. Mendez (2015) "Las formas del común" en DOSSIER Nº 16 DE ECONOMISTAS SIN FRONTERAS El procomún y los bienes comunes.
- Bauwens, M. (2012) "The 'welfare state' is dead - long live the 'partner state'?" Al-Jazeera (15 de marzo).
- Bollier, D. (2002) The Healing Logic of the Commons en bollier.org/healing-logic-commonse
- Castro-Coma, M., & Martí-Costa, M. (2016). Comunes urbanos: de la gestión colectiva al derecho a la ciudad. EURE (Santiago), 42(125), 131-153.
- Castells, M (1977). Movimientos Sociales Urbanos. Madrid: Siglo XXI
- Colding, J., & Barthel, S. (2013). The potential of 'Urban Green Commons' in the resilience building of cities. Ecological Economics, 86, 156-166.
- Fattori, T. (2013). From the Water Commons Movement to the Commonification of the Public Realm. South Atlantic Quarterly, 112(2), 377-387.
- Fernàndez, A. i Miró, I. (2016). L'Economia social i solidària a Barcelona. Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària. Ajuntament de Barcelona. Disponible en http://www.laciutatinvisible.coop/wp-content/uploads/2016/02/essb_def3.pdf
- Font, Ojeda & Urbano (2015): "La gestió comunitària dins l'economia social i solidària". Nativa online. (3 de marzo).
- Gutiérrez, R. (2001). Forma liberal y forma comunal de la política. Raúl Prada et al., Pluriverso, Teoría política boliviana, La Paz: Comuna. ISO 690
- IGOP (2014) Projectes d'accions comunitàries dels centres de serveis socials. Desembre 2014 Informe de recerca.
- Metropolitano, O. (2012). Los comunes como hipótesis política y práctica comunitaria. Revista Éxodo No, 114, 20-28.
- Ostrom, E (1990) Governing the commons Cambridge University Press
- Ostrom, E & Hess Eds.(2007) Understanding Knowledge as a Commons: From Theory to Practice MIT Press.
- Ojeda y Urbano (2016) *Públic significa "de la comunitat", no "del govern"*. *Cultura i gestió comunitària*. espaifabrica.cat vist a: <http://espaifabrica.cat/index.php/item/953-cultura-i-gestio>

PGCB (2012) Presentació de la Plataforma de Gestió Ciutadana de Barcelona. Accesible online a:
<https://educaciotransformadora.files.wordpress.com/2012/01/presentacic3b3-pgc-1.pdf>
(accés 28/06/2012)

Plataforma d'entitats per a la gestió cívica (?) La gestió ciutadana d'equipaments públics II
Congrés d'Associacions de Barcelona. (ponència)

Reynolds, R. (2014). On guerrilla gardening: A handbook for gardening without boundaries.
Bloomsbury Publishing.

Sánchez Belando, Mª V. (2015). "Las políticas culturales de proximidad en el paradigma de la
ciudad creativa: el caso del programa de centros cívicos en la ciudad de Barcelona." Política
y Sociedad 52 (1), pp. 125-152.

Subirats, J. (2014) Otra sociedad, ¿otra política? De "no nos representan" a la democracia de lo
común Ed. Icaria. Barcelona.

Webster, C. (2007). Property rights, public space and urban design. *Town Planning Review*, 78(1),
81-101.